त्रिवर्षीय क्षमता विकास योजना

(२०८०/८१-२०८२/८३)

अन्तिम प्रतिवेदन

वैशाख, २०८०

सुनछहरी गाउँपालिका

लुम्बिनी प्रदेश, रोल्पा

प्राविधिक तथा आर्थिक सहयोग : प्रदेश सुशासन केन्द्र, नेपालगञ्ज, बाँके

त्रिवर्षीय क्षमता विकास योजना

(२०८०/८१-२०८२/२०८३)

स्थानीय सरकारको क्षमता विकासका मूल क्षेत्रहरु

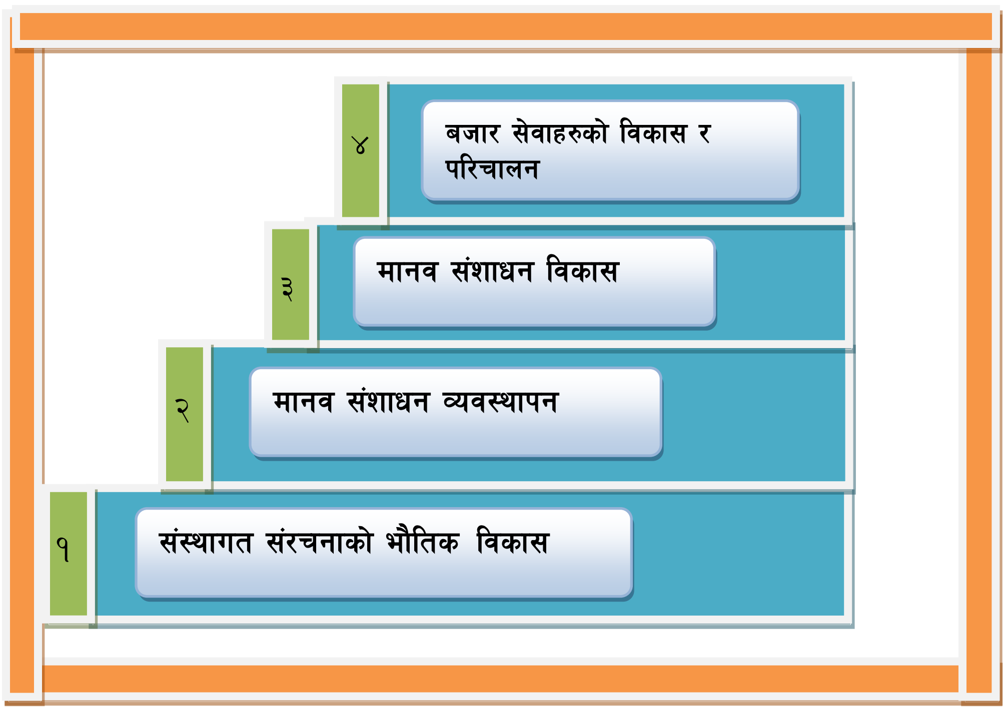

सुनछहरी गाउँपालिका

लुम्बिनी प्रदेश, रोल्पा

सुनछहरी गाउँपालिका
गाउँकार्यपालिकाको कार्यालय

पोबाङ, रोल्पा

प.सः २०७९/०८०
च.नं:

लुम्बिनी प्रदेश, नेपाल
मितिः २०८०।०२।२२

मन्तव्य

स्थानीय सरकारको जनताको घरदैलोमा नै हुने भएको हुनाले सुनछहरी गा.पा.का नागरिकको सम्मानयुक्त जीवनको लागि एकीकृत सेवा प्रवाह गर्नुपर्ने जिम्मेवारी रहेको छ । नेपालको संविधानले प्रदत्त गरेको एकल र साझा अधिकार जिम्मेवारीपूर्वक कुशल रुपमा सम्पादन गरी नागरिकको सहज, सरल, पारदर्शी र गुणात्मक सेवा दिनको लागि पदीय जिम्मेवारीमा रहेका प्रतिनिधि र कर्मचारीहरुको क्षमतामा भर पर्दछ । यस गाउँपालिकाको संस्थागत संरचनाको भौतिक विकास, मानव संशाधन व्यवस्थापन एवं विकास र गाउँपालिकाको सेवामा सहयोग गर्ने बजार सेवाको विकास र परिचालन गर्नका लागि क्षमता विकासको मूल क्षेत्र समेटी तीन वर्षिय (आ.व. २०८०/८१-२०८२/८३) क्षमता विकास योजना निर्माण भएको छ । यस योजनामा समाविष्ट योजना अनुसार वार्षिक रुपमा योजनामा समेटिनेछ । साथै, कार्यान्वयनको लागि अन्य निकायहरुसँग समन्वय र सहकार्य गरिनेछ । गाउँपालिकाको समग्र संस्थागत क्षमता विकास गरी पालिकावासीलाई गुणस्तरीय र प्रभावकारी सेवा दिई सुशासन कायम गराउन यो योजनाले हामीलाई मार्ग प्रशस्त गर्न सक्छ भन्ने विश्वास लिएको छु ।

क्षमता विकास योजना निर्माणका लागि आर्थिक सहयोग र योजना उपर राय, सुझाब उपलब्ध गराउने प्रदेश सुशासन केन्द्र, लुम्बिनी प्रदेश प्रति आभार व्यक्त गर्दछु । योजना निर्माणको क्रममा र स्वीकृतिसम्मका विभिन्न चरणहरुमा महत्वपूर्ण सहभागिता, सूचना, जानकारी, राय सुझाब प्रदान गर्नुहुने कार्यपालिका सदस्य ज्यूहरुप्रति हार्दिक धन्यवाद ज्ञापन गर्दछु । योजना निर्माणको लागि प्रशासकीय प्रबन्ध सहितको महत्वपूर्ण योगदानको लागि प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत लाल सिंह खड्का ज्यू धन्यवादको पात्र हुनुहुन्छ । साथै, आ-आफ्ना शाखाहरुको जिम्मेवारीमा रही सहभागिता, सूचना, तथ्याङ्क, विवरणहरु उपलब्ध गराउनुहुने शाखा प्रमुखहरु एवम् सम्पूर्ण कर्मचारीहरुलाई धन्यवाद दिन चाहान्छु ।

यस योजना निर्माणको लागि परामर्शदाताको रुपमा श्री गोरखकाली मनकामना अध्ययन अनुसन्धान केन्द्र, सानोठिमी, भक्तपुरप्रति धन्यवाद दिन चाहन्छु । अन्त्यमा, सुनछहरी गाउँपालिकाको क्षमता विकास योजना कार्यान्वयनमा सबैको साथ र सहयोग प्राप्त भई पालिकाको समुन्नति हुनेछ भन्ने अपेक्षा गरेको छु ।

२०८०, जेष्ठ २२

धन बहादुर पुन मगर
गा.पा. अध्यक्ष

सम्पर्क ठेगानाः सुनछहरी गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय पोबाङ-०५, रोल्पा, लुम्बिनी प्रदेशनेपाल
*कार्यालयको फोन नं.९८५७८२४०९३ Website*www.sunchhaharimun.gov.np
Email:sunchhaharimun@gmail.cominfo@sunchhaharimun.gov.np

सुनछहरी गाउँपालिका

गाउँकार्यपालिकाको कार्यालय

पोबाङ, रोल्पा

प.सः २०७९/०८०

च.नं:

लुम्बिनी प्रदेश, नेपाल

मितिः २०८०।०२।२२

मन्तव्य

सुनछहरी गाउँपालिकावासीलाई सहज, सरल र गुणात्मक सेवा दिई सबै क्षेत्रको विकास गर्दै पालिकावासीमा खुसी र समृद्ध हासिल गर्ने हाम्रो ध्यय रहेको छ। यो ध्येयलाई पुरा गर्नको लागि गाउँपालिकाको संस्थागत क्षमता, पदीय जिम्मेवारीमा रहेका जनप्रतिधि र कर्मचारीहरुको क्षमतामा भर पर्दछ । पालिकावासीको विश्वार र भरोसालाई अक्षुण्ण कायम राख्नु आम्रो दायित्व र जिम्मेवारीमा आएको छ। यसको लागि योजनाबद्ध विकासको खाका तयार गरी सो अनुसार वार्षिक कार्यक्रमहरु बनाई काम गर्दै जानुपरेको छ। यसै सन्दर्भमा गाउँपालिकाको समग्र संस्थागत क्षमता विकास गरी गा.पा.वासीलाई गुणस्तरीय र प्रभावकारी सेवा दिई सुशासन कायम गराउन श्री-वर्षीय (आ.व. २०८०/८१-२०८२/८३) क्षमता विकास योजना निर्माण भएको छ । यो योजनाको कार्यान्वयनले जनप्रतिनिधि, कर्मचारी र गाउँपालिकाको विकास र सेवासँग सरोकार राख्ने स्थानीय समूह, संघसंस्थाहरुको सीप र क्षमता बढाई नागरिकप्रति पूर्ण जिम्मेवार बनाई जनउत्तरदायी स्थानीय सरकारको अनुभूति हुन सक्छ भन्ने विश्वास लिएको छु ।

योजना निर्माणको क्रममा र स्वीकृतिसम्मका विभिन्न चरणहरुमा सहयोग र योगदान प्रदान गर्नुहुने सबै संघसंस्था र व्यक्तित्वहरुमा अभार प्रकट गर्दछु ।

अन्त्यमा सुनछहरी गाउँपालिकाको क्षमता किवास योजना कार्यान्वयनमा सबैको साथ सहयोग प्राप्त भई पालिकाको समुन्नति हुनेछ भन्ने अपेक्षा गरेको छु ।

२०८०, जेष्ठ २२

ननकला घर्ती

गा.पा. उपा-अध्यक्ष

सुनछहरी गाउँपालिका
गाउँकार्यपालिकाको कार्यालय

पोबाङ, रोल्पा

प.स: २०७९/०८०
च.नं:

लुम्बिनी प्रदेश, नेपाल
मितिः २०८०।०२।२२

मन्तव्य

स्थानीय सरकार जनताको नजिकको सरकारको रुपमा रहेको हुँदा राम्रो काम गरेमा प्रशंसा र सेवा प्रवाह ढिलो भएमा नागरिकबाट तत्कालै गाली पाउने अवस्थामा रहेको हुन्छ । संविधान प्रदत्त अधिकार र जिम्मेवारीलाई कुशलतापूर्वक सम्पादन गरी नागरिकको जीवनयापनलाई सहज र प्रगतिपथमा लैजान छिटो, छरितो, पारदर्शी र गुणात्मक सेवा दिन सक्नुपर्दछ स्थानीय सरकारले । गाउँपालिकाको संस्थागत र जनप्रतिनिधि तथा कर्मचारीहरुको क्षमता विकास गरी प्रशासन नविनतम आयाम, प्रविधि र मान्यताको आत्मसाथ गर्दै नागरिकहरुको आशा र अपेक्षा अनुसार काम गर्न सक्ने बनाउनको लागि त्री-वर्षीय (आ.व. २०८०/८१-२०८२/८३) क्षमता विकास योजना तर्जुमा गरिएको छ । सुनछहरी गा.पा.को संस्थागत, मानवीय र बजार सेवाहरुको क्षमताको वर्तमान अवस्थाको लेखाजोखा, विश्लेषण गरी क्षमता विकासका तीनै आयामहरुको माग र आपूर्तिको आधारमा विभिन्न क्रियाकलापहरुको योजना खाका यस योजनामा समाविष्ट गरिएको छ । यस योजना अनुसार सुनछहरी गाउँपालिकाको क्षमता विकासको वार्षिक कार्यक्रम तर्जुमा र कार्यान्वयन गरी गाउँपालिकाको विकास व्यवस्थापन तथा सेवा प्रवाहलाई प्रभावकारी, गुणस्तरीय र पारदर्शी बनाउन योगदान पुर्‍याउने अपेक्षा गरिएकोछ ।

सुनछहरी गाउँपालिकाको या तीन वर्षीय क्षमता विकास योजना निर्माणमा सहयोग र योगदान प्रदान गर्नुहुने सबै संघसंस्था र व्यक्तित्वहरुमा आभार प्रकट गर्दछु ।

अन्त्यमा, सुनछहरी गाउँपालिकाको क्षमता विकास योजना कार्यान्वयनमा सबैको साथ सहयोग प्राप्त भई सवल, सक्षम र नागरिक सेवाप्रति जिम्मेवार सुनछहरी गाउँपालिका हुनेछ भन्ने अपेक्षा गरेको छु ।

२०८०, जेष्ठ २२

लालसिंह खड्का
प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत

सम्पर्क ठेगाना: सुनछहरी गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय पोबाङ-०५, रोल्पा, लुम्बिनी प्रदेशनेपाल
कार्यालयको फोन नं.९८५७८२४०९३ Website:www.sunchhaharimun.gov.np
Email:sunchhaharimun@gmail.cominfo@sunchhaharimun.gov.np

क्षमता विकास योजना तयारी प्रकृयाको झलक

क्षमता विकास योजना तयारी मार्गचित्र

प्रतिवेदनको संरचना

क्षमता विकास योजना ६ परिच्छेदमा विभाजित छ । परिच्छेद एकमा परिचय छ, जसअन्तर्गत पृष्ठभूमि, क्षमता विकास योजनाको औचित्य, उद्देश्य, क्षमता विकास योजना तयारीको नीतिगत तथा कानूनी आधारहरु, संघ, प्रदेश र गाउँपालिकाको क्षमता विकासको अन्तरसम्बन्ध, योजना तर्जुमाको विधि तथा प्रकृया र योजना तर्जुमाका सीमाहरु उल्लेख छन् ।

त्यसैगरी, परिच्छेद दुईमा गाउँपालिकाको संक्षिप्त परिचय र परिच्छेद ३ मा क्षमता विकासको समग्र लेखाजोखा गरिएको छ, जस अन्तर्गत संस्थागत क्षमता विकासका तीन आयाम, संस्थागत, मानव संसाधन, बजार सेवाहरुको क्षमता लेखाजोखा गरिएको छ ।

परिच्छेद चारमा समग्र योजना खाका उल्लेख छ । यस परिच्छेदमा संस्थागत क्षमता विकासको परिचय र स्थानीय सरकारको क्षमता विकास योजना उल्लेख छ । त्यसैगरी, मानव संशाधन विकास एक परिचय र स्थानीय सरकारको मानव संशाधन विकास योजना र क्षमता विकाससँग सम्बन्धित स्रोत व्यक्ति सरोकारवालाहरुको पहिचान उल्लेख छ ।

परिच्छेद पाँच योजना कार्यान्वयनको रणनीति सँग सम्बन्धित छ भने परिच्छेद ६ मा योजनाको व्यवस्थापन, अनुगमन तथा मूल्यांकनको विधि र जिम्मेवारी उल्लेख छ ।

क्षमता विकास प्रकृयागत संरचना

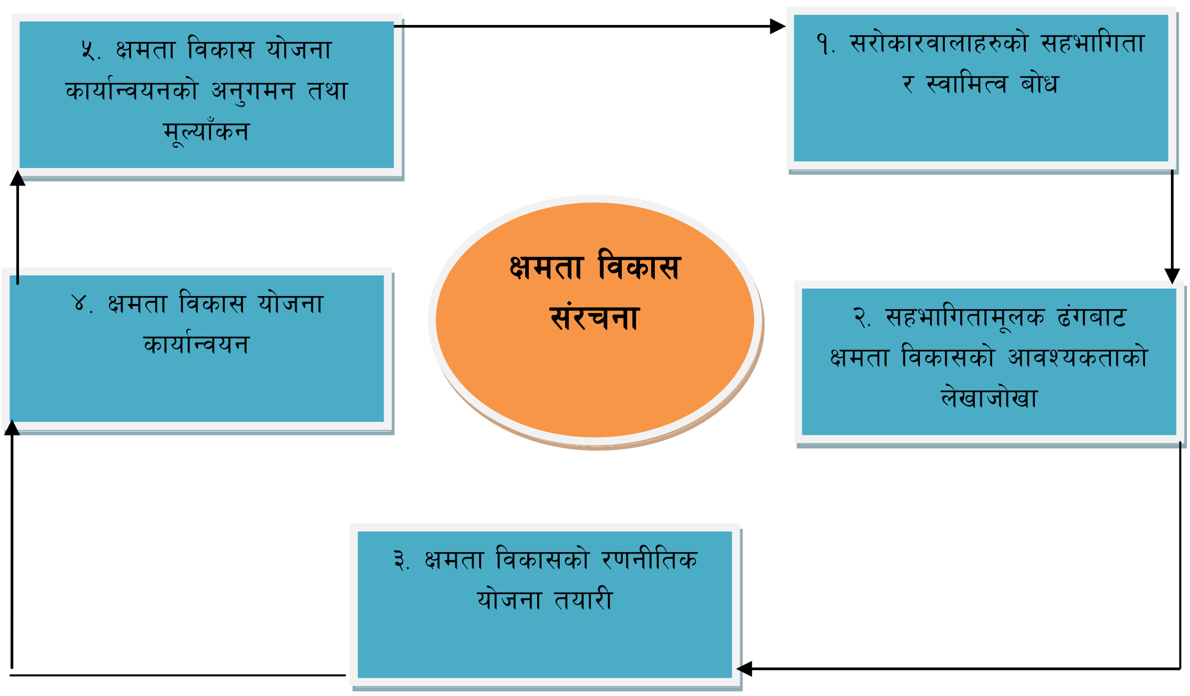

क्षमता विकास योजना एक झलक

प्रदेश	लुम्बिनी
जिल्ला	रोल्पा
गाउँ/नगरपालिका	गाउँपालिका
योजना तयारीको नेतृत्व	सुनछहरी गाउँपालिका
आर्थिक सहयोग	प्रदेश सुशासन केन्द्र, लुम्बिनी प्रदेश
सहजिकरण	गोरखकाली मनकामना अध्ययन अनुसन्धान केन्द्र, सानोठिमी, भक्तपुर
कार्यक्रम अवधि	३ वर्ष (आ.व.२०८०/८१–२०८२/८३)
कार्यान्वयन गर्ने मुख्य निकाय	सुनछहरी गाउँपालिका
मुख्य सरोकारवालाहरु	स्वयं सुनछहरी गाउँपालिका लगायत संघीय सरकार, लुम्बिनी प्रदेश सरकार, प्रदेश सुशासन केन्द्र, लुम्बिनी प्रदेश र विकास साझेदार संस्थाहरु

सि.नं	क्षमता विकास क्षेत्र	जम्मा रकम रु.	आन्तरिक योगदान	बाह्य सहयोग
१	**संस्थागत क्षमता विकास तर्फ**			
१.१	भौतिक स्रोत साधन व्यवस्थापनसँग सम्बन्धित	१४५५०००	१४५५०००	०
१.२	नीति, योजना, ऐन/नियम/कार्यविधि प्रक्रियासँग सम्बन्धित	२८५००००	१००००००	१८५००००
१.३	मानव संशाधन प्राप्तिसँग सम्बन्धित	१६०००००	१६०००००	०
	जम्मा (संस्थागत क्षमता विकास)	**५९०५०००**	**४०५५०००**	**१८५००००**
	प्रतिशत (संस्थागत क्षमता विकास)	**१००**	**६८.६७ प्रतिशत**	**३१.३३ प्रतिशत**
२	**मानव संशाधन विकास तर्फ**			
२.१	निर्वाचित पदाधिकारीहरूका लागि	४०९८०००	१०२४५००	३०७३५००
२.२	समिति, उपसमितिहरूका लागि	२३२००००	५८००००	१७४००००
२.३	कर्मचारीहरूका लागि	३६४५०००	९११२५०	२७३३७५०
२.४	सेवाग्राही लक्षित क्षमता विकास	३७०००००	९२५०००	२७७५०००
२.५	साझेदारहरुको क्षमता विकास	८४००००	२१००००	६३००००
	जम्मा (मानव संशाधन विकास)	**१४६०३०००**	**३६५०७५०**	**१०९५२२५०**
	प्रतिशत (मानव संशाधन विकास)	**१००**	**२५**	**७५**
	कूल जम्मा (संस्थागत र मानव संशाधन विकास) रु.	**२०५०८०००**	**७७०५७५०**	**१२८०२२५०**
	दुबैको गरी सरदर प्रतिशत	**१००%**	**३७.५७%**	**६२.४३%**

विषयसूची

परिच्छेद १: परिचय ७
१.१ पृष्ठभूमी ७
१.२ क्षमता विकास योजनाको औचित्य ९
१.३ क्षमता विकास योजनाको उद्देश्य १०
१.४ क्षमता विकास योजनाको तयारीका नीतिगत तथा कानुनि आधारहरु १०
१.५ क्षमता विकास योजना तर्जुमा प्रकृया ११
परिच्छेद २: गाउँपालिकाको संक्षिप्त झलक १६
२. गाउँपालिकाको संक्षिप्त झलक १६
परिच्छेद ३: क्षमता विकासको समग्र लेखाजोखा २७
३.१ संस्थागत क्षमता विकास तीन आयाम २७
३.२ सुनछहरी गाउँपालिकाको संस्थागत क्षमता विकास लेखाजोखा २७
३.३ मानव संशाधनको क्षमता विकास लेखाजोखा २८
३.४ सेवा बजारहरुको क्षमता विकास लेखाजोखा २९
परिच्छेद ४: समग्र योजना खाका ३०
४.१ स्थानीय सरकारको क्षमता विकास एक परिचय ३०
४.१.२ संस्थागत क्षमता विकास एक परिचय ३०
४.१.२ मानव संशाधन विकास एक परिचय ३०
४.२ वर्तमान अवस्थाः ३१
४.४ समस्या तथा चुनौती ३१
४.५ सोचः ३१
४.६ क्षमता विकासको लक्ष्य ३१
४.७ क्षमता विकासको उद्देश्य ३१
४.८.संस्थागत क्षमता विकासको रणनीति तथा कार्यनीति ३२
४.९ संस्थागत क्षमता विकासका प्रमुख योजनाहरु ३३
४.१० मानव संशाधन विकासका प्रमुख योजनाहरु ३५
४.११ अपेक्षित प्रमुख उपलब्धिहरु ४२
४.४.बजेट बाँडफाँट ४३
४.५.स्रोत व्यक्ति र सरोकारवाला पक्षहरू ४४
परिच्छेद ५ क्षमता विकास योजना कार्यान्वयन रणनीति र कार्य योजना ४५
५.१ पृष्ठभूमि ४५
५.२ उद्देश्य ४५
५.३ कार्य क्षेत्र ४५
५.४ योजना कार्यान्वयनको रणनीतिः ४६
५.५ कार्यान्वयनका मूल्य मान्यता तथा सिद्धान्तहरु ४८
५.६ कार्यान्वयन तालीका प्रथम वर्ष ४८
परिच्छेद ६: कार्यक्रम व्यवस्थापन, अनुगमन तथा मूल्याँकन ५१
६.१ कार्यक्रम व्यवस्थापन ५१
६.२ योजना कार्यान्वयनको अनुगमन तथा मूल्याँकन ५१
सन्दर्भ सामाग्रीहरु ५३
अनुसूचिहरु ५४

तालिकाहरुको सूची

तालिका १ वडा अनुसार घरधुरी तथा जनसंख्याको विवरण..२०
तालिका २ वडागत रुपमा आवास संरचनाको विवरण २३
तालिका ३ वैदेशिक रोजगारीमा जानेहरुको विवरण.. २३
तालिका ४ सेवा बजारको विवरण २९
तालिका ५ स्थानीय सरकारको संस्थागत क्षमता विकास योजनाको ढाँचा (अनुसूचि ७ मा आधारित) ३३
तालिका ६ स्थानीय सरकारको मानव संशाधन विकास योजनाको ढाँचा (अनुसूचि १० मा आधारित).. ३५
तालिका ७ स्थानीय तहको क्षमता विकासको खर्च सारांश...४३
तालिका ८ क्षमता विकाससँग सम्बन्धित स्रोत व्यक्ति र सरोकारवाला पक्षहरू (अनुसूचि ६ सँग सम्बन्धित) ४४
तालिका ९ पहिलो वर्षको कार्य योजना... ४९

अनुसूचीहरुको सूची

अनुसूची १ स्थानीय सरकारको संस्थागत क्षमता (सञ्चालन व्यवस्थापन) लेखाजोखा संक्षिप्त विवरण ५४
अनुसूची २ स्थानीय सरकारको संस्थागत क्षमता (नेतृत्व तह) लेखाजोखा...६०
अनुसूची ३ आपूर्तिमा आधारित क्षमता विकास आवश्यकता पहिचानका फारम... ६२
अनुसूची ४ स्थानीय सरकारको विद्यमान मानव संशाधनको क्षमता लेखाजोखा फाराम.. ७१
अनुसूची ५ स्थानीय सरकारको विद्यमान मानव संशाधनको क्षमता लेखाजोखा फाराम ७४
अनुसूची ६ योजना अनुशिक्षण तथा विभिन्न बैठकमा सहभागीको विवरण ७७
अनुसूची ७ क्षमता विकास योजना तयारीको क्रममा लिइएका प्रतिनिधिमूलक तस्बीरहरु..७९

परिच्छेद १: परिचय

१.१ पृष्ठभूमी

स्थानीय सरकारको संस्थागत क्षमता विकास एक प्रकृया हो जसका माध्यमबाट स्थानीय सरकारको संस्थागत विकास र कार्यरत कर्मचारी, प्रतिनिधि र साझेदार लगायत लक्षित समूहका सेवालाई प्रभावकारी बनाउँने उपायहरु सहित योजना तयार गरी सोको कार्यान्वयनबाट संस्थागत सेवा प्रवाहलाई चुस्त, छिटो, सरल, कम झन्झटिलो तथा पारदर्शी बनाउन सकिन्छ । सामान्यतयाः क्षमता विकास योजना बनाउँदा निम्न कार्यहरुलाई ध्यान दिईन्छ ।

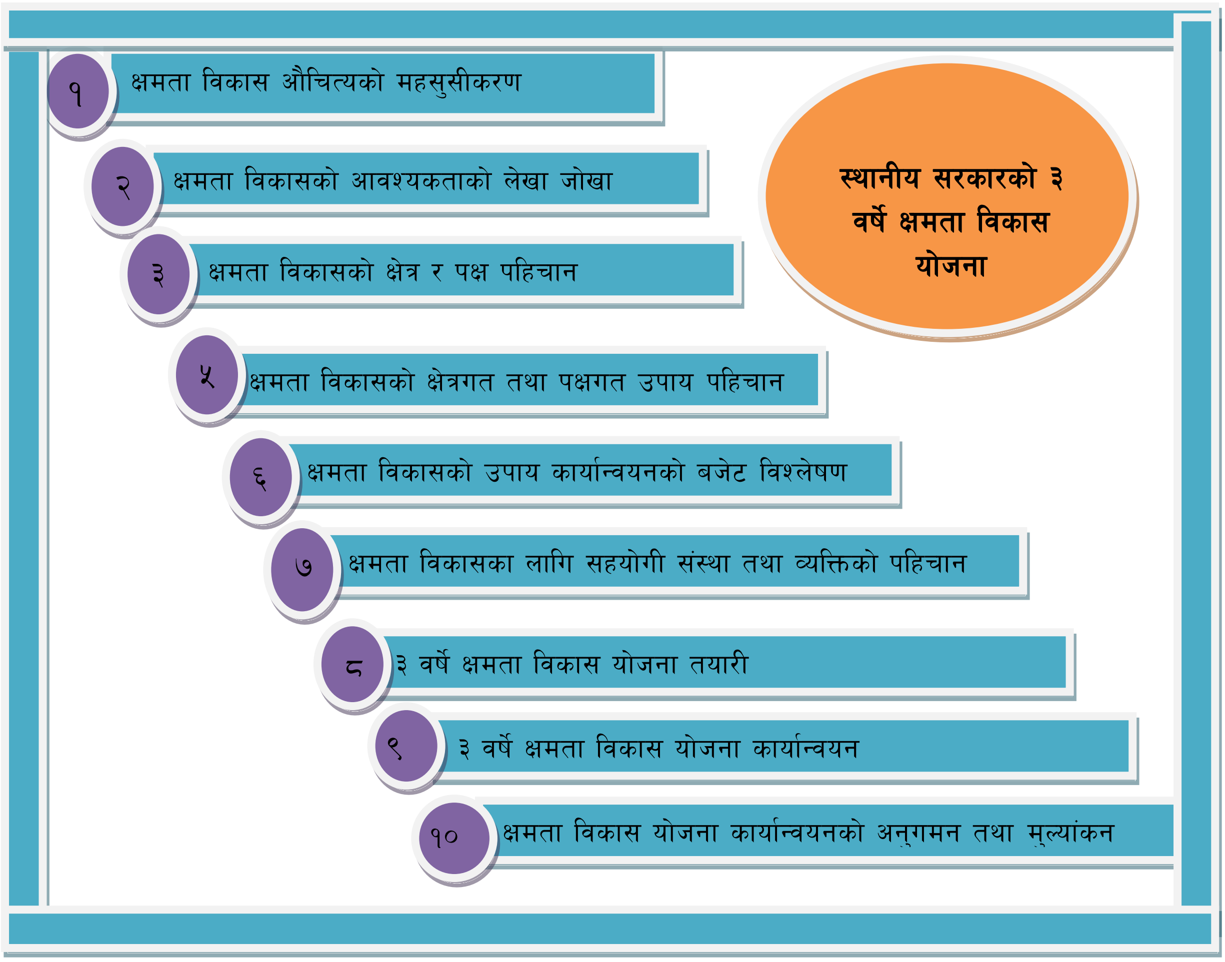

नेपालको संविधान अन्तर्गत स्थापित स्थानीय सरकारहरूले आफ्नो भूमिका निर्वाह गर्दै जवाफदेहितालाई दिगो ढंगले वहन गर्न उनीहरूले काम गर्ने तौरतरिका तथा योजना तर्जुमाको शैली र चिन्तन परिवर्तित सन्दर्भ अनुरूप प्रभावकारी र परिणाममुखी हुनु आवश्यक छ । यी विषयहरूलाई सम्बोधन गर्दै स्थानीय सरकारका अवयवहरूको (संस्थागत र संगठनात्मक व्यवस्था, मानव संशाधन तथा भौतिक पूर्वाधार) क्षमतामा सुधार ल्याउन आवश्यक छ। मानविय सीप र क्षमताको अधिकतम् उपयोग गर्दै काममा नयाँपन तथा शैलीलाई सिर्जनशील एवम् परिणाममुखी नबनाएसम्म सेवा प्रवाह गर्ने निकायहरूको संस्थागत क्षमताको दीर्घकालीन विकास हुँदैन ।

स्थानीय सरकारद्वारा प्रवाह गरिएका सेवा, सुविधा तथा वस्तु आम नागरिकका अपेक्षा र चाहना अनुरूपका हुन सकेनन् भने त्यसले जननिर्वाचित प्रतिनिधि र कर्मचारी संयन्त्रप्रति विश्‍वसनीयता घट्नुका साथै राज्य र व्यवस्थाप्रति पनि नागरिकहरूमा नैराश्यता बढ्छ। सबै स्थानीय सरकारले मानव संशाधन, विधि र कार्य प्रणाली तथा संस्थागत क्षमताको क्रमिक रूपमा वृद्धि गरी नागरिकप्रति पूर्णरूपमा उत्तरदायी स्थानीय सरकारको रूपमा काम गर्न आवश्यक छ।

संघीयताको सफल कार्यान्वयनमा स्थानीय तहको योजना तर्जुमाको महत्वपूर्ण भूमिका हुने भएकाले सुनछहरी गाउँ पालिकाकोलागि यो क्षमता विकास योजना तयार गरिएको छ । स्थानीय सरकारलाई आवश्यकतामा आधारित क्षमता विकास योजना तर्जुमा गर्न तथा उक्त योजनाको कार्यान्वयनबाट नागरिकहरूका लागि मितव्ययी तरिकाले गुणात्मक सेवा प्रदान गर्न सहज होस् भन्ने अभिप्रायले स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐनको दफा ११४ बमोजिम संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालयबाट तयार भएको "क्षमता विकास योजना तर्जुमा दिग्दर्शन, २०७६" अनुरुप यो सुनछहरी गाउँपालिकाको यो ३ वर्षे क्षमता विकास योजना तयार गरिएको हो ।

नेपालका स्थानीय तहहरु नागरिकका घरदैलोका सरकार हुन् । नेपालको संविधानले स्थानीय तहलाई विधायिकी, न्यायिक र कार्यकारी अधिकार प्रदान गरेको हुँदा सबै स्थानीय तहहरु संस्थागत रुपमा सवल, पूर्ण प्रजातान्त्रिक, कुशल नेतृत्वका र पूर्ण जिम्मेवारीका साथ प्रभावकारी ढंगले सेवा प्रवाह गर्न सक्षम हुनु जरुरी छ । देशको भूगोल र जनता स्थानीय सरकार नजिक भएका हुँदा स्थानीय तहहरु नागरिकको जीवनस्तर सुधारका लागि एकिकृत कार्य गर्ने जिम्मेवार निकाय बनाईएका हुन् ।

संविधान प्रदत्त एकल र साझा अधिकार र जिम्मेवारीहरूलाई कुशल रूपमा सम्पादन गरी नागरिकहरूलाई छिटो, छरितो, कम झन्झटिलो, पारदर्शी र गुणात्मक सेवा प्रवाह प्रवाह गर्ने जिम्मेवारी र दायित्व स्थानीय सरकारको कार्यक्षेत्रमा रहेको छ । स्थानीय सरकारका अधिकार र जिम्मेवारीहरू कत्तिको कुशल रूपमा सम्पादन हुन्छन् भन्ने कुरा विभिन्न पदीय जिम्मेवारीमा रहेका कर्मचारी तथा जननिर्वाचित प्रतिनिधिहरूको क्षमतामा भर पर्दछ । तर, हाम्रा अधिकांश स्थानीय सरकारहरु बहुआमिक चुनौतिको सामन गर्नुपर्ने अवस्थामा छन् । तिनमा कर्मचारी तथा प्रतिनिधिमा क्षमताको कमी अधिक भएको पाईन्छ । यस्तो अवस्थामा स्थानीय सरकारबाट सञ्चालन गरिने सामाजिक, आर्थिक, वातावरणीय गतिविधि तथा पूर्वाधार विकास निर्माणका कार्यहरूलाई दिगो र परिणाममुखी बनाउनुपर्ने कानूनी र नैतिक दायित्व रहेको छ, तर जिम्मेवारीका अनुपातमा पूर्ण सफलताका साथ कार्य संचालन गर्ने क्षमतामा कमि कमजोरी भइ सेवा प्रवाह चुस्त दुरुस्त नभएको अवस्था छ । यसले गर्दा नागरिकका न्युनतम आवश्यकता पहिचान गर्न कठिनाइ भइरहेको र विकासका कार्यहरुको प्राथमिकिकरणमा अलमलको स्थिति मात्र नभइ समृद्धिको यात्रा काँहाबाट सुरु गर्ने भन्नेमा अन्यौल छ । विकास प्रशासनका विभिन्न नवीनतम् आयाम, प्रविधि र मान्यता अनुसार स्थानीय सरकारलाई क्रमिक रूपमा प्रविधि मैत्रीयुक्त बनाउदै नागरिकहरूको आशा र अपेक्षा अनुसार काम गर्न सक्षम बनाउनु अहिलेको आवश्यकता हो ।

यसै परिप्रेक्षलाई ध्यानमा राखि स्थानीय तहका कर्मचारी तथा निर्वाचित प्रतिनिधिहरुको क्षमता विकास र कार्य संम्पादनमा सुधार लगायतका प्रदेश सरकारको कार्यक्रम कार्यान्वयनमा सहजिकरण गर्दै अन्य संस्थागत सुधार लगायतका कार्य गर्न प्रदेश सुशासन केन्द्र, लुम्बिनी प्रदेश समेतको आर्थिक सहयोगमा रोल्पा जिल्लाको सुनछहरी गाउँपालिकाको ३ वर्षे क्षमता विकास योजना तयार गर्न सुनछहरी गाउँपालिका र गोरखकाली मनकामना अध्ययन अनुसन्धान केन्द्र, सानोठिमी, भक्तपुर बिच मितिः २०७९/१२/०८ मा सम्झौता भई त्यसमा उल्लिखित शर्त अनुसार यो क्षमता विकास योजना तयार गरी प्रस्तुत गरिएको छ ।

१.२ क्षमता विकास योजनाको औचित्य

नेपालको संविधान अनुसार स्थानीय सरकारहरु नागरिकका धरदैलोका सरकारी निकाय हुन्, जसलाई संविधानले विधायिकी, कार्यकारी र न्यायिक अधिकारहरु प्रदान गरेको छ । यिनीहरु संस्थागत रुपमा स्थापित सरकार भएर मात्र पुग्दैन । देशको संघीयता बलियो र सुशासित बनाउँन यिनीहरुले प्रजातान्त्रिक मूल्य र मान्यता स्थापित गर्दै नागरिकको जीवनस्तर सुधारका लागि सुशासन सहित विकास र सेवा प्रवाहको वातावरण तयार गरि सबैले महशुस गर्नेगरी विकास र समृद्धितर्फ अगाडी बढ्नुपर्ने हुन्छ । विगतमा स्थानीय सरकारहरु संस्थागत रुपमा स्थापित त भए, तर परिवर्तन पछिको बढ्दो जनअपेक्षा अनुसार कार्य गर्न संस्थागत र मानव संशाधनको क्षमताले गर्दा पूर्ण रुपमा प्रभावकारी हुन नसकेका गुनासा आएका छन् । अतः यसमा सुधार ल्याउन धेरैकाम गर्न बाँकी छ ।

यस सुनछहरी गाउँपालिकाको क्षमता विकास योजना तयार गर्नुको मूल कारण भनेको स्थानीय सरकारबाट सञ्चालन गरिने सामाजिक, आर्थिक, वातावरणीय गतिविधि तथा पूर्वाधार विकास निर्माणका कार्यहरूलाई दिगो र परिणाममुखी बनाउन तथा संस्थागत विकास, सेवा प्रवाह र सुशासनको सुनिश्चितता कायम गर्न संस्थागत संरचनामा भएको कमी तथा विविध विषयको जिम्मेवारीमा बसेका कर्मचारी, निर्वाचित प्रतिनिधि तथा सरोकारवालाहरुको क्षमतामा रहेको कमीलाई पहिचान गरी सो कमी पुरा गर्न संस्थागत र मानव संशाधन विकासका लागि उपायहरुको खोजिगरी र कार्यान्वयनको खाका तयार गर्नु अपरिहार्य भएको छ ।

त्यसैगरी, विकास प्रशासनका विभिन्न नवीनतम् आयाम, प्रविधि र मान्यता अनुसार स्थानीय सरकारलाई क्रमिक रूपमा प्रविधियुक्त बनाउदै नागरिकहरूको आशा र अपेक्षा अनुसार काम गर्न सक्नेगरी स्थानीय सरकारको संस्थागत क्षमता विकासका साथै, आपूर्ति र माग दुवैमा आधारित क्षमता विकास कार्यक्रम सञ्चालन गरी आवश्यकता बोध गरेका क्षेत्रमा ज्ञान, सीप र धारणा विकास तथा जनउत्तरदायी शासन प्रणाली स्थापित गर्न आवश्यक रहेको हुँदा पनि यो योजना बनाउँनु परेको हो । यसलाई निम्न अनुसार संक्षेपिकरण गरिएको छ ।

१. स्थानीय सरकारबाट सञ्चालन गरिने विकासका विविध आयामहरु दिगो र परिणाममुखी बनाउन ।
२. संस्थागत विकास, सेवा प्रवाह र सुशासनको सुनिश्चितता कायम गर्न ।
३. संस्थागत संरचनामा भएको कमी पहिचान गरी समाधानका उपाय पहिचान र कार्यान्वयन गर्न ।
४. जिम्मेवारीमा बसेका कर्मचारी, प्रतिनिधि तथा सरोकारवलाहरुमा रहेको कमीको लेखाजोखा सहित सुधारका उपाय खोजीगरी कार्यान्वयन खाका तयार गर्न ।
५. विकास प्रशासनका नवीनतम आयाम, प्रविधि र मान्यता अनुसार स्थानीय सरकारलाई क्रमिक रूपमा प्रविधियक्त बनाउदै लैजान ।
६. नागरिकहरूको आशा र अपेक्षा अनुसार काम गर्न सक्ने गरी आपूर्ति र माग दुवैमा आधारित क्षमता विकास गर्न ।

१.३ क्षमता विकास योजनाको उद्देश्य

सुनछहरी गाउँपालिकाको विभिन्न जिम्मेवारीका पदमा रहेका कर्मचारी तथा नेतृत्व तहलाई सुम्पिएको जिम्मेवारीका अनुपातमा विद्यमान कार्य क्षमतामा पूर्णता नभएको हुँदा सेवा प्रवाह चुस्त दुरुस्त नहुने जोखिम छ भने, यो स्थितिमा नागरिकका न्यूनतम् आवश्यकता पहिचान गर्न नसकि विकासका कार्यहरुको प्राथमिकिकरणमा अन्यौल भै समृद्धिको यात्रानै अलमलमा पर्न गएको अवस्थालाई समयमै संबोधन गर्न जरुरी छ ।

यो योजना तयार गर्नुको मूल उद्देश्य योजनाको कार्यान्वयनबाट सुनछहरी गाउँपालिकाको कार्य सम्पादनमा सुधार ल्याउँने हो । साथै, यस क्षमता विकास योजना तर्जुमाको अर्को उद्देश्य भनेको विकास प्रशासनका विभिन्न नवीनतम् आयाम, प्रविधि र मान्यता अनुसार स्थानीय सरकारलाई क्रमिक रूपमा प्रविधियुक्त बनाई संस्थागत विकास गरी नागरिकहरूको आशा र अपेक्षा अनुसार काम गर्न समर्थवान बनाउँन संस्थागत र मानव संशाधनका क्षेत्रमा रहेको क्षमताको कमीलाई पहिचान गरी क्षमता विकासका उपायहरुको खोज तथा विश्लेषण गरी ३ वर्षे योजना खाका (२०८०/२०८१-२०८२/२०८३) तयार गर्नु हो । यसमा निहित अन्य उद्देश्यहरु यस प्रकार छन्,

- स्थानीय सरकारको सबल र कमजोर पक्षहरूको पहिचान लगायत संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालयबाट तयार पारिएको क्षमता विकास योजना तर्जुमा सम्बन्धि दिग्दर्शन, २०७६ को विधि र प्रकृया अप्नाई संविधान तथा प्रचलित कानूनबाट स्थानीय सरकारलाई प्राप्त अधिकार अनुरूप जनउत्तरदायी ढंगबाट कार्यसम्पादन गर्नका लागि संस्थागत र मानव संशाधनको क्षेत्रमा रहेको कमी कमजोरी पहिचान र सोको परिपूर्ति गर्न क्षमता विकासका आवश्यक उपायहरुको सहभागितामूलक ढंगबाट खोजी गरी विस्तृत योजना खाका तयारी गर्नु ।
- यो योजना कार्यान्वयनका लागि आवश्यक स्रोत साधनको आँकलन र परिपूर्तिका विभिन्न स्रोत र उपायहरुको खोजि गर्ने ।
- प्रभावकारी सेवा प्रवाहका लागि आवश्यक ज्ञान, सीप, धारणा र विद्यमान क्षमता बीचको अन्तर पहिचान गर्दै आवश्यकतामा आधारित क्षमता विकासका कार्यक्रम तर्जुमा गरी कार्यान्वयन गर्न मार्गदर्शन गर्नु ।

१.४ क्षमता विकास योजनाको तयारीका नीतिगत तथा कानुनी आधारहरु

यो क्षमता विकास योजना तयार गर्दा **नेपालको संविधानमा** उल्लेखित मौलिक हक र कर्तव्य, नीति र निर्देशक सिद्धान्त र संविधानको अनुसूचि ८ र ९ मा उल्लेखित स्थानीय सरकारहरुका एकल र साझा अधिकारहरुको उपयोग गर्नुपर्ने कुराहरुलाई मध्यनजर गरिएको छ । स्थानीय सरकार संस्थागतरुपमा संवैधानिक अधिकार सहित अस्तित्वमा आए पनि उसलाई प्रभावकारी बनाउँन संस्थात रुपमा सवल र संस्थाको उद्देश्य अनुरुप कार्य सम्पादन गर्न जिम्मेवारी पुरागर्न क्षमतायुक्त मानवशक्तिको आवश्यकता पर्नेहुँदा सोको व्यवस्था गर्नु सरकारको कानूनी तथा नैतिक दायित्व हो ।

क्षमता विकास योजना तयारीका क्रममा नेपालको संविधानले उल्लेख गरेका धाराहरु, भाग ३, मौलिक हक र कर्तव्य सम्बन्धि समानताको हक (धारा १८), सम्पत्तिको हक (धारा २५), सूचनाको हक (धारा २७), शिक्षा सम्बन्धी हक (धारा ३१), रोजगारीको हक (धारा ३३), श्रमको हक (धारा ३४) स्वास्थ्य सम्बन्धी हक (धारा ३५), खाद्य सम्बन्धी हक (धारा ३६), आवासको हक (धारा ३७), महिलाको हक (धारा ३८), बालबालिकाको हक (धारा ३९), दलितको हक (धारा ४०) जेष्ठ नागरिकको हक (धारा ४१), सामाजिक

न्यायको हक (धारा ४२), सामाजिक सुरक्षाको हक (धारा ४३) र उपभोक्ताको हक (धारा ४४) लाई यथेष्ट ध्यान दिईएको छ । स्थानीय सरकारहरु प्रत्यक्ष वा परोक्ष रुपमा यी जनसरोकारका विषयहरु र यसका सेवा प्रवाहमा जोडिएका हुनाले त्यसो गर्नुपरेको हो ।

त्यसैगरी, भाग ४ राज्यको निर्देशक सिद्धान्त, नीति तथा दायित्व सम्बन्धी धारा ५० अनुसारका सिद्धान्तहरु र धारा ५१ विकास सम्बन्धी नीति, प्राकृतिक साधन स्रोतको संरक्षण र उपयोग सम्बन्धी नीति, नागरिकका आधारभूत आवश्यकता सम्बन्धी नीति, श्रम र रोजगार सम्बन्धी नीति, सामाजिक न्याय र समावेशीकरण सम्बन्धी नीति, न्याय र दण्ड सम्बन्धी नीति, पर्यटन सम्बन्धी नीति र अन्तराष्ट्रिय सम्बन्ध सम्बन्धी नीतिका प्रावधान समेतलाई यस सिलसिलामा ध्यानमा राखिएको छ ।

त्यसैगरी, स्थानीय सरकार संचालन ऐन, २०७४ को दफा १०२ को २ मा उल्लेख भए बमोजिम स्थानीय सरकारले आफूलाई आवश्यक पर्ने ऐन तथा नीति नियम बनाउँनुपर्ने सन्दर्भलाई पनि ख्याल गरिएको छ ।

१.५ क्षमता विकास योजना तर्जुमा प्रकृया

क्षमता विकास योजना तयारी एकै पटक र सामान्य ढंगले हुने कुरा होईन । यसको प्रयोजनका लागि निश्चित चार चरणका कार्यहरु गरी योजना तर्जुमा पुरा गरिएको छ । जो तल चित्रमा दिईएको छ ।

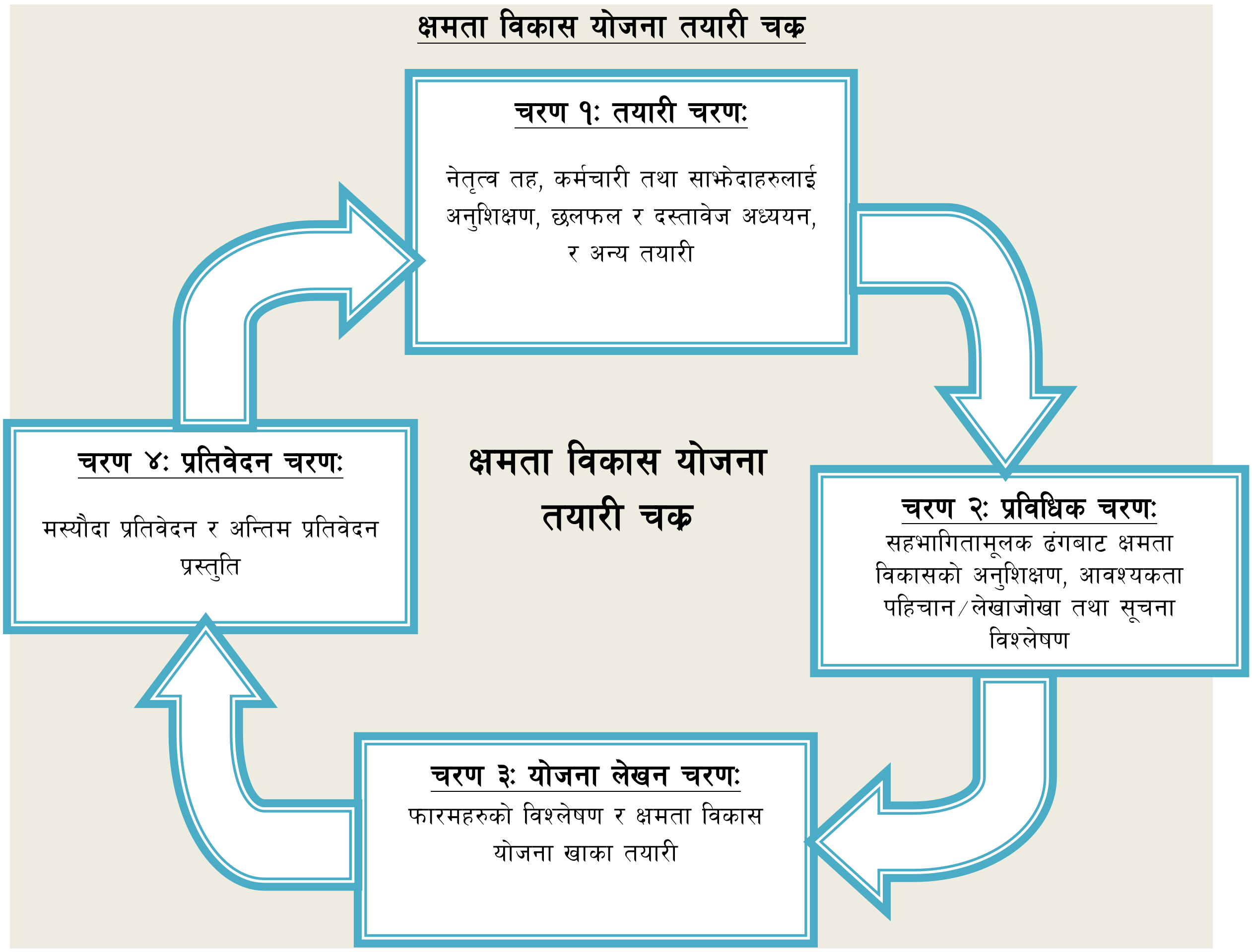

चरण १: तयारी चरण:

२०७९ चैत्र ८ गते सुनछहरी गाउँपालिका र गोरखकाली मनकामना अध्ययन अनुसन्धान केन्द्र, सानोठिमी, भक्तपुर बिच भएको कार्य सम्पन्न गर्ने सम्झौता पश्चात् तयारी चरणको सुरुवातमा दस्तावेज अध्ययन, र अन्य तयारीका साथ गाउँपालिकासँग भर्च्युअल माध्यमबाट छलफल गरी कार्यतालिकामा सहमती गरिएको थियो ।

चरण २: प्राविधिक चरण

क्षमता विकास योजना तयारीका लागि प्राविधिक चरणमा निम्न कार्यहरु सम्पादन गरिएको थियो ।

सह चरण १	क्षमता विकास समन्वय समिति गठन २०७९ चैत्र १७ गते
सह चरण २	क्षमता विकासको योजना तर्जुमा प्रक्रियाबारे एक दिने अभिमुखीकरण २०७९ चैत्र १७ गते
सह चरण ३	मागमा आधारित संस्थागत क्षमता विकास आवश्यकताको लेखाजोखा २०७९ चैत्र १७ गते
सह चरण ४	नेतृत्व तहको क्षमता विकास आवश्यकताको लेखाजोखा: २०७९ चैत्र १७ गते देखी २०८० को वैशाख सम्म
सह चरण ५	आपूर्तिमा आधारित क्षमता विकास आवश्यकताको लेखाजोखा २०७९ चैत्र १७ गते देखी २०८० को वैशाख सम्म
सह चरण ६	क्षमता विकाससँग सम्बन्धित स्रोत व्यक्ति र सरोकारपक्षहरूको पहिचान २०७९ चैत्र १७ गते देखी २०८० को वैशाख सम्म
सह चरण ७	संस्थागत क्षमता विकास योजना कार्यान्वयनको समय र बजेट आँकलन तथा लागत व्यहोर्ने स्रोत पहिचान
सह चरण ८	शाखागत र विषयगत रुपमा मानव संशाधनको क्षमता लेखाजोखा २०७९ चैत्र १७ गते देखी २०८० को वैशाख सम्म
सह चरण ९	मानव संशाधन विकास योजना कार्यान्वयनको समय र बजेट आँकलन तथा लागत व्यहोर्ने स्रोत पहिचान: २०७९ चैत्र १७ गते देखी २०८० को वैशाख सम्म

क्षमता विकास योजना तयारीमा यो प्रमुख चरण हो । यो चरणमा स्थानीय सरकारका कर्मचारी, निर्वाचित प्रतिनिधीहरु र अन्य सरोकारवालाहरुसँग प्रत्यक्ष भेटघाट, छलफल, अनुशिक्षण लगायत संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालयबाट तयार पारिएको क्षमता विकास योजना तर्जुमा सम्बन्धि दिग्दर्शन, २०७६ मा उल्लेखित फारमहरु प्रयोग गरी क्षमता लेखाजोखा तथा क्षमता विकासका आवश्यकता पहिचान गरिएको थियो । यो चरण पुरा गर्न विभिन्न सहचरणहरुको उपयोग गरिएको थियो ।

१. क्षमता विकास समन्वय समिति गठन

क्षमता विकास योजना तयारी दिग्दर्शन, २०७६ ले निर्दिष्ट गरेका जिम्मेवारीहरुका लागि कार्यपालिकाका सदस्यहरु समेत सहभागी रहेका अनुशिक्षणका सहभागीहरुको निर्णयबाट निम्न लेखिए अनुसार साविकको सुशासन तथा संस्थागत विकास समितिलाईनै क्षमता विकास योजना तर्जुमा तथा कार्यान्वयनमा सहजीकरणको जिम्मेवारी दिने निर्णय भए अनुसार निम्न सदस्य रहेको साविककै समितिलाई निरन्तरता दिईएको छ,

समन्वय समितिः

संयोजक	श्री उडबिर धर्ती, वडा अध्यक्ष, वडा नं. ३
सदस्य	श्री देवीलाल रोक्का, वडा अध्यक्ष, वडा नं. ५
सदस्य	श्री निर्मला पुन, कार्यपालिका सदस्य
सदस्य सचिव	श्री रमेश गिरी, योजना अधिकृत

२. समन्वय बैठकः २०७९ चैत्र १४ गतेका दिन उपाध्यक्ष श्री ननकला घर्तीको उपस्थितिमा प्रथम समन्वय बैठक बसी योजना तर्जुमा बारे व्यापक छलफल भै गाउँपालिकाबाट संकलन गर्नुपर्नेमध्ये कतिपय तथ्याँकहरु संकलन गरियो ।

३. क्षमता विकास योजना तर्जुमा प्रक्रियाबारे अभिमुखीकरण

मिति २०७९ चैत्र १७ का दिन निर्वाचित प्रतिनिधि, पालिका कर्मचारी साझेदार संस्थाका प्रतिनिधि गरी जम्मा ३३ जनाको उपस्थितिमा अनुशिक्षण गरियो । सो अनुशिक्षण क्षमता विकास योजना तर्जुमा दिग्दर्शन २०७६ अनुसार गरिएको थियो र अनुशिक्षण पश्चात् विभिन्न चरणको छलफलबाट निम्न अनुसारको लेखाजोखा गरियो ।

४. मागमा आधारित संस्थागत क्षमता विकास आवश्यकताको लेखाजोखा

क्षमता विकास योजना तर्जुमा दिग्दर्शन २०७६ को अनुसूचि २ मा तोकिएको ढाँचा अनुसार पाँच विषयगत क्षेत्रमा सम्बन्धित शाखा/एकाईका प्रमुखहरू सानो-सानो समूहमा छलफल गराई स्व–मूल्यांकन विधिबाट संस्थागत क्षमता लेखाजोखाका लागि विवरण संकलन गरी संकलित विवरणहरूको विश्लेषणबाट गाउँपालिकाको लागि आवश्यक महसुस गरिएका मागमा आधारित संस्थागत क्षमता विकासको आवश्यकता पहिचान गरियो ।

५. नेतृत्व तहको क्षमता विकास आवश्यकताको लेखाजोखाः

सुनछहरी गाउँपालिकाका अध्यक्ष तथा उपाध्यक्ष लगायत वडा अध्यक्ष, कार्यपालिका सदस्य र गठित समिति, उपसमितिका संयोजकहरूको लागि पनि सानो-सानो समूहमा संवाद गरी क्षमता विकास योजना तर्जुमा दिग्दर्शन, २०७६ को अनुसूचि ३ मा तोकिएको ढाँचा अनुसार नेतृत्व क्षमता लेखाजोखाका लागि स्व–मूल्यांकन विधिबाट विवरण संकलन गर्ने कार्य गरि नेतृत्व तहले आवश्यकता महसुस गरेको संस्थागत क्षमता विकासको आवश्यकता पहिचान गरियो ।

६. आपूर्तिमा आधारित क्षमता विकास आवश्यकताको लेखाजोखाः

सीमित संख्यामा पालिकाका पदाधिकारीहरु सँगै बसेर कार्य सम्पादन अवस्थाको अवलोकन गर्दै सम्पादन गरेका कार्यहरूको समीक्षा गर्दै स्थानीय सरकारको संस्थागत स्व–मूल्यांकन दस्तावेजहरूको नतिजाको अध्ययन गरि अनुसूचि ५ को उपयोगबाट आपूर्तिमा आधारित क्षमता विकास आवश्यकताको लेखाजोखा गरिएको थियो ।

७. क्षमता विकाससँग सम्बन्धित स्रोत व्यक्ति र सरोकारपक्षहरूको पहिचान

योजना तर्जुमाकै समयमा सहभागितामूलक विधि र परामर्शदाता टोलिको अनुभवका आधारमा अनुसूचि-६ अनुसार विभिन्न प्रकारका क्षमता विकास कार्यका लागि आवश्यक पर्ने स्रोत व्यक्ति र सरोकारवालाहरुको पहिचान गरिएको थियो ।

८. संस्थागत क्षमता विकास योजना कार्यान्वयनको समय र बजेट आँकलन तथा लागत व्यहोर्ने स्रोत पहिचान

संस्थागत क्षमाता विकासका लागि क्षमता विकासको प्रकृति अनुसारको समय र स्रोत व्यक्ति वा संस्था आवश्यक पर्नेहुँदा छलफलकै माध्यमबाट समय निर्धारण गरियो र आवश्यक बजेटको हकमा कर्मचारी बढि अनुभवि हुने हुँदा अधिकांस बजेट आँकलन उनिहरुको अनुभवबाट र पहिचान गरिएका क्षमता विकाससँग सम्बन्धित स्रोत व्यक्ति र सरोकारवाला पक्षहरूसँगको संवादका माध्यमबाट तय गरिएको थियो । त्यसैगरी, आवश्यक पर्ने लागत व्यहोर्ने स्रोत पनि छलफलबाटै तय गरिएको थियो ।

९. शाखागत र विषयगत रुपमा मानव संशाधनको क्षमता लेखाजोखा

पदाधिकारी र कर्मचारीसँगको छलफलका आधारमा दिग्दर्शनको अनुसूचि-८ अनुसार स्थानीय सरकारको शाखागत रूपमा रुपमा र अनुसूचि ९ अनुसार बिषय क्षेत्रगत रुपमा विद्यमान मानव संशाधनको क्षमता लेखाजोखा गरि ज्ञान, सीप र दक्षता वृद्धिका लागि अपेक्षा गरिएको क्षमता विकास कार्यक्रम (विषयवस्तु) शाखाकै कर्मचारीहरुबाट प्रस्ताव गरिएको थियो ।

१०. मानव संशाधन विकास योजना कार्यान्वयनको समय र बजेट आँकलन तथा लागत व्यहोर्ने स्रोत पहिचानः

मानव संशाधन विकासका लागि पनि क्षमता विकासको प्रकृति अनुसारको समय र स्रोत व्यक्ति वा संस्था आवश्यक पर्नेहुँदा छलफलकै माध्यमबाट समय निर्धारण गरियो र आवश्यक बजेटको हकमा मानव संशाधन विकासका लागि पनि कर्मचारी र पहिचान गरिएका क्षमता विकाससँग सम्बन्धित स्रोत व्यक्ति र सरोकारवाला पक्षहरूसँगको संवादका माध्यमबाट आवश्यक लागत तय गरिएको थियो । त्यसैगरी, आवश्यक पर्ने लागत व्यहोर्ने स्रोत पनि छलफलबाटै तय गरिएको थियो ।

चरण ३ः संस्थागत क्षमता विकास र मानव संसाधन विकास योजना लेखन चरणः

उपरोक्त विभिन्न स्तरको अध्ययन, स्वमूल्याँकन तथा विश्लेषणपछि क्षमता विकास योजना तर्जुमा सम्बन्धि दिग्दर्शन, २०७६ को अनुसूचि ७ र १० मा उल्लेख भएको फारको ढाचामा **स्थानीय सरकारको संस्थागत क्षमता विकास योजना** र **स्थानीय सरकारको मानव संशाधन विकास योजना** तयार गरियो र सोको आधारमा समग्र रुपमा यस पालिकाको ३ वर्षे क्षमता विकास योजना तयार गरियो ।

चरण ४: प्रस्तुति र प्रतिवेदन चरण

४.१ प्रारम्भिक प्रगतिबारे प्रस्तुतीः सुनछहरी गाउँपालिकामा अध्ययन तथा क्षमता लेखाजोखा र क्षमता विकासका उपायहरुको पहिचान गर्ने, आवश्यक लागत तय गर्ने तथा कार्यान्वयनको समय सीमा र लागत व्यहोर्ने स्रोत पहिचान पछिको संश्लेषण गरी पालिका तहमा प्रारम्भिक उपलब्धी र प्रगतिबारे भर्चुअल माध्यमबाट प्रस्तुति गरीयो ।

४.२ क्षमता विकास योजनको मस्यौदा प्रतिवेदन तयारी र पेशः क्षमता लेखाजोखा र क्षमता विकासका उपायहरुको पहिचान गर्ने, आवश्यक लागत तय गर्ने तथा कार्यान्वयनको समय सीमा र लागत व्यहोर्ने स्रोत पहिचान पछिको समग्र विश्लेषण गरी मस्यौदा प्रतिवेदन तयार गरी आवश्यक अध्ययन र सुझावका लागि पालिकामा मिति २०८०/०१/०८ गते पठाईएको थियो ।

४.३ अन्तिम प्रतिवेदन पेशः

मिति २०८०/०२/२१ गते प्रदेश सुशासन केन्द्र, लुम्बिनी प्रदेशबाट प्राप्त सुझाव र गाउँपालिका, क्षमता विकास समन्वय समिति एवम् आवश्यकता अनुसार पालिकाका अन्य महानुभावहरुसँग भर्चुअल माध्यमबाट छलफल भई प्राप्त पृष्ठपोषणलाई समावेश गरी यो अन्तिम प्रतिवेदन तयार गरी पेश गरिएको छ ।

४.४ क्षमता विकास योजनाको वैधानिकता प्राप्तीः गाउँपालिकाका अधिकार प्राप्त अधिकारी तथा क्षमता विकास योजना तर्जुमा समन्वय समितिले प्रस्तुत मस्यौदा अध्ययन गरी प्राप्त सुझावहरुलाई समावेश गरी पठाएपछि एक तहको वैधानिकता प्राप्त भएको छ र कार्यपालकाबाट अनुमोदन भएपछि यसको पूर्ण वैधानिकता हुने छ ।

परिच्छेद २: गाउँपालिकाको संक्षिप्त झलक

२. गाउँपालिकाको संक्षिप्त झलक

यो गाउँ पालिकामा हाल बिद्यमान क्षमता विश्लेषण गरी राजस्व सुधार योजना तर्जुमा गर्न वर्तमान अवस्थामा सुनछहरी गाउँपालिकाको संक्षिप्त वस्तुस्थिति र उपलब्ध भौतिक स्रोत साधन र मानव संसाधनको संस्थागत सामर्थ्यको बढि महत्व रहन्छ । यस परिच्छेदमा खासगरी तीनै कुराहरु झल्कने गरि पालिकाको प्रकाशित पार्श्वचित्रलाई समेत आधार लिइ संक्षिप्त परिचय प्रस्तुत गरिएको छ ।

२.१. संक्षिप्त चिनारी

नेपालको संविधानले व्यवस्था गरे अनुसार लुम्बिनी प्रदेश अर्न्तगत रोल्पा जिल्लाका १० स्थानीय तहहरुमध्ये सुनछहरी गाउँपालिका एक हो । यो गाँउपालिका रोल्पा जिल्ला सदरमुकाम लिवाङ देखी ४८ कि.मि. उत्तर पूर्वी भागमा अवस्थित रहेको छ । साविकका सेरम, गाम (भित्री/वाहिरी गाम), स्युरी, जैमाकसला, फगाम र जेलवाङ गरि ६ ओटा गा.वि.स. मिलेर बनेको यो गाउँपालिका २७७.६२ वर्ग कि.मी. क्षेत्रफलमा फैलिएको छ ।

२..२ भौगोलिक अवस्थिति

समुन्द्री सतहको ९०० मिटरदेखि ३५०० मिटरसम्मको उचाईमा रहेको सुनछहरी गाउँपालिका भौगोलिक अवस्थितिका हिसाबले २८ डिग्री १० मिनेट ३१ सेकेण्ड देखि २८ डिग्री २२ मिनेट ४० सेकेण्ड उत्तरी अक्षांश र ८२ डिग्री ३६ मिनेट ५७ सेकेण्डदेखि ८२ डिग्री ४८ मिनेट ०३ सेकेण्ड पूर्वी देशान्तरमा फैलिएको छ । यो गाउँपालिका रोल्पा जिल्लाको जिल्ला सदरमुकाम लिबाङ्ग देखि करिब ४८ किमीको दूरीमा उत्तरपूर्वी भागमा रहेको छ ।

भौगोलिक तथा प्रशासनिक रुपमा ७ ओटा वडामा सुनछहरी गाउँपालिकालाई विभाजन गरिएको छ । पूर्व पश्चिम राजमार्गको भालुबाङ्ग देखि करिव ७० कि.मि. भालुबाङ्ग-रोल्पा सडकको दुरी पारगरि सुलिचौर पुगेपछि सुलिचौर-फुलिवन सडकको करिव ४ कि.मि. कच्ची सडक यात्रा पछि सुनछहरी गाउँपालिकाको सिमानामा पुग्न सकिन्छ । सुलिचौर-फुलिवन सडकतर्फको करिव १४ कि.मि. बाटो पार गरेपछि सुनछहरी गाउँपालिकाको प्रशासकीय केन्द्रमा पुग्न सकिन्छ ।

मध्ये तथा उच्चपहाडी भौगोलिक बनौटको संयोजन, अग्लापहाड र गहिरा खोल्सीहरुले भरिएको सुनछहरी गाउँपालिकाको पूर्वमा बाग्लुङ र प्यूठान, पश्चिममा रोल्पा नगरपालिका र सुनीलस्मृति गा.पा., उत्तरमा थबाङ गाउँपालिका र रुकुम जिल्ला रहेका छन्, भने दक्षिण सिमाना लुङग्री गाउँपालिकासँग जोडिएको छ ।

अति सौन्दर्यले भरिपूर्ण मनमोहक अनि प्रसिद्ध सुनछहरी झरनाको नामबाट नामाकरण गरिएको यस गाँउपालिकाको प्रशासकीय केन्द्र वडा नं ५ को पोवाङ्गमा रहेको छ । जनसंख्याका हिसावले यो गाउँपालिकाको जनसंख्या १६०३४ छ, भने क्षेत्रफलः २७७.६२ वर्ग कि.मि. रहेको छ ।

२..३ धरातलीय अवस्था

मध्ये तथा उच्च पहाडी भुगोल अर्न्तगत रहेको यस क्षेत्रमा धरातलीय स्वरुपका हिसाबले अधिकांश भू-भाग पहाड, भिरालो र चट्टानी क्षेत्रले ओगटेको छ । तथापि, कतिपय पहाडका काखहरुमा समथर जमिन पनि देख्न सकिन्छ । अग्ला र भिराला पहाडी श्रृंखलाले बनेका यस गाउँपालिकामा भीरपाखा तथा वसोवासयोग्य क्षेत्रसहितको विविधतायुक्त धरातलीय अवस्थिति वडा नं साविकको गा.वि.स. वडाको केन्द्र वडाको क्षेत्रफल (वर्ग कि.मी.) समुद्री सतहदेखिको उचाइ (मि.) अक्षांस देशान्तर सुनछहरी गाउँपालिका पार्श्वचित्र २०७५ मा रहेको छ । अधिकांश क्षेत्रमा भिरालो जमिन रहेको यस क्षेत्रमा समथर भू-भाग न्युन रहेको देखिन्छ । पर्याप्त वनजंगलले ढाकेको, साना साना खोल्साहरु उल्लेख्य भएको यस गाउँपालिकाको एकैठाउमा झुप्प-झुप्प रहेका बस्तिहरु रहेका छन् ।

२..४ प्राकृतिक सम्पदा

सुनछहरी झरना, कोठिभिर, गोडबाङ युद्धस्थल, विबाङ दह, तिलाचन ताल, जेल्वाङ्गको चौकी आक्रमण स्थल, जेल्वाङ्गको फलाम, सुन खानी, जलजला लगाएतका स्थानलाई धार्मिक, प्रकृतिक र युद्धपर्यटनलाई अन्तर सम्बन्धीत बनाई पर्यटन क्षेत्रलाई विकास गरेर लैजान सकिने अवस्था रहेको यस गाउँपालिकाको कूल क्षेत्रको करिव ४९.४९ प्रतिशत (८१.६२ वर्ग कि.मि.) कृषि तथा खेतीपाति गरिन्छ भने ३८.७६ प्रतिशत (४३.०१ वर्ग कि.मि.) वनक्षेत्रले ढाकेको छ । यस्तै, कूल भूभागको १०.८५ प्रतिशत झाडीक्षेत्र र ०.५६ प्रतिशत घाँसे मैदान रहेका छन् ।

यस गाउँपालिकालाई मूलप्रवाह क्षेत्र बनाएर अविरल बगिरहने लुंग्री खोला, फगाम खोला, गजुल खोला तथा नदीहरुले कूल क्षेत्रफलको ०.२७ प्रतिशत भूभाग ओगटेको छ । यी नदीनालाहरु यहाँको मुख्य प्राकृतिक सम्पदाहरु हुन् । यद्यपी यी नदीहरुका पानी सिंचाइको रुपमा कम मात्रै प्रयोग भएका छन् । यस्तै कूल क्षेत्रफलको ०.०७ प्रतिशत मात्र खुला क्षेत्र रहेको छ ।

जैविक विवधताका हिसाबले उच्च पर्यटकीय चिसो हावापानीमा पाइने जीव तथा वनस्पतिहरुमा क्रमशः घोरल, कस्तुरी, रतुवा, सल्लो, ओखर, गुराँस, सुन्तला, नास्पाती आदि पाइने गर्दछ । जंगल क्षेत्रमा पाइने प्रमुख जडिबुटीका रुपमा टिमुर, पाँचऔले आदि रहेका छन् । पहाडको माथिल्लो भागका अधिकांश स्थानमा वन तथा खर्कहरु रहेका छन् । यस गाउँपालिकाको पूर्वमा देखिने रमणीय हिमाली श्रृखलाहरुले यहाँको सुन्दरता बढाएको छ । खनिजका रुपमा नदी किनारामा बालुवा र बालुवामा सुन समेत पाइने गर्दछ ।

२.५ साँस्कृतिक उत्कृष्टताः

ऐतिहासिक महत्वका साथै साँस्कृतिक विशेषता बोकेको यस गाउँपालिका मगरात तथा खस सभ्यता तथा हिन्दु एवं बौद्ध साँस्कृतिको अनुपम संयोजन रहेको छ । आदीवासी मगर समुदायको ७० प्रतिशत भन्दा बढी बसोबास रहेको यस गाउँपालिकामा क्षेत्री, ब्राम्हण, दलित, सन्यासी जातिको समेत मिश्रित बसोवास रहेकोछ । यस गाउँपालिकामा मुख्य कामकाजको भाषा नेपाली रहेको छ भने समुदायहरु बीच आपसी बोलिचालीको भाषा मगर तथा स्थानीय खाम भाषा पनि उत्तिकै प्रचलनमा छ । । धार्मिक रुपमा हिन्दू धर्मालम्बीहरुको उच्च बाहुल्यता रहेको यो गाउँपालिकामा मनाइले चाडपर्वहरुमा कृष्णाष्टमी, तीज, जनैपूर्णिमा, दशैं, तिहार, माघे संक्रान्ति, चैते दशैं आदि रहेका छन् ।

धार्मिक तथा भाषिक रुपमा करिव विविधतामा एकता रहेको यो गाउँपालिकामा चाडपर्वका समयमा गरिने विभिन्न क्रियाकलापहरुले यहाँको सामाजिक र साँस्कृतिक उत्कृष्टता झल्काउने गर्दछन् । भेषभुषाका

रुपमा पुरुषहरुले मुख्य रुपमा कमिज पाइन्ट, टोपी, कोट, कमिज तथा पाइन्ट र महिलाले गुन्यु चोली र पटुकी लगाउने गर्दछन् । यद्यपी पछिल्लो चरणमा महिलाहरुले कुर्था सुरुवाललाई प्राथमिकता दिएको पाइन्छ । यस गाउँपालिकामा जलजलामा ब्रह्मा पुजा वर्षको ३ पटक, भदौरे पुजा, जेठासी मेला, मङ्सीरे मेला, लुङ्मा मेला, माघेसक्रान्ती मेला, कुल बराह मेला, भुमे पुजा आदी सांस्कृतिक पूजा पर्व मनाउने गरिन्छ ।

२.६विकासका सम्भावनाहरु

सुनछहरी गाउँपालिका क्षेत्रभित्र रहेका प्राकृतिक तथा साँस्कृतिक सम्पदाहरु, आर्थिक अभ्यास र उपलब्ध मानवीय पूँजी तथा पूर्वाधार लगायतको अवस्थालाई हेर्ने होभने यस गाउँपालिकामा आर्थिक, सामाजिक, पूर्वाधार तथा साँस्कृतिक विकासका प्रशस्त सम्भावनाहरुको आँकलन गर्न सकिन्छ । यस गाउँपालिकाका विकासका संम्भावनाहरुलाई देहाय बमोजिमको बुँदाहरुमा प्रस्तुत गरिएको छ ।

क) उन्नत जातका पशुपंक्षीको व्यवसायिक पालन र बजारिकरणः यस क्षेत्रका परम्परागत पशुपालक कृषकहरुको अनुत्पादक (निर्वाहमुखि) पशुहरु जस्तैः सामान्य जातका बाखा, भेडा, गाई, भैँसी आदिलाई नश्ल सुधार गरि उन्नत जातका नश्लहरुमा विस्थापित गरी पशुद्वारा उत्पादन हुने मासु तथा दुग्धजन्य पदार्थहरुलाई प्रवर्द्धन गरी थप आर्थिक वृद्धि गर्न सकिन्छ ।

ख) व्यवसायिक तरकारी खेतीः गाउँपालिका भित्रको जलवायु, मौसम, वातावरण तथा माटो परिक्षण गरि पकेट तथा जोन क्षेत्रहरुको विकास गरि व्यवसायीक तरकारी खेतिको प्रचुर संभावना देखिन्छ । गाम, सेरम, फगाम, जेल्वाङ्ग, जैमाकसला लगायतका तटीय क्षेत्र (खोलाका जनिकमा रहेका खेतबारीहरु)लाई उपलब्ध पानीका स्रोतहरुलाई उचित र वैज्ञानिक ढंगले सिंचाईको व्यवस्थापन गरी अर्गानिक एवं मौसमी तथा बेमौसमी व्यवसायिक तरकारी खेतीको प्रवर्द्धन गरी आन्तरिक आवश्यकता परिपूर्ती गर्दै बाँकी रहेका बाह्य निकासा गरी कृषकहरुको आर्थिक स्तरमा वृद्धि गर्न सकिन्छ ।

ग) फलफूल क्षेत्रको पहिचान र विकास : यहाँ उत्पादन हुने उच्च पहाडी तथा समसितोष्ण हावापानीमा हुने खालका सुन्तला, कागती, नास्पाती, मौसम, केरा, आँप, मेवा, किवी, कालो अंगुर, आरु बखडा, ओखर, अम्बा, आरु आदि फलफूलहरुलाई व्यवसायिक रुपमा उत्पादन तथा वितरण गर्न कृषकहरुलाई प्रोत्साहन गर्न सकिन्छ ।

घ) सामुदायिक तथा व्यक्तिगत जमिनमा जडिबुटी खेती तथा संरक्षण :यस क्षेत्रमा पाइने पदमचाल, टिमुर, पाँचऔले, दालचिनी, सतुवा, अमला, रिठा, चिराइतो आदि जस्ता जडिबुटीहरुको प्रवर्द्धन, उत्पादन, संरक्षण, प्रशोधन गर्नुका साथै यसको महत्व र उपयोगिताको बारेमा प्रकाश पारी कृषकहरुलाई व्यवसायिक बनाउन प्रात्साहन गर्ने ।

ङ) बजार क्षेत्रमा सुलभ पहुँचः

गाउँपालिकामा विस्तार भएका सडक सञ्जालहरुलाई बाह्रै महिना सञ्चालनमा ल्याउनको लागि स्तरोन्नती गर्नुका साथै थप सडक सञ्जाल विस्तार गर्दा स्थानीय उत्पादन एवं उपभोगलाई प्रवर्द्धन गर्ने गरी प्राथमिकता दिने ।

च) प्राकृतिक खानी उत्खनन् तथा संरक्षण : यस गाउँपालिका भित्र रहेका फलाम, तामा, शिसा तथा सुन खानीहरुको वैज्ञानीक रुपमा अध्ययन, उत्खनन्, प्रशोधन तथा प्रवर्द्धन गरि उद्योगको विकास गर्न सके स्थानीय स्तरमै आयआर्जन, रोजगारीको प्रचुर संभावना बढ्ने देखिन्छ ।

छ) वातावरण अनुकूलन कार्यक्रमः वन तथा वातावरण क्षेत्रको दीगो र वैज्ञानिक व्यवस्थापन सहित जलवायु परिवर्तन, बाढी पहिरो, भू-क्षयबाट पर्नजाने प्रभावको न्यूनीकरण गर्नका लागि वृक्षरोपण गर्ने तथा विकासका प्रयासहरुलाई प्रकृतिमैत्री, वातावरण अनुकुल र दीगो बनाउन सकिने संभावना रहेको छ ।

ज) शैक्षिक सुधार कार्यक्रमः यस गाउँपालिकामा सञ्चालित विद्यालयहरुले दिने शिक्षाको गुणस्तरमा तीव्र वृद्धि गर्दै, विद्यार्थीहरुलाई विद्यालयमा भिकाउने, टिकाउने, पढाउने र योग्य, सक्षम र गुणस्तरीय नागरिक उत्पादन गर्नको लागि आगामी दिनमा क्याम्पस तथा प्राविधिक विद्यालयहरु स्थापना गरी यहाँका नागरिकहरुलाई व्यवहारिक तथा जीवन उपयोगी शिक्षा प्रदान सकिन्छ ।

झ) कला संकृतिको जगेर्ना र पर्यटकीय क्षेत्रको विकासः गाउँपालिकास्तरमा रहेका धार्मिक तथा पर्यटकीय क्षेत्र, स्थानीय मगरात तथा अन्य कला, संस्कृति, भाषा, साहित्य लगायत अन्य स्थानीय सम्पदाहरुको संरक्षण, विकास र प्रवर्द्धन गर्दै संभावित स्थानहरुमा होमस्टे (घरबास कार्यक्रम) स्थापना गर्नाले गाउँपालिकालाई पर्यटकीय क्षेत्रको रुपमा प्रचारप्रसार गर्न सकिन्छ । जलजला, जेल्वाङ्ग, तमाखे जस्ता युद्ध पर्यटनका संभावना भएका स्थानहरुलाई गुरिल्ला मार्गसँग जोडी युद्ध पर्यटनको रुपमा विकास गर्न सकिन्छ ।

ञ) जल उपयोग गुरुयोजना र विकासः यहाँका सम्भावित क्षेत्रमा लघु जल विद्युत उत्पादन तथा वैकल्पिक नवीकरणीय उर्जाको प्रयोगबाट आत्मनिर्भर बन्नुका साथै विद्युतीय सेवा उपलब्ध गराउने गाउँपालिकाको रुपमा स्थापित गर्न सकिन्छ ।

ट) खानेपानी तथा सरसफाईः गाउँपालिकाको सम्पूर्ण वडाको सम्पूर्ण टोलहरुमा खानेपानी तथा थोपा सिंचाई, साना सिंचाई, ठूला सिंचाई (तटिय भागहरुमा) को विस्तार गरी कृषकहरुले आवश्यक पर्ने मौसमी तथा बेमौसमी तरकारी तथा खाद्यान्नहरु उत्पादनमा सहजता ल्याइ जनताको जीवनस्तर माथि उठाउन सक्ने संभावना देखिन्छ ।

ठ) विपद् जोखिम व्यवस्थापन गरी उत्थानशील समाजको विकासः भूकम्प, बाढीपहिरो तथा हावाहुरी जस्ता प्राकृतिक जोखिमबाट हुनसक्ने क्षतिलाई कम तथा न्यूनीकरण गर्न तत्काल उद्धार तथा राहत वितरण कार्यमा तदारुकता देखाइनेछ । साथै, यसबाट बच्नको लागि आवश्यक अनुसार चेतनामूलक कार्यक्रमलाई प्राथमिकताका साथ सञ्चालन गरिनेछ ।

ड) सुशासन, समावेशीकरण र सामाजिक न्यायको प्रवर्द्धनः गाउँपालिका तथा यस भित्र रहेका सम्पूर्ण वडा समितिहरुबाट प्रदान गरिने सबै खालका कामकारवाहीहरुलाई सेवामुखी र उत्तरदायी बनाउन सूचकसहित अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गरी त्यसको परिणाम प्रत्येक चौमासिकमा सञ्चारकर्मी, मानव अधिकारवादी, नागरिक समाज तथा आम जनतामाझ सार्वजनिक गरिने उल्लेख छ । यसका साथै, गाउँपालिका ऐन, नीति, नियम, निर्देशिका तथा मापदण्डहरु पूर्णरुपमा नियमसँगत तरिकाले अक्षरश पालना गर्ने पतिबध्दता ब्यक्त गरिएको छ ।

२.७ बस्ती र घरपरिवारमा जनसंख्या वितरणः सुनछहरी गाउँपालिकामा भौगोलिक बनावटका कारण पनि बस्तिहरु टाढा टाढा रहेका छन्, तर बस्ति भित्रका घरहरु भने एक आपसमा झुप्प, झुप्प भएर रहेका छन् । गाउँपालिका भरिमा कुल १०८ वटा प्रमुख टोल बस्तीहरु रहेका छन् ।

राष्ट्रिय जनगणना, २०७८ अनुसार यस गाउँपालिकाको कूल घरपरिवार र जनसंख्या क्रमशः ३५८६ र १७२४१ रहेको छ । विवरण अनुसार औषत घरपरिवारको आकार ४.८१ र लैंगिक अनुपात ९२.६२ रहेको छ ।

तालिका १ वडा अनुसार घरधुरी तथा जनसंख्याको विवरण

वार्ड	घरधुरी संख्या	जनसंख्या			सरदर घरपरिवारको आकार	लैंगिक अनुपात
		जम्मा	पुरुष	महिला		
१	४१६	२०६६	१०२५	१०४१	४.९७	९८.४६
२	४३६	२१७०	१०८२	१०८८	४.९८	९९.४५
३	५०७	२२४४	११११२	११३२	४.४३	९८.२३
४	४३३	१८४६	८२१	१०२५	४.२६	८०.१०
५	६६८	३३७८	१६५३	१७२५	५.०६	९५.८३
६	५५१	२५००	११३४	१३६६	४.५४	८३.०२
७	५७५	३०३७	१४६३	१५७४	५.२८	९२.९५
जम्मा	३५८६	१७२४१	८२९०	८९५१	०.८१	९२.६२

श्रोतः राष्ट्रिय जनगणना, २०७८

मातृभाषाको आधारमा जनसंख्या

मातृभाषाको रुपमा यस गाउँपालिकामा नेपाली भाषा (५०.७६ प्रतिशत) रहेको छ भने मगर भाषा र खाम भाषालाई आफ्नो मातृभाषा बताउने जनसंख्या क्रमश ४२.७१ र ६.१३ प्रतिशत रहेका छन् । भाषाको हिसाबले पनि यस गाउँपालिकामा विभिन्न भाषाभाषीको बसोबास रहेकोछ । करिव ७० प्रतिशत जनसंख्या मगर जातिको रहेकोमा झण्डै ४९ प्रतिशतले मगर वा खाम भाषा प्रयोग गर्दछन्, भने अन्य ले नेपाली भाषा नै प्रयोग गरेको पाइयो ।

धर्म अनुसार जनसंख्या

धार्मिक हिसाबले गाउँपालिका भित्र रहेका धर्महरुमध्ये सबैभन्दा उच्च हिन्दू धर्म मान्नेहरु ८८.३० प्रतिशत रहेका छन् । त्यसैगरी, बौद्ध धर्म ११.५० प्रतिशत र इसाइ धर्म ०.२० प्रतिशत मान्नेहरुको जससंख्या रहको देखिन्छ ।

जातजाति अनुसार जनसंख्या

गाउँपालिकाको जनसंख्याको दृष्टिकोणबाट सानो संख्या भए पनि जातजातिको बसोबास तथा संस्कृतिको हिसाबले सम्पन्न गाउँपालिका हो । यस गाउँपालिकाका विभिन्न जातिहरु जस्तै क्षेत्री, बाहुन -पहाडी, मगर, कामी, नेवार, सार्की, कामी, दमाई, सन्यासी/दशनामी, गुरुङ्ग, गरी ११ भन्दा बढी जातजातिको बसोबास रहेको पाइन्छ ।

जातजातिको संख्याको हिसाबले हेर्दा यस गाउँपालिकामा सबैभन्दा बढी मगर (७०.२८ प्रतिशत) र त्यसपछि क्रमशः दलित कामी, दमाइ, सार्की र अन्य दलित गरि (२०.१० प्रतिशत), क्षेत्री (७.९३ प्रतिशत), रहेका छन्भने गुरुङ्ग, सन्यासी/दशनामी, नेवार, ब्राम्हणको जनसंख्या १ प्रतिशत भन्दा कम रहेको छ ।

पेशाका आधारमा जनसंख्या

कूल जनसंख्याको ८८.५० प्रतिशत घरधरी कृषि पेशामा आवद्ध भएको पाईन्छ । त्यस्तै, व्यापार १०.९ प्रतिशत, घरेलु उद्योगमा आश्रित घरपरिवार ९.२ प्रतिशत, नोकरीमा १२.६ प्रतिशत, दैनिक ज्याला मजदूरीमा आश्रित जम्मा घरपरिवार ३०.५ प्रतिशत, र वैदेशिक रोजगारीमा ३०.५ प्रतिशत रहेको छ ।

आर्थिक रुपले सक्रिय जनसंख्या

राष्ट्रिय जनगणना, २०७८ अनुसार यस गाउँपालिकामा आर्थिक रुपले सक्रिय जनसंख्या अर्थात् आर्थिक आयका लागि काम गर्न सक्ने उमेरका जनसंख्या (१५-५९ वर्ष) ९४३५ रहेका छन् । आर्थिक रुपले सक्रिय जनसंख्याको विवरणलाई विश्लेषण गर्दा राष्ट्रिय जनगणना २०७८ ले १० बर्ष भन्दा माथिको उमेरको जनसंख्या १७२४१ देखाएको छ जस मध्दे रोजगार ४२२१ तथा ४९५६ आर्थिक रुपले सक्रिय भएको पाईएको छ ।

अपाङ्गताको आधारमा जनसंख्या

यस गाउँपलिकाका राष्ट्रिय जनगणना, २०६८ को तथ्यांक अनुसार कुल अपांगता भएका व्यक्ति ३९६ जना रहेका छन् । जसमध्ये महिला १७५ जना र पुरुष २२१ जना रहेका छन । अपांगताको किसिमको आधारमा विश्लेषण गर्दा सबै भन्दा धेरै १५१ जनामा शारिरिक अपांगता रहेको देखिन्छ भने सबैभन्दा कम सुन्न र हेर्न दुवै नसक्ने प्रकारका जम्मा २ जनामा रहेको देखिन्छ । वडागत रुपमा हेर्दा सबैभन्दा धेरै अपांगता भएका व्यक्ति वडा नं ७ मा रहेको देखिन्छ भने सबैभन्दा कम अपांगता भएका व्यक्तिहरु वडा नं ५ जैमाकसलामा रहेको देखिन्छ ।

२.८ सामाजिक सुरक्षा कार्यक्रमबाट लाभान्वीत संख्याः

नेपाल सरकारको सामाजिक सुरक्षा नीति तथा कार्यक्रम अनुरुप यस गाउँपालिकाबाट ज्येष्ठ नागरिक, विपन्न दलित तथा असहाय, एकल महिला, अपांगता भएका नागरिकहरु सामाजिक सुरक्षा कार्यक्रमबाट लाभान्वीत भएका छन् । यस गाउँपालिकामा जम्मा १०५० महिला र ४९८ जना पुरुष गरि जम्मा १५४८ जनाले सामाजिक सुरक्षा कार्यक्रमबाट लाभान्वीत रहेका छन् ।

२.९ मुख्य पेशा सम्बन्धी विवरणः

कूल जनसंख्याको ८८.५० प्रतिशत घरधुरी कृषि पेशामा आवद्ध भएको पाईन्छ । त्यस्तै, व्यापार १०.९ प्रतिशत, घरेलु उद्योगमा आश्रित घरपरिवार ९.२ प्रतिशत, नोकरीमा १२.६ प्रतिशत, दैनिक ज्याला मजदूरीमा आश्रित जम्मा घरपरिवार ३०.५ प्रतिशत, र वैदेशिक रोजगारीमा ३०.५ प्रतिशत रहेको छ ।

२.१० विपन्नता स्तरीकरण

वडा अनुसार अति गरिव, गरिब, मध्यम र सम्पन्न गरी भागमा विपन्नता स्तरीकरण गरिएको छ । यस गाउँपालिकामा कूल घरपरिवारको ६४.४० प्रतिशत घरधुरी अति गरिब भएको पाईन्छ । त्यस्तै, गरिब

१९.९ प्रतिशत, मध्यम घरपरिवार १४.४ प्रतिशत र सम्पन्न घरपरिवार २.३ प्रतिशत रहेको छ । वडा अनुसार अति गरिब प्रतिशत वडा नं ७ मा सबैभन्दा बढी ८९.२ प्रतिशत र सबैभन्दा कम वडा नं. ६ मा ४७.७ प्रतिशत रहेको छ ।

२.११ आफ्नो खेतबारीको उत्पादनबाट खाद्यान्न उपलब्धता

समग्र खाद्यान्न उत्पादन र खाद्यान्न आपूर्तिको अवस्थालाई हेर्ने हो भने यस गाउँपालिकामा कूल घरपरिवारको आफ्नो खेतबारीको उत्पादनबाट खाद्यान्न उपलब्धताका ३ महिनाभन्दा कम खान पुग्ने परिवार २१.५ प्रतिशत, ६ महिना खान पुग्ने परिवार ५३.५ प्रतिशत, ९ महिना खान पुग्ने परिवार ५.५ प्रतिशत, १२ महिना खानपुग्ने परिवार १.७ प्रतिशत र खान पुगेर बेच विखन गर्ने परिवार १७.१ प्रतिशत रहेको छ । यसका आधारमा विश्लेषण गर्दा यस गाउँपालिकामा खाद्यान्न आपूर्तिमा अभावको अवस्था देखिन्छ।

२.१२ परिवारको स्वामित्वमा रहेको जग्गा जमिनः

यस गाउँपालिकामा परिवारको स्वामित्वमा जग्गा नै नभएका १.१ प्रतिशत, २ रोपनीभन्दा कम १३.२ प्रतिशत, २ देखि ५ रोपनीसम्म २५.३ प्रतिशत, ६ देखि १० रोपनीसम्म १५.५ प्रतिशत, ११ देखि २० रोपनीसम्म २५.९ प्रतिशत र २० रोपनी भन्दा माथि १९.० प्रतिशत परिवार रहेको छ । साथै, यस गाउँपालिकाको कूल क्षेत्रफलको ४९.४९ प्रतिशत कृषि योग्य जमिनको खेत ६.८ प्रतिशत, बारी ७२.३ प्रतिशत र खरबारी २०.८ प्रतिशत रहेको छ ।

२.१३ पारिवारिक आम्दानीः

यस गाउँपालिकामा औसत मासिक पारिवारिक आम्दानी (रुपैयाँमा) ३,००१ देखि ५,०००, प्रति परिवार १.७१ प्रतिशत, ५,००१ देखि १०,००० रुपैयाँ मासिक पारिवारिक आम्दानी ६.७ प्रतिशत परिवार, १०,००१ देखि १५,००० रुपैयाँ मासिक पारिवारिक आम्दानी ४.४९ प्रतिशत परिवार, १५,००१ देखि २५,००० रुपैयाँ मासिक पारिवारिक आम्दानी १२.४४ प्रतिशत परिवार र २५,००१ रुपैयाँभन्दा माथि मासिक पारिवारिक आम्दानी ११.९३ प्रतिशत परिवार रहेको छन् भने ३००० भन्दा कम आम्दानि रहेको परिवार संख्या ६२.७७ रहेको छ ।

२.१४ पारिवारिक बचतः

यस गाउँपालिकामा औसत मासिक पारिवारिक बचत (रुपैयाँमा) शून्य बचत परिवार ७८.१ प्रतिशत, ५०० देखि १००० रुपैयाँ मासिक बचत १२.७३ प्रतिशत परिवार, १००१ देखि २००० रुपैयाँ मासिक बचत १.७९ प्रतिशत परिवार, २००१ देखि ३००० रुपैयाँमासिक बचत ०.५७ प्रतिशत परिवार र ३००१ देखि ५००० रुपैयाँ मासिक बचत ०.०० प्रतिशत परिवार, ५००१ देखि १०००० रुपैयाँ मासिक बचत ०.५७ प्रतिशत परिवार, १०००० रुपैयाँभन्दा माथि मासिक बचत ६.२९ प्रतिशत परिवार रहेको छ ।

२.१५ आवास संरचनाको विवरण

यस गाउँपालिकाको आवास संरचनाको बनौटलाई विश्लेषण गर्दा कुल ३५८६ घरधुरी मध्ये घरको छानाका आधारमा बर्गिकरण गर्दा सबै भन्दा बढि १५५९ घर ढुंङ्गा तथा स्लेटले छाएका छन भने दोस्रोमा १३१८ घर कर्कटपाताले छाएका घर छन । धरको छानाको प्रकार अनुसारको बिस्तृत बिबरण तल तालिकामा दिईएको छ,

तालिका २ वडागत रुपमा आवास संरचनाको विवरण

वार्ड	जम्मा	छानाको प्रकार							
		कर्कटपाता	ढलान	खर तथा पराल	टायल	ढुंङ्गा तथा स्लेट	काठ तथा तखता	माटो	अन्य
१	४१६	१४७	५	२८	०	२३४	२	०	०
२	४३६	४९	६	२३	०	२६	३३०	०	२
३	५०७	२४४	६	१३४	०	१२२	१	०	०
४	४३३	२१६	६	८२	०	१२९	०	०	०
५	६६८	२६८	५	६	१	३८६	१	०	१
६	५५१	६८	१	२	१	४७७	०	०	२
७	५७५	३२६	१६	१०	०	१८५	३८	०	०
जम्मा	३५८६	१३१८	४५	२८५	२	१५५९	३७२	०	५

२.१६ आयात निर्यातको अवस्था

मुख्यगरी कोदो, जौं, सिमी, वोडीको दाल लगायतका खाद्यान्न, सुन्तला जातका फलफुल, काउली, बन्दा, लसुन, अदुवा , वेसार जस्ता स्थानीय उत्पादनहरु गाउँपालिका बाहिर सुलिचौर र लिवाङ्ग बजारसम्म सानो परिमाणमा निर्यात गरेको पाइन्छ । यसैगरी अल्लो धागो र यसबाट बनेका वस्तुहरु, पदमचाल, टिमुर, पाँचऔले, निगालो र यसबाट बनेका समाग्रीहरु पनि निर्यात हुने गरेको पाइन्छ ।

खसी बोका, बाख्रा, स्थानीय जातका कुखुरा लगायतका पशुपंक्षीहरु पनि थोरै परिमाणमा निर्यात हुने गरेको पाइन्छ । यस गाउँपालिकामा निर्यातको तुलनामा आयातको परिमाण उल्लेख्य मात्रामा धेरै रहेको पाइन्छ । मुख्यगरी चामल, तेल, नुन, जस्ता उपभोग्य सामाग्री, कपडा लगायतका फेन्सी आइटमहरु, ब्रोइलर कुखुरा लगायतका उपभोग्य वस्तुहरु ठुलो परिमाणमा आयात गर्ने गरेको पाइन्छ ।

२.१७ वैदेशिक रोजगारीमा गएकाको विवरण

यस गाउँपालिकाका कुल ३०१६ घरधुरीमध्ये ११९८ जना भारत बाहेकको वैदेशिक रोजगारीमा गएको पाइन्छ । सुनछहरी गाउँपालिकाका सबै वडाहरुबाट वैदेशिक रोजगारीमा जाने अनुपात बराबरी जस्तो देखिन्छ, भने रोजगारीको लागि भारतमा जाने व्यक्तिहरुको संख्या समेत उल्लेख्य रहेको छ । वैदेशिक रोजगारीमा जानेहरुको विस्तृत विवरण तलको तालिकामा उल्लेख गरिएको छ ।

तालिका ३ वैदेशिक रोजगारीमा जानेहरुको विवरण

वडा नं	नेपाल भित्र	भारतमा	भारत बाहेक अन्य देश	जम्मा
१	३४	९८	१३४	२६६
२	५६	११०	१७८	३४४
३	४१	७६	१८९	३०६
४	३२	४८	१२८	२०८
५	५४	१२१	२०५	३८०
६	४२	५९	१६९	२७०
७	५६	४६	१९५	२९७
जम्मा	**३१५**	**५५८**	**११९८**	**२०७१**

२.१८ आर्थिक गतिविधिः

सुनछहरी गा.पा.मा कृषि विकासको हिसावले संभावना रहेको भुगोल बिद्यमान छ । मध्ये तथा उच्च भागमा हुने मकै, गहुँ, जौँ, कोदो, आलु, बोडी, सिमी, केराउ जस्ता बालिहरु, सुन्तला तथा अमिलो जातका फलफुलहरुको उत्पादन तथा टिमुर, अलैंची, अदुवा, बेसार जस्ता नगदेबालि एवं जडिबुटीहरुको यस क्षेत्रमा प्रशस्त संभावना रहेको छ ।

खेतियोग्य जमिनमा सिंचाई सुविधा उपलब्धताको हिसावले यस गाउँपालिकामा सिंचाई सुविधा अत्यन्त कम मात्र उपलब्ध रहेको देखिन्छ । कुल कृषियोग्य जमिन ४४०३ हेक्टर रहेकोमा जम्मा ३ प्रतिशतमात्र सिंचित भएको पाइन्छ । जम्मा ७ वटा सिंचाई योजनाबाट २६ हेक्टर मात्र जमिन सिंचाई भएको अवस्था छ । यसका अतिरिक्त आधिकांश कृषियोग्य भूमिलाई सिंचाईको लागि आकाशे पानीमा भर पर्नुपर्दछ । यस गाउँपालिकाका ९० प्रतिशत घरधुरीहरुले भेडा बाखा पाल्ने गरेका छनभने गाइ भैंसी पाल्ने करिव ६५ प्रतिशत रहेका छन् ।

यस गाउँ पालिकाका हालसम्म विभिन्न कृर्षि फर्महरु दर्ता भई व्यवसायीक कृषि तर्फ अग्रसर भएका छन्भने ३२ ओटा कृषक समुहमा आवद्ध २६८ महिला कृषक र २६६ पुरुष कृषक गरि जम्मा ५३४ जना कृषकहरु कृषि पेशामार्फत आफ्नो जीविका निर्वाह गरिरहेको पाइन्छ ।

२.१९ पर्यटन विकास

यस गाउँपालिकाको नाम नै सुन्दर मनमोहक झरना सुनछहरीको नामबाट नामाकरण गरिएको छ । यस सुनछहरी गाउँपालिका प्राकृतिक पर्यटनको हिसावले महत्वपूर्ण रहेको छ । सुनछहरी झरना, कोठिभिर, गोङबाङ युद्धस्थल, विबाङ दह, तिलाचन ताल, जेल्बाङको चौकी आक्रमण स्थल, जेल्वाङ्गको फलाम, सुन खानी, जलजला लगाएतका स्थानलाई धार्मिक, प्रकृतिक र युद्धपर्यटनलाई मगरात संस्कृति र परम्परासँग अन्तर सम्बन्धीत बनाई पर्यटन क्षेत्रलाई विकास गरेर लैजान सके सुनछहरी गाउँपालिका पर्यटन क्षेत्रबाट लाभान्वीत हुनसक्ने देखिन्छ ।

२.२० सामाजिक अवस्था

शिक्षाः गाउँपालिकाभित्र कूल ३३ वटा शैक्षिक संस्था रहेका छन् । जसमध्ये आधारभूत तहका विद्यालय २७ वटा र माध्यामिक तहको ६ वटा रहेको छ । ३३ मध्ये ३२ ओटा सामुदायीक विद्यालय रहेका छन् भने १ ओटा नीजि विद्यालय रहेको छ । गाउँपालिका क्षेत्रको साक्षरताको स्थिति हेर्दा पाँच वर्ष माथिको कूल १५५५५ जनसंख्यामध्ये ७२.०९ प्रतिशत साक्षर रहेका छन् । लैङ्गिकताका आधारमा पुरुष ८१.४३ प्रतिशत र महिला ६३.४६ प्रतिशत साक्षर रहेका छन् । वडागत रुपमा विश्लेषण गर्दा सबै भन्दा कम साक्षरता दर वडा नं ६ को ६६.८९ प्रतिसत रहेको छ भने सबै भन्दा बढि साक्षरता दर वडा नं ५ मा ७७.४५ प्रतिशत रहेको छ ।

स्वास्थ्य तथा पोषणः यस गाउँपालिकामा स्वास्थ्य सेवा प्रदान गर्दै आएका ६ ओटा स्वास्थ्य चौकी तथा वडा नं २ मा १ ओटा सामुदायीक स्वास्थ्य इकाई तथा निजी क्षेत्रहरुबाट सञ्चालित अन्य सेवा प्रदायकहरुले जनस्तरमा रोग लाग्नु अघिको रोकथामयुक्त, प्रतिकारात्मक एवम् प्रवर्द्धनात्मकसँगसँगै सामान्यरुपमा उपचारात्मक सेवा पनि प्रदान गर्दै आएको स्थिति देखिन्छ । यी संस्थाहरुमा पर्याप्त र उपयुक्त आवश्यक भौतिक पूर्वाधार, उपकरण तथा सामाग्रीको अभाव र आवश्यक र दक्ष स्वास्थ्यकर्मीहरुको पनि कमी रहेको अवस्था छ । कूल जनसंख्या र स्वास्थ्यकर्मीहरुको अनुपातसमेत ज्यादै

न्यून रहेको छ । गाउँपालिकामा विशेषगरी स्वासप्रश्वास जन्य रोगहरु, पानी जन्यरोगहरु, दमको विरामी र महिलाहरुमा पाठेघरको समस्या रहेको पाइन्छ ।

खानेपानीको श्रोतको आधारमा घरपरिवारः राष्ट्रिय जनगणना २०७८ अनुसार गाउँपालिका क्षेत्रमा रहेका कूल ३५८६ घरपरिवारमध्ये सबैभन्दा उच्च ३३२१ अर्थात ९२.६१ प्रतिशत घरपरिवारले पाइपको धाराको पानी उपयोग गर्दछन् भने नढाकिएको इनार वा कुवाको पानी उपभोग गर्ने घरपरिवार ५० मात्र रहेको छ । सुनछहरी गाउँपलिकाको सामान्यत सुरक्षित पानी उपयोग गर्ने घरपरिवार करिव ९२.६१ प्रतिशत रहेका छन्भने तुलनात्मक रुपमा असुरक्षित श्रोतको (नढाकिएको कुवा, खुल्ला स्थान र खोला वा नदी) पानी उपभोग गर्ने घरपरिवार २१५ रहेको छ ।

२.२१ वन तथा वातावरणीय स्थितिः

वन क्षेत्र यस गाउँपालिकाका लागि प्रमुख प्राकृतिक स्रोत हो । यस गाउँपालिकामा वनको क्षेत्रफल तथा जैविक विविधताका दृष्टिकोणले धनी क्षेत्र हो । गाउँपालिकाको कूल क्षेत्रफलका ६४ प्रतिशत भूमि वनजंगलले ढाकेको छ । तर हालका वर्षहरूमा वन अतिक्रमण बढ्दै जाँदा चोरी निकासी गर्नेहरूको संख्यासमेत निरन्तर वृद्धि हुँदै कारण यहाँ वनको क्षति बढ्दो अवस्थामा देखिन्छ ।

२.२२ भौतिक विकासको अवस्था

सडकः सुनछहरी गाउँपालिकामा कमै मात्र सडक संजालको सुविधा पुगेको देखिन्छ । वडा नं. २ भित्री गाम मात्र सडक संजालसँग नजोडिएको भए पनि गाउपालिकाको केन्द्रबाट सिधै सडक नजोडिदा सेवाग्राहीहरु घुमाउरो र लामोयात्रा मार्फत केन्द्रमा सेवा लिन आउनु पर्ने बाध्यता रहेको छ । सामान्य अवस्थामा मोटर संचालन हुने १११ कि.मि मौसमि र धुले सडक रहेका छन्भने धेरैजसो रणनीतिक महत्वका सडकहरु नयाँ ट्र्याक खुल्ने क्रममा रहेका छन् ।

पुल तथा पुलेसाः गाउँपालिका क्षेत्रभित्र रहेका विभिन्न खोलानालाहरुमा रहेका पक्की तथा झोलुङ्गे पुलहरुले गाउँपालिकाका विभिन्न स्थानहरुलाई जोडेको छ । यस गाउँपीलिकामा मुख्य खोलाहरुमा पक्कीपुलको अभाव रहेको देखिन्छ । भैसाखाल खोला मोटरेवल पुल जेल्वाङ्ग, गाजाखोला मोटरेवल पुल गाम, विमलेघाट मोटरेवल पुल स्यूरी, प्रतापबादी मोटरबाटो पुल सेरम, तासिबाङ खोला मोटरेवल पुल फगाम, जस्ता महत्वपूर्ण स्थानमा पुल निर्माण गर्न बाञ्छनीय देखिन्छ । वर्षे मौसमका खोला तथा खोल्साहरु धेरै रहेको र कतिपय आवश्यक स्थानमा समेत झोलुङ्गे वा पक्की पुलहरु नभएकोले यातायातमा कठिनाइ भएको पाइन्छ । यस गाउँ पालिकामा जम्मा ४७ ओटा झोलुगें पुलहरु रहेकोमा ७ ओटा पूलहरु जिर्ण अवस्थामा रहेका छनभने अन्य पुलहरु सामान्य चालु अवस्थामा रहेका छन् ।

खाना पकाउँने ईन्धनः राष्ट्रिय जनगणना २०७८ अनुसार गाउँपालिका क्षेत्रमा ३४६२ अर्थात ९६.५४ प्रतिसत घरपरिवारमा दाउरालाई खाना पकाउने मुख्य इन्धनको रुपमा दाउराको उपयोग गर्ने गर्दछन् । ग्याँस प्रयोग गर्ने ११४ घरपरिवार र बिजुली प्रयोग गर्ने ४ तथा मट्टितेल प्रयोग गर्ने २ परिवार छन । गोबर ४ परिवार गुइठा र अन्य खालको इन्धनको रुपमा उपयोग हुँदै आएको छ ।

बत्ति बाल्ने ईन्धनः राष्ट्रिय जनगणना २०७८ अनुसार यस सुनछहरी गाउँपालिका क्षेत्रमा बत्तिको लागि बिद्युत उपयोग गर्ने १८२१, सोलार प्रयोग गर्ने १५३५ तथा मट्टितेल १२ परिवार अन्य दियालो लगायतको ईन्धन प्रयोग गर्ने २१८ परिवार रहेका छन ।

सञ्चार तथा प्रविधिः यस गाउँपालिका सबै वडाहरुमा मोवाइल फोनको नेटवर्क उपलब्ध रहने गरि पनि उर्जा तथा टावरको अभावमा सेवा प्रभावकारी रहेको छैन । वडा नं २,३ र ४ का केही बस्तिमा मोवाइल फोनको नेटवर्क नटिप्ने पाइएको छ भने कतिपय घरधुरी ले आर्थिक विपन्नताका कारण समेत मोवाइल प्रयोग नगर्ने गरेको छ ।

आवास माथिको स्वामित्वः राष्ट्रिय जनगणना २०७८ अनुसार यस सुनछहरी गाउँपालिका क्षेत्र रहेका कूल ३५८६ घरपरिवार मध्ये ३५०० घर (९७.६०) प्रतिशत आफ्नै घरमा बस्ने गरेको देखिन्छ । त्यसैगरी, भाडामा बस्नेको घरपरिवार संख्या ५७, संस्थागत ८ र अन्य खालको स्वामित्व भएका घरमा वस्ती २१ मात्र रहेको छ ।

छानाको छानाको आधारमा घरधुरीको विवरणः राष्ट्रिय जनगणना २०७८ अनुसार कूल घरधुरी ३५८६ रहेको यस गाउँपालिकामा सबैभन्दा धेरै १५५९ घरहरु ढुङ्गा वा स्लेटले छाएको छ भने दोस्रोमा १३१८ घरहरु टिनले छाउका छन । तेस्रोमा काठ तथा फल्याकले छाएका ३७२ घर तथा चौथोमा फुस तथा खरले छाएका २८५ घर छन सबै भन्दा कम २ घर टायलले छाएका र ४५ घर भने आरसिसि गरिएको छ । यातायातको सुविधा बढ्दै जाँदा, र मानिसको जीवनस्तरमा क्रमश सुधार हुँदै जाँदा यस गाउँपालिकामा पनि खरको छानालाई टिन वा ढुङ्गाले विस्थापित गर्ने वा आरसिसि गर्ने प्रचलन बढी छ । आय आर्जको वृद्धिसँगै यस गाउँपालिकामा पनि आ.सी.सी. पिलर घर बन्ने क्रम पनि बढेको छ ।

परिच्छेद ३: क्षमता विकासको समग्र लेखाजोखा

क्षमता विकास योजना तर्जुमा दिग्दर्शन, २०७६ अनुसार स्थानीय सरकारको क्षमता विकासलाई संस्थागत र मानव संशाधन क्षमता विकास गरी विभिन्न आयाममा विभाजन गरि सोहि अनुकुलका प्रकृयाबाट क्षमता योजना तयारीलाई अगाडी बढाईएको छ ।

३.१ संस्थागत क्षमता विकास तीन आयाम

सामान्यतया क्षमता विकासलाई तीन आयाममा विश्लेषण गर्न सकिन्छ । सर्वप्रथम संस्थाको संरचनालाई दुरुस्त पार्नुपर्ने एउटा पाटो हो भने संरचनाको जिम्मेवारी अनुकुलन हुनेगरी आवश्यक संख्यामा मानव संशाधनको व्यवस्था र तिनीहरुको जिम्मेवारी अनुसारका कार्य गर्न सक्ने गरी ज्ञान, सीप र क्षमताको विकास गर्नु अन्य पाटा हुन् । यसका अतिरिक्त पालिकाले जनसमक्ष घरघरै र निरन्तर पुऱ्याउँनुपर्ने सेवाहरु पनि हुन्छन जस्तैः कृषि सेवा, पशु सेवा, खानेपानी हरुको मर्मत सेवा, बालि तथा पशु बिमा सेवा, पकेट क्षेत्र विकास सेवा, मानव स्वास्थ्य सेवा आदि । यी सबै प्रकारका सेवाहरु पालिका तथा वडामा रहेको सीमित जनशक्तिबाट मात्र संभव नहुने हुँदा अन्य सरोकारवालाहरु तथा बस्तिस्तरकै युवा युवतीको क्षमता विकास गरी सेवा बजारहरुको स्थापना गर्दा पालिकाबाट प्रवाह हुने कतिपय सेवाहरु स्थानीय स्तरबाटै प्रवाह हुनसक्ने बनाउँनु पनि क्षमता विकासको परिधिभित्र पर्नजान्छ ।

क्षमता विकासका तीन आयामः

३.२ सुनछहरी गाउँपालिकाको संस्थागत क्षमता विकास लेखाजोखा

क्षमता विकास योजना तर्जुमा दिग्दर्शन, २०७६ को अनुसूचि २, ३ र ५ अनुसार स्थानीय सरकार संस्थागत क्षमता (सञ्चालन व्यवस्थापन) लेखाजोखा, संस्थागत क्षमता (नेतृत्व तह) लेखाजोखा, आपूर्तिमा आधारित क्षमता विकास आवश्यकताको लेखाजोखा तथा ***समुदायका सेवा समुदाय बाटै*** भन्ने मान्यतालाई पनि आत्मसात गरी आवश्यक सेवा बजारहरुको समेत लेखाजोखा गर्दा विकास व्यवस्थापन, संस्थागत संरचना तथा संगठन व्यवस्थापन, वित्तीय व्यवस्थापन, सूचना व्यवस्थापन, सुशासन, समन्वय र सहकार्य, मानव

संशाधन विकास, संस्थागत क्षमता विकास, सेवा प्रवाह मापदण्ड निर्धारण, राजस्व परिचालन र वित्तिय अनुशासन जस्ता एकल साझा तथा संघीय कानूनबाट व्यवस्थित अधिकारहरुको प्रभावकारी उपयोगका लागि भौतिक स्रोत साधन व्यवस्था, नीति, योजना, ऐन/नियम/कार्यविधि तयारी, मानव संशाधन प्राप्ती र तालिम, गोष्ठी, अध्ययन, अनुसन्धान जस्ता हरेक क्षेत्रमा क्षमता विकासका लागि माग भएको छ ।

आर्थिक, सामाजिक, पूर्वाधार, वन, वातावरण तथा विपद् व्यवस्थापन र संस्थागत विकास, सेवा प्रवाह र सुशासन अन्तर्गत,

१. **मागमा आधारित क्षमता लेखाजोखा:** दिग्दर्शनको अनुसूचि २ अन्तर्गतका क्षमता विकास क्षेत्र जस्तै: विकास व्यवस्थापन, संस्थागत संरचना तथा संगठन व्यवस्थापन, वित्तिय व्यवस्थापन, सूचना व्यवस्थापन, सुशासन र समन्वय र सहकार्य जस्ता विषयहरुका अतिरिक्त मानव संशाधन विकास, संस्थागत क्षमता विकास, सेवा प्रवाह मापडण्ड निर्धारण जस्ता अतिरिक्त विषयहरु माथि शाखागत रुपमा छलफल हुँदा अधिकाँस शाखाहरुबाट माथी भनिएका क्षमता विकास क्षेत्रमा अभिमुखिकरण तथा तालिमहरुको अपेक्षा गरिएको छभने दिग्दर्शनकै अनुसूचि ३ अन्तर्गत नेतृत्व तहको क्षमता लेखाजोखा हुँदा पनि क्षमता विकासका हरेक क्षेत्रमा प्रशिक्षण, अनुशिक्षण, स्रोत साधनको व्यवस्थापन, थप कर्मचारी दरबन्दी जस्ता कुराहरु माग भएको अवस्था छ ।

२. **आपूर्तिमा आधारित क्षमता लेखाजोखा:** त्यसैगरी, अनुसूचि ५ को आपूर्तिमा आधारित क्षमताको लेखाजोखा अन्तर्गत गाउँपालिकाको अधिकारको उपयोगको अवस्था, ऐन, नियम, विधि र प्रणालीको स्थापनाको अवस्था, शाखा तथा ईकाईगत कर्मचारी तथा पूर्वाधार अवस्था र नयाँ अवधारणा, नीति तथा सूचना प्रविधिको उपयोगको विश्लेषण गर्दा केहि ऐन नियम तथा कार्यविधिहरु तयार गर्न बाँकी भएको अवस्था, कर्मचारी दरबन्दि थपको व्यवस्था र नया अवधारण अन्तर्गत केहि योजना, गुरुयोजना तयारी तथा अद्यावधिक गर्नु पर्नेजस्था विषयहरुको योजना बनाउँनु पर्ने देखियो ।***(लेखाजोखाको विस्तृत विवरण अनुसूचि १ देखि ३ सम्म र क्षमता विकास योजनाको विवरण तल तालिका २ मा दिईएको छ)***

३.३ मानव संशाधनको क्षमता विकास लेखाजोखा

क्षमता विकास योजना तर्जुमा दिग्दर्शन २०७६ को अनुसूचि ८, र ९ अनुसार स्थानीय सरकार विद्यमान मानव संशाधनको क्षमता लेखाजोखा (शाखागत रूपमा) र स्थानीय सरकारको विद्यमान मानव संशाधनको क्षमता लेखाजोखा (विषयक्षेत्रगत रूपमा) क्षमता विकास आवश्यकताको लेखाजोखा गर्दा आवश्यक ठानिएका ज्ञान, सीप र दक्षता वृद्धिका लागि सामान्यतया निम्न अनरसार अपेक्षा गरिएको अवस्था छ,

- दिग्दर्शनको अनुसूचि ८ अर्न्तगत सबै शाखाका कर्मचारीले स्वमूल्याँकन गरी आफ्नो तोकिएको जिम्मेवारी पुरा गर्न ज्ञान, सीप र क्षमता मध्यम रहेको जाहेर गरेका छन् र थप क्षमता विकासमा कुनै अपेक्षा नराखेको अवस्था छ ।
- त्यसैगरी, दिग्दर्शनको अनुसूचि ९ अन्तर्गत विषयगत क्षेत्रका रुपमा स्थानीय सरकारको विद्यमान मानव संशाधनको क्षमता लेखाजोखा गर्दा विभिन्न नेतृत्व तह, वडासमिति तथा कर्मचारी र पालिकाका विभिन्न कर्मचारीलाई विभिन्न विषय खासगरी पालिका तथा वडाहरुको नेतृत्व तह लाई ७ प्रकारका प्रशिक्षणहरुको माग भएको छ भने पालिकाका विभिन्न तहका कर्मचारीलाई १३ प्रकारको तालिम माग भएको अवस्था छ । ***(लेखाजोकाको विस्तृत विवरण अनुसूचि ४ र ५मा) र क्षमता विकास योजनाको विवरण तल तालिका ३ मा दिईएको छ)***

३.४ सेवा बजारहरुको क्षमता विकास लेखाजोखा

गाउँपालिकाले जनसमक्ष घरघरै र निरन्तर पु्याउँनु पर्ने सेवाहरु पनि हुन्छन् जस्तैः कृषि सेवा, पशु सेवा, खानेपानीहरुको मर्मत सेवा, बालि तथा पशु बिमा सेवा, पकेट क्षेत्र विकास सेवा, मानव स्वास्थ्य सेवा आदि । यी सबै प्रकारका सेवाहरु गाउँपालिका तथा वडामा रहेको सीमित जनशक्तिबाट मात्र संभव नहुने हुँदा बस्तिस्तरकै युवा युवतीको क्षमता विकास गरी सेवा बजारहरुको स्थापना गर्दा गाउँपालिकाबाट प्रवाह हुने कतिपय सेवाहरु स्थानीय स्तरबाटै प्रवाह हुनसक्ने र स्थानीय सीपले स्थानीय रुपमै बजार पाउँने हुँदा ***समुदायको सेवा समुदायबाटै*** बनाउँनु पनि क्षमता विकासको परिधिभित्र पर्नजान्छ । यसैलाई ध्यानमा राखी गाउँपालिकाका जिम्मेवार पदाधिकारीहरुको समन्वयमा विकास भैसकेको निम्न अनुसारको सेवा बजारको परिचालन योजना बनाईएको छः

तालिका ४ सेवा बजारको विवरण

सि.नं	विकास गरिने सेवा	आवश्यक संख्या	यसबाट पर्ने प्रभाव
१.	ग्रामिण कृषि प्राविधिक जनशक्ति तयारी	२१	कृषकले स्थानीय स्तरमै न्युनतम कृषि सेवा पाउने र २१ जना युवा स्थानीय स्तरमै रोजगार हुने ।
२.	ग्रामिण पशु प्राविधिक जनशक्ति तयारी	२१	पशुपालक कृषकले स्थानीय स्तरमै न्युनतम पशुसेवा पाउने र २१ जना युवा स्थानीय स्तरमै रोजगार हुने ।
३.	खानेपानीका लागि ग्रामिण मर्मत संभार कार्यकर्ता तयारी र परिचालन	२१	खानेपानी उपभोक्ताले स्थानीय स्तरमै न्युनतम प्लम्बिङ्ग सेवा पाउने र २१ जना युवा स्थानीय स्तरमै रोजगार हुने ।
समग्रमा समुदायलाई आवश्यक सेवा प्रवाह चुस्त हुने छ र बजार सेवाको विकास हुने छ ।			

परिच्छेद ४: समग्र योजना खाका

४.१ स्थानीय सरकारको क्षमता विकास एक परिचय

माथि भनिएझैं स्थानीय तहका क्षमता विकासका तीन आयाम १) संस्थागत संरचना र प्रणालीमा सुधार, २) मानव संशाधन व्यवस्थापन र विकास तथा ३) सेवा बजारहरुको विकासलाई लिईन्छ । स्थानीय विकासमा यी तीनै आयमाको अन्तर सम्बन्ध रहन्छ । संस्थागत प्रणाली राम्रो र साधन स्रोत सम्पन्न भएपनि यदि उचित प्रणालीमा क्षमतावान मानव संशाधनको व्यवस्थापन भएन भने प्रणाली एक्लैले केहि गर्न सक्दैन । यदि आवश्यक सीप र दक्षता सहितको मानव संसाधान प्रचूर मात्रामा छ तर प्रणालीमा अभाव छ भने पनि मानव संशाधनले गति लिन सक्दैन । त्यसैगरी, यी दुवै चुस्त भएतापनि यदि सेवा बजारको विकास गरी सहकार्य वृद्धि भएन भने पनि विकासले गति लिन संभव छैन ।

४.१.२ संस्थागत क्षमता विकास एक परिचय

स्थानीय सरकारको संस्थागत क्षमता विकास भित्र उसको भूमिका तथा जिम्मेवारी पूरा गर्नका लागि तथा उसको प्रत्यक्ष पहुँचभित्र रहेको दक्षता, सीप, बुझाइ, धारणा, मूल्य, सम्बन्ध, व्यवहार, स्रोत र साधनको समग्र अवस्था हो । क्षमता विकासले भूमिका तथा जिम्मेवारी पूरा गर्नका लागि व्यक्ति, संगठन तथा समाजमा रहेको त्यस्तो ज्ञान, सीप र धारणा सीप, क्षमता तथा स्रोतको उपयोगितामा वृद्धि गर्ने, बुझाइ तथा सम्बन्धलाई सुदृढ बनाउने र दिगोपनाका लागि मूल्य, धारणा र उत्प्रेरणाका मुद्दाहरूलाई सम्बोधन गर्नुपर्ने हुँदा यसलाई व्यक्तिको ज्ञान, सिप र धारणामा सकारात्मक प्रभाव ल्याउनुका साथै समग्र संस्था र प्रणालीको कार्य दक्षता र प्रभावकारिता वृद्धि गर्ने उपायको रुपमा उपयोग गर्नुपर्ने हुन्छ ।

त्यसैले, संस्थागत क्षमता विकासले संगठनको उद्देश्य हासिल गर्नका लागि संगठन संरचना, नीति तथा कार्य प्रक्रिया, स्रोत तथा व्यवस्थापनका मुद्दाहरूलाई सम्बोधन गर्दछ गर्नुपर्ने हुँदा सो को विश्लेषणलाई बढि ध्यान दिइएको थियो जसको माध्यमले व्यक्ति, संगठन र समाजमा आइपर्ने समस्याहरु समाधान गर्न, सम्भावनाहरुको उपयोग गर्न तथा समय सापेक्ष विकासका निर्धारित उद्देश्यहरू प्राप्त गर्न आवश्यक ज्ञान, सीप र धारणा प्राप्त गर्न मद्दत मिल्ने अपेक्षा गरिएको छ ।

तसर्थ, पुराना तथा अनुपयुक्त क्षमताहरूलाई हटाउने वा रूपान्तरण गर्न विद्यमान क्षमतालाई अधिकतम प्रयोग गर्न, विद्यमान क्षमताको विकास तथा सुदृढीकरण गर्न र नयाँ क्षमता स्थापना गर्ने विषयमा विश्लेषण र योजना तयारीलाई भौतिक स्रोत साधन, ऐन, नियम, विधि र प्रणाली, मानव संशाधन व्यवस्था गरी चार भागमा छुट्याएर विश्लेषण गरिएको छ ।

४.१.२ मानव संशाधन विकास एक परिचय

भनिन्छ, **"Any value add to an employee is value added to organization"** तसर्थ मानव संशाधनको क्षमता विकास भनेको गाउँपालिकाको खर्च नभई लगानी र कार्य क्षमता वृद्धि दुवै हो । ज्ञान र सीपले नै संस्थालाई चलायमान बनाउँछ भन्ने गरिन्छ । सामान्यतया मानव संशाधन विकास भनेको संस्थामा कार्यरत कर्मचारी, प्रतिनिधि तथा विविध कार्यमा सहयोग गर्ने सेवा बजारको व्यक्तिगत र संस्थागत सीप, ज्ञान र क्षमता विकासको संरचना हो ।

मानव संशाधन विकास केवल तालिम ,अध्ययन ,अवलोकन, गोष्ठी, अन्तरक्रिया आदि मात्र नभै यो संगठनमा आवद्ध मानिस, संस्थाको आन्तरिक तथा बाह्य व्यवस्थापन, संरचना, विधि, सेवाप्रस्तुति शैली समेत हो । यो क्षमता विकास योजना बनाउँदा वर्तमानमा भएको जनशक्तिको विद्यमान क्षमताको

मूल्यांकन तथा विश्लेषण गरी त्यस अनुरूप क्षमता विकास रणनीति तथा योजनाको तर्जुमा गरिएको छ। अध्ययन क्रममा पालिकका कर्मचारीसँग दुवै व्यक्तिगत र समूहगत रुपमा कर्मचारीको कार्यविवरण अनुसार गर्नुपर्ने कार्यका लागि आवश्यक पर्ने ज्ञान, सीप र धारणा तथा उनीहरुमा रहेको विद्यमान ज्ञान, सीप र धारणाबीचको अन्तर पहिचान गरी यसरी प्राप्त भएका सूचनाहरूको अध्ययन तथा विश्लेषण गरी मानव संशाधन विकासका लागि गर्नुपर्ने कार्यहरूको पहिचान गरी योजना बनाईएको हो।

४.२ वर्तमान अवस्थाः

गाउँपालिकाको संगठन तथा व्यवस्थापन सर्भे नभएको अवस्था छ। गाउँपालिकाको वर्तमान संरचनामा गाउँसभा, अध्यक्ष्य, उपाध्यक्ष्य, प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत र न्यायिक समिति लगायत अध्यक्ष र उपाध्यक्षको निजि सचिबालयको व्यवस्था रहेको छ र प्रमुख प्रशासकीय अधिकृतको प्रत्यक्ष मातहतमा रहने गरी प्रशासना, आर्थिक प्रशासन, योजना तथा कार्यक्रम, महिला बालबालिका तथा आर्थिक विकास र भौतिक पूर्वाधार शाखाहरुको व्यवस्था गरेको अवस्था छ। विभिन्न पदमा रहेका कतिपय कर्मचारीहरु र विभिन्न तहका अधिकांश जन निर्वाचित प्रतिनिधिहरुले पदीय जिम्मेवारी पुरा गर्न आवश्यक क्षमता विकासका लागि न्यूनतम तालिम पनि नपाएको अवस्था रहेको छ।

४.३ संभावना र अवसर

सुनछहरी गाउँपालिका यातायातबाट जोडिएको, केहि मात्रामा आन्तरिक आय वृद्धि गर्नसक्ने अवस्थामा रहेको र आफ्नै भवनको सुविधा भएको हुँदा संस्थागत संरचनामा भएका शाखाहरुलाई भौतिक स्रोत साधन, आवश्यक संख्यामा मानव संशाधन व्यवस्थापन र सेवा बजारहरुको विकास गर्न सकिने संभावना प्रचूर मात्रामा रहेको अवस्था छ। त्यसैगरी, पालिकाको आन्तरिक आय र संभावित सहयोगको दायराका आधारमा पनि मानव संशाधन विकासमा लगानी गर्न सकिने संभावना रामै छ।

४.४ समस्या तथा चुनौती

गाउँपालिका भित्र समायोजन भई आएका ,संघीय लोकसेवा आयोग प्रदेश लोकसेवा आयोग, साविकका स्थानीय तहहरुबाट र ज्यालादारी तथा करार गरी विभिन्न स्रोतबाट उपलब्ध जनशक्ति कार्यरत छ। संघबाट आएको जनशक्ति छिटो छिटो सरुवा भै जाने आउँने क्रमले गर्दा पालिकाले आफ्नो स्रोतबाट क्षमता विकासमा लगानी गर्न त्यति उत्साह नदेखाउँने अवस्था रहेको छ। त्यसैगरी, ज्यालादारी तथा करारका कर्मचारी नितान्त अस्थायी प्रकृतिका भएका हुँदा त्यसमा लगानी गर्न पनि पालिकालाई उत्साह नहुने अवस्था छ। नीतिगत तहमा बस्नेलाई मानव संशाधन विकासमा खर्च गर्दा आर्थिक बोझका रुपमा हेर्ने गएिको पाइन्छ।

४.५ सोचः

<u>"झण्झट रहित, छिटो र सुशासन सहितको सेवा प्रवाह"</u>

४.६ क्षमता विकासको लक्ष्य

संस्थागत रुपमा सवल, पूर्ण प्रजातान्त्रिक, कुशल नेतृत्वका र पूण जिम्मेवारीका साथ प्रभावकारी ढंगले सेवा प्रवाह गर्न सक्षम गाउँपालिकाको रुपमा सुनछहरी गाउँपालिकाको विकास गर्नु हो।

४.७ क्षमता विकासको उद्देश्य

- सुनछहरी गाउँपालिकाको संस्थागत प्रणालीमा भौतिक स्रोत साधन तथा प्रविधिको उचित व्यवस्थापन गर्ने।

- कार्य जिम्मेवारीका आधारमा मानव संशाधनको व्यवस्थापन गर्ने ।
- कार्य जिम्मेवारी राम्रो सँग निर्वाह गर्न सक्नेगरी उपलब्ध मानव संशाधनको क्षमता विकास गर्ने ।
- निर्वाचित प्रतिनिधीहरु लाई पदीय जिम्मेवारी अनुरुपको कार्य गर्न सक्नेगरी जिम्मेवारी र कर्तव्य अनुसार क्षमता विकास गर्ने ।
- सेवा बजार जस्तै, टोल विकास समितिको क्षमता विकास गर्ने तथा कृषि, पशु तथा खानेपानी मर्मत कार्यकर्ताको व्यवथापन, क्षमता विकास र परिचालन गर्ने ।

४.८.संस्थागत क्षमता विकासको रणनीति तथा कार्यनीति

क्षमता विकास योजना तर्जुमा दिग्दर्शन, २०७६ अनुसार गाउँपालिकाका कर्मचारी तथा प्रतिनिधि तथा वडा सचिव तथा कर्मचारी लगायत र सरोकारवालाहरुलाई एकदिने अनुशिक्षण पश्चात् दिग्दर्शनकै अनुसूचि २ देखी ५ सम्मका फारमहरु प्रयोग गरी लेखाजोखा गरी अनुसूची ७ अनुसार पालिकाकोलागि योजना तयार गरिएको छ । सोहि दिग्दर्शनलाई आधार मानि गाउँपालिकाका कर्मचारी तथा प्रतिनिधि तथा वडामा कार्यरत सचिवहरु तथा अन्य कर्मचारी लगायत सरोकारवालाहरुलाई एकदिने अनुशिक्षण पश्चात् दिग्दर्शनको अनुसूचि ८ र ९ का फारमहरु प्रयोग गरी लेखाजोखा तथा छलफलका आधारमा अनुसूची १० अनुसारको योजना तयार गरिएको छ । विस्तृत रणनीति, योजना कार्यान्वयनका सिद्धान्त र पहिलो वर्षको कार्ययोजना अनुसूची ५ मा विस्तृतमा दिईएको छ ।

४.९ संस्थागत क्षमता विकासका प्रमुख योजनाहरु

तालिका ५ स्थानीय सरकारको संस्थागत क्षमता विकास योजनाको ढाँचा (अनुसूचि ७ मा आधारित)

क्षमता विकासका क्रियाकलापहरू	एकाई	परिमाण	मुख्य जिम्मेवारी	समयावधि				बजेट				लागत व्यहोर्ने स्रोत	
				२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	जम्मा	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	जम्मा	आन्तरिक	बाह्य
१. भौतिक स्रोत साधन व्यवस्थापनसँग सम्बन्धित													
प्रशासन, महिला बालबालिका, वडा नं १ र ३ लाई डेस्कटप कम्प्यूटर	संख्या	४	प्र प्र.अ, खरिद शाखा	१	१	२	४	४००००	४००००	८००००	१६००००	१६००००	०
वडा नं ३, ६ र ७ लाई ल्यापटप	सेट संख्या	३	प्र प्र.अ, खरिद शाखा	१	१	१	३	१०००००	१०००००	१०००००	३०००००	३०००००	०
वडा नं २ लाई फोटोकपी मेशिन	संख्या	१	प्र प्र.अ, खरिद शाखा	०	१	०	१	०	८००००	०	८००००	८००००	०
प्रशासन, शिक्षा, महिला तथा बालबालिका, वडा नं १,२, ४ र ६ लाई प्रिन्टर	संख्या	७	प्र प्र.अ, खरिद शाखा	२	२	३	७	१५००००	१५००००	२२५०००	५२५०००	५२५०००	०
योजना, शिक्षा र स्वास्थ्य शाखालाई क्यामेरा	संख्या	३	प्र प्र.अ, खरिद शाखा	१	१	१	३	३००००	३००००	४००००	१०००००	१०००००	०
स्वास्थ्य शाखालाई मोटर साईकल	संख्या	१	प्र प्र.अ, खरिद शाखा	०	१	०	१	०	२५००००	०	२५००००	२५००००	०
स्वास्थ्य शाखालाई बर्थिङ्ग बेड	संख्या	१	प्र प्र.अ, खरिद शाखा	१	०	०	१	४००००	०	०	४००००	४००००	०
भौतिक स्रोत साधन सँग सम्बन्धित जम्मा बजेट रु								३६००००	६५००००	४४५०००	१४५५०००	१४५५०००	०
२. नीति, योजना, ऐन/नियम/कार्यविधि प्रक्रियासँग सम्बन्धित													
गाउँपालिकाको गुरुयोजना तयार गर्ने	संख्या	१	योजना शाखा	०	०	१	१	०	०	१५०००००	१५०००००	२०००००	१३०००००
मध्यावधि खर्च संरचना तयारी	संख्या	१	योजना र लेखा	१	०	०	१	५०००००	०	०	५०००००	५००००	४५००००

नतिजामुखी अनुगमन प्रणालीको स्थापना	संख्या	१	योजना शाखा	०	०	१	१	०	०	२०००००	२०००००	१०००००	१०००००
लैङ्गिक तथा सामाजिक समावेशीकरण नीति तयारी	संख्या	१	सा.वि.सा. र म.तथा बालबालिका शाखा	०	१	०	१	०	१५००००	०	१५००००	१५००००	०
जलवायु परिवर्तन तथा कार्वन उत्सर्जन न्यूनीकरण मापदण्ड तयार गर्ने	संख्या	१	सा.वि.सा. र म.तथा बालबालिका शाखा	०	०	१	१	०	०	२५००००	२५००००	२५००००	०
निर्माण मापदण्ड तथा भवन संहिता तयारी	संख्या	१	पुर्वाधार विकास शाखा	०	१	०	१	०	२५००००	०	२५००००	२५००००	०
नीति, योजना, ऐन/नियम/कार्यविधि प्रक्रियासँग सम्बन्धित जम्मा बजेट रु								५०००००	४०००००	१९५००००	२८५००००	१००००००	१८५००००
३. मानव संशाधन प्राप्तिसँग सम्बन्धित													
ग्रामिण कृषि प्रविधि परिचालन	संख्या	२१	१२ वटा वडा	२१	०	०	२१	५०००००	०	०	५०००००	५०००००	०
ग्रामिण पशु प्रविधि परिचालन	संख्या	२१	१२ वटा वडा	०	२१	०	२१	०	५०००००	०	५०००००	५०००००	०
खानेपानीका लागि ग्रामिण मर्मत संभार कार्यकर्ताका परिचालन	संख्या	२१	१२ वटा वडा	०	०	२१	२१	०	०	६००००	६०००००	६०००००	०
प्रशासन, योजना, प्रविधिक, सूचना, शिक्षा, स्वास्थ्य, कृषि र महिला शाखाका विभिन्न तहका कर्मचारीलाई तालीम	संख्या	१०	क.प्र									चालु खर्च	चालु खर्च
मानव संशाधन प्राप्तिसँग सम्बन्धित जम्मा बजेट रु								५०००००	५०००००	६०००००	१६०००००	१६०००००	०
जम्मा संस्थागत क्षमता विकास बजेट रु								१३६००००	१५५००००	२९९५०००	५९०५०००	४०५५०००	१८५००००

४.१० मानव संशाधन विकासका प्रमुख योजनाहरु

तालिका ६ स्थानीय सरकारको मानव संशाधन विकास योजनाको ढाँचा (अनुसूचि १० मा आधारित)

मानव संशाधन विकास क्रियाकलापहरू	प्राप्त हुने सिकाइ	सेवा प्रवाहमा आउने प्रभावकारिता	मुख्य जिम्मेवारी	इकाई	परिमाण	समयावधि				बजेट			
						२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	जम्मा	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	जम्मा
१. निर्वाचित पदाधिकारीहरूका लागि													
१.१.स्थानीय शासन सम्बन्धी नीति, कानून र सार्वजनिक प्रशासन र सुशासनबारे सबै निर्वाचित प्रतिनिधिहरुलाई प्रशिक्षण	सुशासन सहितको सेवा प्रवाहको ज्ञान	स्थानीय शासन सञ्चालनमा सहजता	प्र.प्र.अ., प्रशासन प्रमुख र स.स.को सहयोगमा	सहभागी संख्या	३९	३९	०	०	३९	४२५०००	०	०	४२५०००
१.२ न्याय सम्पादन तथा मध्यस्थताबारे न्यायिक समितिका पदाधिकारी र मेलमिलाप कर्तालाई प्रशिक्षण	न्याय सम्पादन मा सहजता र मेलमिलापमा वृद्धि	स्थानीय झै झगडा मिलाउन सक्षम हुने	प्र.प्र.अ., प्रशासन प्रमुख र स.स.को सहयोगमा	सहभागी संख्या	३९	१५	१०	१४	३९	१५००००	१०००००	१४००००	३९००००
१.३ नतिजामा आधारित योजना तर्जुमा र अनुगमन तथा मूल्याङ्कन प्रणालीबारे कार्यपालिका सदस्यहरु, वडाका सबै प्रतिनिधीहरुलाई तालिम	ग्रामिण योजना तर्जुमा, कार्यान्वयन र अनुगमन तथा मूल्याँकन बारे ज्ञान प्राप्त हुँने	योजना चक्र व्यवस्थापन तथा मुल्याङ्कन प्रणालीमा सहजता आउँने	प्र.प्र.अ., प्रशासन प्रमुख र स.स. को सहयोगमा	सहभागी संख्या	३९	०	३९	०	३०	०	४६८०००	०	४६८०००
१.४ लैंगिक समानता र सामाजिक समावेशीकरणबारे कार्यपालिका र वडा समितिका पदाधिकारी लाई प्रशिक्षण	GESI बारे संवेदनशिलता आउँने	समावेसी विकास हुने	प्र.प्र.अ., प्रशासन प्रमुख र स.स.को सहयोगमा	संख्या	३९	१०	१५	१४	३९	१०००००	१५००००	१५००००	४०००००

१.५ दिगो विकास लक्ष्यको स्थानीयकरण बारे अनुशिक्षण	एकिकृत ज्ञान प्राप्त हुने	विषय वस्तुमा सुधार	प्र.प्र.अ., प्रशासन प्रमुख र स.स.को सहयोगमा	संख्या	३९	१२	१५	१२	३९	१२००००	१५००००	१२५०००	३९५०००
१.६ अनुगमन, मूल्यांकन, प्रतिवेदन कार्यपालिका पदाधिकारीलाई प्रशिक्षण	अनुगमन तथा मूल्याँकनको ज्ञान प्राप्त	योजनाहरुको अनुगमन भै चुस्त प्रतिवेदनहरु देखिने	प्र.प्र.अ., प्रशासन प्रमुख र स.स.को सहयोगमा	संख्या	३९	०	३९	०	३९	०	३२५०००	०	३२५०००
१.७ कार्यपालिका सदस्य तथा वडा समितीहरु लाई नेतृत्व सीप र Team Building, द्वन्द व्यवस्थापन जस्ता एकिकृत तालिम तथा छलफल	एकिकृत ज्ञान प्राप्त हुने	एकता कायम हुँने र नेतृत्व शैलीमा सुधार हुने	प्र.प्र.अ., प्रशासन प्रमुख र स.स.को सहयोगमा	संख्या	३९	०	०	३९	३९	०	०	२८००००	२८००००
१.८ अनुगमन, मूल्यांकन, प्रतिवेदन बारे कार्यपालिका र वडा समितिका पदाधिकारीलाई प्रशिक्षण		सफाई र वातावरण संरक्षणमा सुधार हुने	प्र.प्र.अ., प्रशासन प्रमुख र स.स.को सहयोगमा	संख्या	३९	१०	१२	१७	३९	१०००००	१२००००	१८००००	४०००००
१.९ जलवायु परिवर्तन तथा अनुकुलनबारे कार्यपालिका र वडा समितिका पदाधिकारीलाई प्रशिक्षण		वातावरण संरक्षण हुने	प्र.प्र.अ., प्रशासन प्रमुख र स.स.को सहयोगमा	संख्या	३९	१५	१४	१०	३९	१५००००	१४००००	११००००	४०००००

१.१० जनसम्पर्क तथा संवादशैली (Community Relations & Negotiation Skills बारे कार्यपालिका सदस्य तथा वडा समितीहरुलाई तालिम दिने	संबादबो ज्ञान प्राप्ती	जनप्रतिनिधिहरु र जनता बिच शौहार्द्र वातावरणमा संवाद हुने	प्र.प्र.अ., प्रशासन प्रमुख र स.स.को सहयोगमा	संख्या	३९	१०	१४	१५	३९	१०००००	१४००००	१६००००	४०००००
१.११ पर्यटन र ग्रामिण अर्थतन्त्रको विकासको अन्तर सम्बन्धबारे अन्तरकृया	ग्रामिण पर्यटनको महत्वबारे ज्ञान आर्जन हुने	सुनछहरीमा पर्यटन प्रवर्द्धन भै आन्तरिक आयमा वृद्धि हुने	प्र.प्र.अ., प्रशासन प्रमुख र स.स.को सहयोगमा	संख्या	३९	०	१८	२१	३९	०	२०००००	२१५०००	४१५०००
निर्वाचित पदाधिकारीहरूका लागि रु.										**१०४५०००**	**१६९३०००**	**१३६००००**	**४०९८०००**
२. समिति, उपसमितिहरूका लागि													
२.१ विकासमा सहभगिता र सूचनाको हकबारे टोल विकास समितिहरुलाई बस्ति स्तरको तालिम	जनसहभागिताको ज्ञान	जनसहभागिता जुट्ने	प्र.प्र.अ., प्रशासन प्रमुख र स.स.को सहयोगमा	कार्यक्रम संख्या	२००	५०	७०	८०	२००	२५००००	३५००००	४०००००	१००००००
२.२ पूर्ण खोप, सरसफाई, साक्षर, बालविवाह, घटना दर्ता तथा छुवाछुत, भेदभाव, दाइजो, बोक्सी, जस्ता विकृति बारे टोल विकास समितिहरुलाई बस्ति स्तरको तालिम	स्थानीय परिवेसमा रहेका कूरीति सुधारको ज्ञान प्रप्त हुने	स्थानीय परिवेसमा सुधार हुने र विकृति नियन्त्रण हुने ।	प्र.प्र.अ., प्रशासन प्रमुख र स.स.को सहयोगमा	संख्या	२००	५०	७०	८०	२००	२५००००	३५००००	४०००००	१००००००
२.३ पालिका भित्रका विभिन्न विषयगत समितिका पदाधिकारीहरुलाई उनिहरुको औचित्य र जिम्मेवारी बारे	जिम्मेवारी प्रष्ट हुने	जिम्मेवारी निर्वाह हुने ।	प्र.प्र.अ., प्रशासन प्रमुख र स.स.को सहयोगमा	सहभागि संख्या	३०	१०	१०	१०	३०	१०००००	१०००००	१२००००	३२००००

प्रशिक्षण													
जम्मा समिति, उपसमितिहरूका लागि रु										६०००००	८०००००	९२००००	२३२००००
३. कर्मचारीहरूका लागि													
३.१ स्थानीय शासनसम्बन्धी नीति, कानून र सार्वजनिक प्रशासन बारे पालिकाका अधिकृत र वडा कर्मचरीहरुलाई प्रशिक्षण	सुशासन सहितको सेवा प्रवाहको ज्ञान	स्थानीय शासन सञ्चालनमा सहजता	प्र.प्र.अ., प्रशासन प्रमुख र स.स.को सहयोगमा	संख्या	२०	०	२०	०	२०	०	२०००००	०	२०००००
३.२ न्याय सम्पादन तथा मध्यस्थता बारे न्यायिक समिति हेर्ने कर्मचारीलाई पुनर्ताजकी प्रशिक्षण	न्याय सम्पादन मा सहजता र मेलमिलापमा वृद्धि	स्थानीय झैझगडा मिलाउन सक्षम हुने	प्र.प्र.अ., प्रशासन प्रमुख र स.स.को सहयोगमा	संख्या	२	२	०	०	२	२५०००	०	०	२५०००
३.३ नतिजामा आधारित योजना तर्जुमा र अनुगमन तथा मूल्याङ्न प्रणाली बारे गाउँपालिकाको योजना शाखा र प्राविधिक शाखाका कर्मचारी तथा वडा सचिवहरुलाई तालिम	ग्रामिण योजना तर्जुमा, कार्यान्वयन र अनुगमन तथा मूल्याँकन बारे ज्ञान प्राप्त हुँने	योजना चक्र व्यवस्थापन तथा मुल्याङ्कन प्रणालीमा सहजता आउँने	प्र.प्र.अ., प्रशासन प्रमुख र स.स.को सहयोगमा	संख्या	१८	१८	०	०	१८	०	०	२५००००	२५००००
३.३ शहरी भू–उपयोग योजना तर्जुमा तथा कार्यान्वयनबारे योजना र प्राविधिक शाखाका कर्मचारी तालिम			प्र.प्र.अ., प्रशासन प्रमुख र स.स.को सहयोगमा	संख्या	१५	१५	०	०	१५	२२५०००	०	०	२२५०००
३.४ शहरी भवन संहिताबारे योजना र प्राविधिक शाखाका कर्मचारी तालिम			प्र.प्र.अ., प्रशासन प्रमुख र स.स.को सहयोगमा	संख्या	१०	०	०	१०	१०	०	०	१५००००	१५००००

३.५ कार्यालय व्यवस्थापन तथा अभिलेख प्रणाली बारे वडा सचिवहरु र प्रशासन र सूचना प्रविधि शाखाका कर्मचारीलाई प्रशिक्षण	सेवा प्रवाह सहज	जनता सेवामा चुस्तता महशुस गर्ने	प्र.प्र.अ., प्रशासन प्रमुख र स.स.को सहयोगमा	संख्या	२०	०	१०	१०	२०	०	१५००००	१६००००	३१००००
३.६ लैंगिक समानता र सामाजिक समावेशीकरण बारे सा.बि.अ. तथा म.बा.अ.र अन्य कर्मचारी र वडा सचिवहरुलाई प्रशिक्षण	GESI बारे संवेदनशिलता आउँने	समाबेसी विकास हुने ।	प्र.प्र.अ., प्रशासन प्रमुख र स.स.को सहयोगमा	संख्या	१०	१०	०	०	१०	१५००००	०	०	१५००००
३.७ सूचना तथा ज्ञान व्यवस्थापनबारे सूचना तथा प्रविधि अधिकृत लाई तालिम			प्र.प्र.अ., प्रशासन प्रमुख र स.स.को सहयोगमा	संख्या	१	१	०	०	१	२००००	०	०	२००००
३.८ नेतृत्व सीप, Team Building, र द्वन्द व्यवस्थापन पालिकाका सबै कर्मचारीलाई तालिम			प्र.प्र.अ., प्रशासन प्रमुख र स.स.को सहयोगमा	संख्या	५०	१५	१५	२०	५०	१५००००	१६००००	२०००००	५१००००
३.९ सकारात्मक सोच बारे पालिकाका सबै कर्मचारी लाई तालिम			प्र.प्र.अ., प्रशासन प्रमुख र स.स.को सहयोगमा	संख्या	५०	१५	१५	२०	५०	१५००००	१६००००	२०००००	५१००००
३.१० लेखा व्यवस्थापन, आन्तरिक लेखापरीक्षण, बेरूजु फछ्र्यौट बारे लेखा शाखाका कर्मचारी र प्र.प्र.अ. लाई प्रशिक्षर्ण	लेखा सम्बन्धी दैनिक कार्यसञ्चालन मा सहजता तथा आर्थिक अनुशासन बारे ज्ञान	लेखा व्यवस्थापनमा कुसलता र बेरुजु रकम घटाउने	प्र.प्र.अ., प्रशासन प्रमुख र स.स.को सहयोगमा	संख्या	५	५	०	०	५	७५०००	०	०	७५०००
३.११ सार्वजनिक खरीद व्यवस्थापन बारे खरिद ईकाइ, जिन्सी हेर्ने, लेखा हेर्ने कर्मचारी र प्र.प्र.अ.लाई	खरिदलाई व्यवस्थीत गर्न	सरकारी सम्पत्तीको व्यवस्थापन र आर्थिक पारदर्शिता	प्र.प्र.अ., प्रशासन प्रमुख र स.स.को सहयोगमा	संख्या	७	०	०	५	५	०	०	७५०००	७५०००

अभिमुखिकरण													
३.१२ सार्वजनिक समारोह व्यवस्थापनः अतिथी व्यवस्थापन, उद्घोषण बारे सा.बि.अ. र वडा कर्मचारीलाई प्रशिक्षण	सार्वजनिक कार्यक्रम सञ्चालनका लागि	अतिथी सत्कार तथा उद्घोषणमा सक्षमता	प्र.प्र.अ., प्रशासन प्रमुख र स.स.को सहयोगमा	संख्या	२५	०	१०	१५	२५	०	१५००००	२२५०००	३७५०००
३.१३अनुगमन, मूल्यांकन, प्रतिवेदन बारे पालिका स्तरीय अनुगमन समिति र वडा स्तरीय अनुगमन समितिका कर्मचारीलाई प्रशिक्षण	योजना लगायत विभिन्न क्षेत्र जस्तै बजार, खानी अनुगमन मुल्याङकन बारे जान्न	अनुगमनका चरणहरु, मुल्याङ्कनका विधिहरु र प्रतिवेदनका बुदाहरुका बारेमा जानकारि हुने	प्र.प्र.अ., प्रशासन प्रमुख र स.स.को सहयोगमा	संख्या	१०	१०	०	०	१०	१५००००	०	०	१५००००
३.१४ जनसम्पर्क तथा संवाद शैली र सूचना प्रविधिबारे सा.बि.अ, सूचना प्रविधि शाखाका कर्मचारी र वडाका कर्मचारीलाई प्रशिक्षण	समन्वय तथा सहकार्यका लागि, सुचना प्रविधि तथा इमेल, इन्टरनेट बारे जान्ने	आपसी समझदारी तथा समन्वय र पारस्पारिक सहअस्तीत्व, सुचना प्रविधिबारे ज्ञान हासिल	प्र.प्र.अ., प्रशासन प्रमुख र स.स.को सहयोगमा	संख्या	१५	०	७	८	१५	०	७००००	८५०००	१५५०००
३.१५ सबै तहका नयाँ कर्मचरी र वडाका कर्मचारीलाई सेवा प्रवेश तालिम	आफ्नो म्मिेवारी बोध हुने	जिम्मेवारी पुरा हुने	प्र.प्र.अ., प्रशासन प्रमुख र स.स.को सहयोगमा		नियमित	नियमित	नियमित	नियमित	नियमित	७५०००	५००००	२५०००	१५००००
३.१६ कृतिम गर्भाधान बारे पशुसेवा प्राविधिकहरु लाई तालिम	नया ज्ञान प्राप्त हुने	पालिकामा कृत्रिम गर्भाधान सेवा सुचारु हुने	प्र.प्र.अ., प्रशासन प्रमुख र स.स.को सहयोगमा	संख्या	४	२	२	०	४	३००००	३००००	०	६००००
३.१७ टिप्पणी, माईन्युट, प्रतिवेदन, पत्राचार, प्रस्ताव लेखन सम्बन्धि तालिम	न्युनतम ज्ञान प्रापत हुने	कार्यसम्पादनमा सुधार	प्र.प्र.अ., प्रशासन प्रमुख र स.स.को सहयोगमा	संख्या	५०	०	२५	२५	५०	०	१२५०००	१३००००	२५५०००
जम्मा कर्मचारीहरूका लागि रु										**१०५००००**	**१०९५०००**	**१५०००००**	**३६४५०००**
४. सेवाग्राही लक्षित क्षमता विकास													

४.१ महिला स्वयंसेविकाहरु लाई पोषण सुधारबारे थप प्रशिक्षण	पोषण सुधारका विविध उपायहरुको जानकारी हुने	पोषण सुधारका उपायहरु अवलम्बन हुने	७ वटा वडा कार्यालय	संख्या	७०	२०	२०	३०	७०	१२००००	१४००००	२४००००	५०००००
४.३ कृषि, पशु सेवा र खानेपानी मर्मत कार्यकर्ता तयारीका लागि CTEVT को पाठ्यक्रम अनुसारको तालिम	सेवा विस्तार हुने	वडाहरुलाई सेवा प्रवाहमा सहजता	सबै ७ वडामा	संख्या	६३	२१	२१	२१	६३	१०५००००	१०५००००	११०००००	३२०००००
जम्मा सेवाग्राही लक्षित क्षमता विकास रु										**११७००००**	**११९००००**	**१३४००००**	**३७०००००**
५. साझेदारहरुको क्षमता विकास													
५.१ विद्यालयका शिक्षकहरुलाई बाल उद्यान स्थापना र बालमैत्री पूर्वाधारको आवश्यकता र उपयोगिता बारे अनुशिक्षण	बाल उद्यान र बालमैत्री पूर्वाधारको ज्ञान	उद्यान स्थापना र बालमैत्री पूर्वाधार निर्माण हुने	७ वटा वडा कार्यालय	संख्या	३३	१०	१०	१३	३३	१०००००	११००००	१४००००	३५००००
५.२ स्थानीय स्वास्थ्य चौकिका कर्मचारीलाई स्वास्थ्य सेवाको डिजिटल विधिबाट एकिकृत अभिलेख सम्बन्धि तालिम	स्वास्थ्य सेवा बारे ज्ञान बढ्ने	स्थानीय स्वास्थ्य सेवामा सुधार हुने	पालिका	संख्या	२१	१०	११	०	२१	१०००००	११००००	०	२१००००
५.३ स्थानीय सहकारीहरुलाई कृषि उद्यम बारे प्रशिक्षण	कृषि लाई उद्यमको रुपमा बुझाई हुने	कृषिमा व्यवसायिकरण हुने।	७ वटा वडा कार्यालय	संख्या	२५	०	१२	१३	२५	०	१२००००	१४००००	२६००००
जम्मा साझेदारहरुको क्षमता विकास रु										**२०००००**	**३६००००**	**२८००००**	**८४००००**
जम्मा मानव संशाधन विकास रु										**४०६५०००**	**५१३८०००**	**५४०००००**	**१४६०३०००**

यस पालिका भित्र मानव संशाधन विकासको लागि अनुमान गरिको कुल बजेट रु. १४६०३००० मध्ये रु. ७७०५७५० अर्थात २५ प्रतिशत आन्तरिक तथा रु. १०९५२२५० अर्थात ७५ प्रतिशत बाह्य स्रोतको आँकलन गरिएको छ । त्यसैगरी संस्थागत विकासको कुल बजेट रु. ५९०५००० मध्ये रु. ४०५५००० अर्थात ६८.७६ प्रतिशत आन्तरिक स्रोतबाट रु. १८५०००० अर्थात ३१.३३ प्रतिशत बाह्य स्रोतबाट आँकलन गरिएको छ ।

४.११ अपेक्षित प्रमुख उपलब्धिहरु

यो क्षमता विकास योजना कार्यान्वयन भएपछि गाउँपालिका र यसको सेवा प्रवाह क्षमतामा निम्न अनुसारको परिवर्तन भएको हुने छ ।

१. पालिकाका सबै शाखाहरु भौतिक स्रोत साधन र उपकरणबाट सुसज्जित भएका हुनेछन् ।
२. पालिका थप ६ वटा नीति नियम तथा विधि र निर्देशिका बाट सुसज्जित हुनेछ ।
३. सबै शाखाहरुमा रिक्त दरबन्दि परिपूर्ति भएको हुने छ ।
४. ३९ जना जनप्रतिनिधि, ५० जना सम्म कर्मचारी र २०० जना सम्म समिति उपसमिति सदस्य तथा ७९ जना सम्म साझेदारहरुको क्षमता विकास भएको हुनेछ ।
५. सबै ७ वटा वडामा गरी २१ जना कृषि सेवा कार्यकर्ता, २१ जना पशुसेवा कार्यकर्ता र २१ जना खानेपानी मर्मत संभार कार्यकर्ता छनौट भै तालिम पाएर वडाहरुको समन्वयमा समुदायमा सेवा प्रवाह गरी स्वरोजगार समेत भएका हुनेछन् ।
६. गाउँपालिकाका सेवाहरु पहिले भन्दा छिटो, पारदर्शि र कम झन्झटिलो भएका हुनेछन् ।

४.४.बजेट बाँडफाँट

तालिका ७ स्थानीय तहको क्षमता विकासको खर्च सारांश

सि.नं	क्षमता विकास क्षेत्र	जम्मा रकम रु.	आन्तरिक योगदान	बाह्य सहयोग
१	**संस्थागत क्षमता विकास तर्फ**			
१.१	भौतिक स्रोत साधन व्यवस्थापनसँग सम्बन्धित	१४५५०००	१४५५०००	०
१.२	नीति, योजना, ऐन/नियम/कार्यविधि प्रक्रियासँग सम्बन्धित	२८५००००	१००००००	१८५००००
१.३	मानव संशाधन प्राप्तिसँग सम्बन्धित	१६०००००	१६०००००	०
	जम्मा (संस्थागत क्षमता विकास)	५९०५०००	४०५५०००	१८५००००
	प्रतिशत (संस्थागत क्षमता विकास)	**१००**	**६८.६७ प्रतिशत**	**३१.३३ प्रतिशत**
२	**मानव संशाधन विकास तर्फ**			
२.१	निर्वाचित पदाधिकारीहरूका लागि	४०९८०००	१०२४५००	३०७३५००
२.२	समिति, उपसमितिहरूका लागि	२३२००००	५८००००	१७४००००
२.३	कर्मचारीहरूका लागि	३६४५०००	९११२५०	२७३३७५०
२.४	सेवाग्राही लक्षित क्षमता विकास	३७०००००	९२५०००	२७७५०००
२.५	साझेदारहरुको क्षमता विकास	८४००००	२१००००	६३००००
	जम्मा (मानव संशाधन विकास)	**१४६०३०००**	**३६५०७५०**	**१०९५२२५०**
	प्रतिशत (मानव संशाधन विकास)	**१००**	**२५**	**७५**
	कूल जम्मा (संस्थागत र मानव संशाधन विकास)रु	**२०५०८०००**	**७७०५७५०**	**१२८०२२५०**
	दुबैको गरी सरदर प्रतिशत	**१००%**	**३७.५७%**	**६२.४३%**

४.५.स्रोत व्यक्ति र सरोकारवाला पक्षहरू

तालिका ८ क्षमता विकाससँग सम्बन्धित स्रोत व्यक्ति र सरोकारवाला पक्षहरू (अनुसूचि ६ सँग सम्बन्धित)

स्रोत व्यक्ति वा सरोकारवाला पक्षको नाम	क्षमता विकास सहकार्य वा सहयोगका क्षेत्र	सम्भावित भूमिका
संघीय सरकार	आर्थिक स्रोत	योजनामा आधारित विशेष तथा शसर्त अनुदान
प्रदेश सरकार	आर्थिक स्रोत र दातृनिकायसँग समन्वय	योजनामा आधारित अतिरिक्त स्रोत, दातृ संस्थासँग सम्पर्क र समन्वय, मापदण्ड निर्धारण र अनुगमन
PLGSP (प्रदेश सुशासन केन्द्र,) लुम्बिनी प्रदेश	आर्थिक र प्राविधिक सहयोग	आर्थिक स्रोत, प्राविधिक सहयोग र विशेषज्ञ सेवाको व्यवस्था र विशेषज्ञ सेवाको उपलब्धता, सेवाग्राही लक्षित तथा सेवा बजारमा आधारित तालिम संचालन । निर्वाचित पदाधिकारीहरु, समिति तथा उपसमितिहरु, कर्मचारी र साझेदारहरु लक्षित विभिन्न क्षमता विकास तालिम, गोष्ठि तथा अनुशिक्षणहरुमा सहजिकरण
प्रदेश योजना आयोग, लुम्बिनी प्रदेश	नीतिगत व्यवस्था विभिन्न पक्षसँग समन्वय	प्रदेशमा बजेट व्यवस्था गर्ने, दातृ निकायसँग समन्वय र सहयोगको वातावरण तयारी
काठमाण्डौ, पोखरा, लगायतका अन्य स्थानमा रहेका गैह्रसरकारी संस्थाहरु	प्राविधिक सहयोग	सेवा सम्झौता भएमा निर्वाचित पदाधिकारीहरु, समिति तथा उपसमितिहरु, कर्मचारी र साझेदारहरु लक्षित विभिन्न किसिमका क्षमता विकास तालिम, गोष्ठि तथा अनुशिक्षणहरु सहजिकरण तथा कार्यविधिहरु तयारी
हेफर ईन्टरनेशलन	मिल्दो विषयमा तालिम तथा अनुशिक्षण	आर्थिक तथा प्राविधिक सहयोग
अन्य दातृ निकाय	उपकरण र आर्थिक सहयोग	दाताको भूमिका विभिन्न क्षेत्रमा रहने

नोटः योजना कार्यान्वयन गर्ने बेलामा स्रोत व्यक्ति वा संस्थाहरु पहिचान गर्न थप प्रयास गर्नुपर्ने हुन्छ ।

परिच्छेद ५ क्षमता विकास योजना कार्यान्वयन रणनीति र कार्य योजना

५.१ पृष्ठभूमि

नेपालका सबै स्थानीय तहहरु नगरिकका घरदैलोका सरकार हुन् । यीनलाई नेपालको संविधानले प्रशस्त विधायिकी, न्यायिक र कार्यकारी अधिकार प्रदान गरेको छ । नागरिकको जीवनस्तर सुधारका लागि यी अधिकारहरु उपयोग गर्न सबै स्थानीय तहहरु संस्थागत रुपमा सवल, संरचनागत रुपमा व्यापक र मानव संशाधनका रुपमा पर्याप्त र ज्ञान, सीप र क्षमतायुक्त हुनु जरुरी छ । अर्को अर्थमा भन्ने हो भने स्थानीय सरकारका अधिकार र जिम्मेवारीहरू कत्तिको कुशल रूपमा सम्पादन हुन्छन भन्ने कुरा स्थानीय सरकारको भौतिक सुसम्पन्नता, विभिन्न पदीय जिम्मेवारीमा रहेका जननिर्वाचित प्रतिनिधिहरू र त्यहाँ रहेका मानव संशाधनको ज्ञान, सीप र क्षमतामा भर पर्दछ । यो क्षमता विकास योजना कार्यान्वयत गर्न केहि निश्चित रणनीतिक कार्यविधि अवलम्बन गर्नुपर्ने हुन्छ,, जो तल दिईएको छ ।

५.२ उद्देश्य

सुनछहरी गाउँपालिकाको लागि २०८० सालमा तयार भएको यो क्षमता विकास योजनाले पछिका वर्षहरुमा तयार हुने तथा भएका क्षमता विकास योजनाहरुको सफल र नतिजामूलक कार्यान्वयन गर्न योजनाले लिएको लक्ष्य तथा उद्देश्यहरु पुरा गर्न मद्दत पुऱ्याउने छ ।

५.३ कार्य क्षेत्र

पालिकाको क्षमता विकासको कार्यक्षेत्र व्यापक छ । खासगरी, योजनामा निर्दिष्ट भएका क्षमता विकासका कार्यहरु सम्पादन गर्न दुई भागमा प्रस्तुत गरिएका योजनाहरुलार्य कार्यान्वयन गर्नुपर्दछ ।

क. संस्थागत क्षमता विकास

१. भौतिक स्रोत साधन व्यवस्थापनसँग सम्बन्धित
२. नीति, योजना, ऐन/नियम/कार्यविधि प्रक्रियासँग सम्बन्धित
३. मानव संशाधन प्राप्तिसँग सम्बन्धित

ख. मानव संशाधन विकासमा तालिम, गोष्ठि, सेमिनार, अवलोकन भ्रमण, अन्तरकृया आदि

१. निर्वाचित पदाधिकारीहरूका लागि
२. विभिन्न समिति, उपसमिति टोल विकास समितीहरूका लागि
३. वडाहरु सरोकारवालाहरु सहित पालिकाका कर्मचारीहरूका लागि
४. सेवाग्राही लक्षित क्षमता विकास
५. साझेदारहरुको क्षमता विकास

यी माथिका दुवै क्षेत्रका कार्यहरु सम्पादन गर्न तल उल्लेखित चार चरणका कार्यहरु गर्न जरुरी हुनेछ ।

चरण १: योजना स्वीकृती र बजेट सुनिश्चितता

क. क्षमता विकास योजना कार्यपालिका मार्फत् गाउँसभाबाट पारित गराउने,
ख. योजना कार्यान्वयनका लागि आन्तरिक स्रोतको बजेट सुनिश्चित गर्ने,
ग. बाहिरी सहयोगको खोजि र स्रोत पहिचानको सुनिश्चितता गर्ने ।

चरण २: सहयोगी संस्था तथा स्रोत व्यक्तिको पहिचान, लागत र कार्य सम्झौता

क. क्षमता विकास सम्बन्धमा विभिन्ना सहयोगी निकायहरूबीच समन्वय गर्ने,
ख. मानव संशाधनको ज्ञान तथा सीप विकासका लागि स्रोत व्यक्ति तथा संस्थाको पहिचान गर्ने,
ग. संस्थागत तथा मानव संशाधन विकासलाई निश्चित गरिएका गतिविधिहरुका लागि आवश्यक पर्ने लागत तयारी,
घ. संस्थागत क्षमता विकास तथा मानव संशाधन विकासको स्रोत व्यक्ति वा संस्थासँग कार्य सम्झौता ।

चरण ३: क्षमता विकास योजना कार्यान्वयन चरण

क. थप मानव संशाधन व्यवस्थापनको लागि नीति नियम र दरबन्दि मातहतमा रहेर भर्ना प्रकृया पुरा गर्ने,
ख. संस्थागत संरचना भित्रको तथा समुदाय स्तरको मानव संशाधनको क्षमता विकासको हकमा अवश्यक स्थान तथा सामाग्री व्यवस्थापन,
ग. तालिम, गोष्ठि, सेमिनार वा अन्य सीप विकास तालिम संचालनमा सहजिकरण,
घ. संस्थागत संरचनामा सुधारका कार्यहरु सम्पन्न गर्ने ।

चरण ४: अनुगमन, अध्ययन तथा अध्यावधिक

क. क्षमता विकास कार्यक्रम कार्यान्वयनको नियमित अनुगमन र समिक्षा गर्ने,
ख. क्षमता विकास योजनालाई वार्षिक रुपमा अध्यावधिक गर्ने गराउने,
ग. क्षमता विकासबाट आएको परिवर्तन तथा सेवा प्रवाह र सुसाशनमा आएको सुधारबारे अध्ययन गराउने ।

५.४ योजना कार्यान्वयनको रणनीति:

रणनीति १: **पालिकाबाट योजनाको स्वामित्व ग्रहण:** यो योजना पालिकासँगको सहभागितामा तयार भएको हुँदा यसको स्वामित्व यस पालिकाले ग्रहण गर्दछ ।

रणनीति २: **क्षमता विकास योजना कार्यान्वयनका लागि कार्यविधि तयारी:** यो योजना कार्यान्वयनका लागि आवश्यक परे छुट्टै कार्यविधि बनाईने छ ।

रणनीति ३: **बजेट सुनिश्चित गर्ने:** यो योजना कार्यान्वयनका लागि बजेटको सुनिश्चितता गर्न पालिकाको वार्षिक चालु खर्चको कम्तिमा पनि १.५ प्रतिशत बजेट पालिकाले विनियोजन गर्ने छ ।

रणनीति ४ **नयाँ निर्वाचत पदाधिकारीलाई अनिवार्य अनुशिक्षण:** नयाँ निर्वाचन पछि आएको सबै निर्वाचित प्रतिनिधिहरुलाई पालिकाका एकल तथा साझा अधिकारहरु, तिनिहरुको प्रयोग, संघीय

कानूनले प्रदान गरेका कार्यहरु र ऐन नियम र प्रतिनिधहरुका कार्य जिम्मेवारीबारे निर्वाचन लगतै सेवा प्रवेश अनुशिक्षण प्रदान गरिने छ ।

रणनीति ५: **सम्पर्क व्यक्तिको व्यवस्था:** क्षमता विकास योजना समन्वय समितिको व्यवस्था गरिएको छ र योजनामा अतिरिक्त व्यक्तिहरुलाई पनि जिम्मेवारी दिईएको छ । तथापी, योजनाको संवेदनशिलतालाई ध्यानमा राखी यसका समग्र प्रशासनिक जटिलताहरुको व्यवस्थापन, कार्य योजना अनुसारका कार्यहरु चलायमान बनाउन र भएका कार्यहरुको दस्तावेज सहितको व्यवस्था तथा योजना कार्यान्वयनको अनुगमन, मूल्याँकलन तथा प्रतिवेदनको व्यवस्थापनका लागि बरिष्ठ कर्मचारीमध्ये कुनै एकलाई सम्पर्क व्यक्तिको रुपमा कार्य तोकिने छ ।

रणनीति ६: **पहिलो सुरुवातमा संस्थागत संरचनामा सुधार:** संस्थागत क्षमता भनेका संस्थाको भौतिक स्रोत साधन, ऐन, नियम, विधि तथा प्रणाली, आवश्यक मात्रामा मानव संशाधन व्यवस्था र मानव संशाधनको क्षमता विकास पर्न जाने हुँदा यो क्षमता विकास योजना तयार गर्दा माथि भनिएझै सर्वप्रथम संस्थागत संरचनाको सुधार गर्न प्राथमिकता दिईने छ ।

रणनीति ७: **दोस्रो आयाममा मानव संससाधनको विकास:** संस्थागत संरचंना जतिसुकै चुस्त भएपनि यदि त्यसको उपयोग गर्ने क्षमता संस्थागत संरचना भित्र भएन भने विकास व्यवस्थापन, सेवा प्रवाह र सुशासनमा असर पर्दछ । तसर्थ, क्षमता विकासको दोस्रो प्राथमिकता स्वरुप मानव संशाधनको विकासलाई अगाडी बढाईने छ । अर्थात, संस्थागत स्रोत विकास र मानव संशाधन विकास सँग सँगै लगिने छ ।

रणनीति ८ **तेस्रो आयाम अन्तर्गत सेवा बजारहरुको व्यापकिकरण अथवा क्षमता उपयोको दायरा विस्तार:** संस्थागत क्षमता विकासलाई व्यक्तिको ज्ञान, सिप र धारणामा सकारात्मक प्रभाव ल्याउनुका साथै समग्र संस्था र प्रणालीको कार्य दक्षता र प्रभावकारिता वृद्धि गर्ने उपाय भनिन्छ । तसर्थ, पालिकाले आफ्ना सेवाहरु पालिका भित्रका मानव स्रोतसँग मात्र भरपर्दा सेवा प्रवाहको दायरा सीमित भै जनताका आवश्यक न्युनतम सेवाहरुमा शंकुचन आउँछ । तसर्थ, यो क्षमता विकास योजना कार्यान्वयन गर्दा पालिका भित्रका नेतृत्व तह तथा कर्मचारी मात्र नभै जनता लाई आवश्यक परेका हरेक सेवाहरुका लागि स्थानीय सरोकारवालाहरु वा निजि क्षेत्र तथा समुदायलाई समेत समेटिने छ । त्यसैले, **समुदाय स्तरका सेवा समुदाय स्तर बाटै भन्ने मूल्य र मान्यता लाई अंगालिने छ ।**

यस कममा कतिपय समुदाय स्तरमा घर दैलोमा नै सेवा प्रवाह जरुरी पर्दछ, जस्तो, खानेपानीको मर्मत संभार कार्यकर्ता, पशु सेवा कार्यकर्ता, कृषि सेवा कार्यकर्ता, कृषि तथा पशु बिमा सहजकर्ता आदि । यस्ता सेवाहरु केवल गाउँपालिकामा रहेका सीमित जनशक्ति माथि भर पर्नु पर्दा सेवामा चुस्तता आउँदैन । यो क्षमता विकास योजना कार्यान्वयन गर्दा समुदायस्तरका सेवा समुदायबाटै भन्ने मान्यतालाई कार्यान्वयनमा ल्याईने छ । त्यसैगरी, टोल विकास समितिहरु गाउँरपालिकाका बलिया साझेदार पक्ष भएकाले तिनीहरुको क्षमतायुक्त परिचालन पनि पालिकाको कार्य क्षमता विकासको अर्को पक्ष हो ।

५.५ कार्यान्वयनका मूल्य मान्यता तथा सिद्धान्तहरु

सिद्धान्त १ **विभेद शुन्यः** संस्था भित्र वा संसथा बाहिरका सरोकारवालाहरु र समुदायस्तरका सेवा समुदायस्तरबाटै भन्ने मान्यता अनुसार मानव संशाधनको क्षमता विकास गर्दा नेतृत्व, सानो वा ठूलो कर्मचारी वा समुदाय सदस्यमा कुनै भेदभाव गरिने छैन ।

सिद्धान्त २ **पारदर्शितः** यो योजना कार्यान्वयन पूर्ण पारदर्शि ढंगबाट संचालन हुने छ र हाम्रा गराई, प्रकृया र खर्चहरु पालिकाको सार्वजनिक सुनुवाई तथा चासो राख्नेलाई सूचना दिएर पूर्ण पारदर्शि बनाईने छ ।

सिद्धान्त ३ **समन्वय र सहकार्यः** यो योजना कार्यान्वयन गर्दा पालिका एक्लै अगाडी नबढि विभिन्न सरोकारवालाहरु, सेवा प्रदायक तथा स्रोत दाताहरु सँगको सहकार्यमा कार्यान्वयन गरिने छ ।

सिद्धान्त ४ **योगदानमा आधारित कार्यक्रमः** यो क्षमता विकास योजनालाई केवल सहयोग दाता निर्भर नबनाई पालिकाको योगदान लाई पनि सँग सँगै लगिने छ ।

५.६ कार्यान्वयन तालीका प्रथम वर्ष

यो क्षमता विकास योजनाको कार्यान्वयन माथि भने झैं एकल प्रयासबाट संभव हुँदैन । यसमा सबै सरोकारवाला, विषयगत कार्यालयहरु, पालिका भित्रका विषयगत विभाग तथा शाखाहरु समेत सबै निर्वाचित जनप्रतिनिधि र राजनीतिक दलहरुको जिम्मेवारी रहेको हुन्छ । यो क्षमता विकास योजनाका मूल कार्यहरुका लागि निम्न अनुसार जिम्मेवारी बहनको अपेक्षा गरिएको छ ।

आगामी आ.व. २०८०/२०८१ को कार्ययोजना

तालिका ९ पहिलो वर्षको कार्य योजना

कार्यान्वयन चरण	योजना कार्यान्वयन गतिविधि	प्रथम त्रैमासिक	दोस्रो त्रैमासिक	तेस्रो त्रैमासिक	चौथो त्रैमासिक	मूल जिम्मेवारी
चरण १: योजना स्वीकृती र बजेट सुनिश्चितता						
१.१	क्षमता विकास योजना कार्यपालिका मार्फत् गाउँ सभाबाट पारित गराउने ।	यसै आ.व.मा पारित गराउँनु पर्ने				संस्थागत सुशासन समिती, प्रशासन प्रमुख र प्र.प्र अधिकृत
१.२	योजना कार्यान्वयनका लागि आन्तरिक स्रोतको बजेट सुनिश्चित गर्ने ।	गाउँ परिषद् २०८० असार भित्र परित भएको हुनु पर्ने				संस्थागत सुशासन समिती, प्रशासन प्रमुख र प्र.प्र अधिकृत
१.३	बाहिरी सहयोगको खोजि र स्रोत पहिचानको सुनिश्चितता गर्ने ।					संस्थागत सुशासन समिती, प्रशासन प्रमुख र प्र.प्र अधिकृत
चरण २: सहयोगी संस्था तथा स्रोत व्यक्तिको पहिचान, लागत र कार्य संभौता						
२.१	क्षमता विकास सम्बन्धमा विभिन्न सहयोगी निकायहरूबीच समन्वय गर्ने ।					संस्थागत सुशासन समिती, प्रशासन प्रमुख र प्र.प्र अधिकृत
२.२	मानव संशाधनको ज्ञान तथा सीप विकासका लागि स्रोत व्यक्ति तथा संस्थाको पहिचान ।					संस्थागत सुशासन समिती, प्रशासन प्रमुख र प्र.प्र अधिकृत
२.३	संस्थागत तथा मानव संशाधन विकासलाई निश्चित गरिएका गतिविधिहरुका लागि आवश्यक पर्ने लागत तयारी ।					संस्थागत सुशासन समिती
२.४	संस्थागत क्षमता विकास तथा मानव संशाधन विकासको स्रोत व्यक्ति वा संस्था सँग कार्य सम्झौता ।					संस्थागत सुशासन समिती
चरण ३: क्षमता विकास योजना कार्यान्वयन चरण						
३.१	थप मानव संशाधन व्यवस्था पनको लागि नीति नियम र दरबन्दि मातहतमा रहेर भर्ना प्रकृया पुरा गर्ने ।					प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत
३.२	संस्थगत संरचना भित्रको तथा समुदायस्तरको मानव					प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत

	संशाधनको क्षमता विकासको हकमा आवश्यक स्थान तथा सामाग्री व्यवस्थापन ।					र प्रशासन प्रमुख ।
३.३	तालिम, गोष्ठि, सेमिनार वा अन्य सीप विकास तालिम संचालनमा सहजिकरण ।					प्रशासन प्रमुख ।
३.४	संस्थागत संरचनामा सुधारका कार्यहरु सम्पन्न गर्ने ।					प्रशासन प्रमुख ।
चरण ४: अनुगमन, अध्ययन तथा अध्यावधिक						
४.१	क्षमता विकास कार्यक्रम कार्यान्वयनको नियमित अनुगमन र समिक्षा गर्ने ।					संस्थागत सुशासन समिती
४.२	क्षमता विकास योजनालाई वार्षिक रुपमा अध्यावधिक गर्ने गराउने ।					संस्थागत सुशासन समिती
४.३	क्षमता विकास बाट आएको परिवर्तन तथा सेवा प्रवाह र सुसाशनमा आएको सुधार बारे अध्ययन गराउँने ।					संस्थागत सुशासन समिती

परिच्छेद ६: कार्यक्रम व्यवस्थापन, अनुगमन तथा मूल्याँकन

६.१ कार्यक्रम व्यवस्थापन

सुनछहरी गाउँपालिकाको क्षमता विकास योजना कार्यान्वयनको दायित्व निम्नलिखित जिम्मेवारीका साथ क्षमता विकास समन्वय समिति (जसको जिम्मेवारी साविककै सुशासन समितिलाई दिईएको) को हुनेछ । समितिले गाउँपालिकाका अध्यक्ष/उपाध्यक्ष, प्रमुख प्रशासकीय अधिकृतसँगको समन्वयमा कार्यान्वयनको व्यवस्था गर्ने छ ।

क्षमता विकास समन्वय समितिको जिम्मेवारी:

- क्षमता विकाससम्बन्धी नीति तथा रणनीतिहरू कार्यपालिका मार्फत् सभाबाट पारित गराउने र कार्यान्वयनका लागि बजेटको सुनिश्चितता गर्ने,
- क्षमता विकास योजनालाई वार्षिक रुपमा अध्यावधिक गर्ने गराउने,
- क्षमता विकासका कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्ने गराउने,
- गाउँपालिकाको क्षेत्रभित्र सञ्चालन हुने क्षमता विकासका कार्यक्रमहरू बीच समन्वय गर्ने गराउने,
- समितिले सूचकमा आधारित भई क्षमता विकास कार्यक्रमको कार्यान्वयनको अनुगमन गर्ने,
- कार्यक्रमको गुणस्तर सुनिश्चित गर्न नियमित रूपमा कार्यक्रमको समिक्षा गर्ने
- क्षमता विकास सम्बन्धमा अन्य सहयोगी निकायहरूबीच समन्वय गर्ने,
- क्षमता विकास सम्बन्धी अध्ययन, अन्वेषण गर्ने गराउने,
- क्षमता विकास सम्बन्धी अन्य आवश्यक कार्यहरू गर्ने ।

६.२ योजना कार्यान्वयनको अनुगमन तथा मूल्याँकन

गाउँपालिका भनेको स्थानीय सरकार संचालन ऐन, २०७४ को परिधीभित्र रही कार्यगर्ने संस्था भएका हुँदा सोहि ऐनको व्यवस्था अनुसार गाउँपालिकाबाट आयोजना कार्यान्वयनको अनुगमन तथा मूल्याँकन गरिनेछ । यो क्षमता विकास योजनाको कार्यान्वयनबाट लक्षित उद्देश्य तथा आयोजनाबाट हुनु पर्न विकास प्रयास र सेवा प्रवाहमा भएको परिवर्तन कुन हद सम्म भयो वा भएन तथा अपक्षित नतिजा प्राप्त भए नभएको बारे निम्न अनुसार अनुगमन तथा मूल्याँकन गरिनेछ ।

६.२.१ नियमित अनुगमन: क्षमता विकास योजनाको कार्यान्वयन चरणमा नियमित अनुगमन गरिनेछ । कार्यान्वयन चरणमा योजनाका गतिविधिहरुको लागत, परिमाण, समय सीमा तथा गुणस्तर लगायत सो चरणमा आई परेका समस्या तथा संभावित विकल्पहरु समेतको पहिचान गरी कार्यपालिकालाई पृष्ठपोषण दिन यो अनुगमन गरिनेछ । यो अनुगमनको जिम्मेवारी गाउँपालिकाको मौजुदा अनुगमन तथा सुपरिवेक्षण समितिले क्षमता विकास योजना समन्वय समितिको सहकार्यमा गर्ने छ ।

योजना कार्यान्वयनको अनुगमन तथा सुपरिवेक्षण निम्न अनुसार गरिनेछ,

- योजनाको प्रत्येक वर्षको कार्यक्रम स्वीकृत भएपछि कार्यान्वयनका लागि सम्बन्धित शाखाहरुबाट कार्यपालिकामा पेश भएको एकिकृत कार्य योजनाका आधारमा अनुगमन तथा सुपरिवेक्षण समितिले वार्षिक अनुगमन कार्ययोजना बनाई कार्यान्वयन गर्ने छ ।
- अनुगमन तथा सुपरिवेक्षण समितिले गरेको अनुगमन प्रतिवेदन प्रत्येक २ महिनामा कार्यपालिका बैठकमा पेश गरी छलफल गरिनेछ ।

- यसरी कार्यपालिकामा पेश भएर छलफल गर्दा योजना कार्यान्वयनमा देखा परेका त्रुटिहरु सच्याउँन तथा समय व्यवस्थापन र गुणस्तर काया राख्न सम्बन्धित पक्षहरुलाई आवश्यक निर्देशन दिईनेछ र यो मान्नु सबैको कर्तव्य हुनेछ ।

६.२.२ मध्यावधिक समिक्षाः यो क्षमता विकास योजनाले लिएको गति तथा समग्र कार्यान्वयनको अवस्थाको समिक्षा तेस्रो पक्षको नेतृत्वमा योजना सुरु भएको दोस्रो वर्षको अन्त्यमा क्षमता विकास योजना समन्वय समिति समेतको सहभागितामा संयुक्त कार्यदलबाट गराईने छ । यो समिक्षाबाट ३ वर्षमा सम्पन्न गर्नुपर्ने कार्यहरुको गति मापन गरी आवश्यक परे क्षमता विकास योजनाको लक्ष्यहरुको समिक्षा गरी थप वा घट गरी योजनाको नयाँ प्रारुप पनि तयार गर्न सकिनेछ ।

६.२.३ आयोजना कार्यान्वयन समाप्ति पछिको मूल्याङ्कनः यो ३ वर्षे क्षमता विकास योजनाले तय गरेका लक्ष्यहरु कुन तह सम्म पुरा भयो र स्रोत साधनको उपयोग, त्यसको तात्पर्यता, प्रभावकारिता, पारदर्शिता, योजनाको कार्यान्वयनबाट निक्लिएका नतिजाहरु तथा तिनिहरुको दिगोपनाको बारेमा यो योजनाको कार्य समाप्ती लगत्तै तेस्रो पक्षबाट मूल्याँकन गराईनेछ र यसका सिकाईहरुलाई आगामी योजनामा कार्यान्वयनमा ल्याईनेछ ।

६.२.४ प्रभाव मूल्याँकनः यो क्षमता विकास योजनाले समाज तथा समग्र गाउँपालिकामा पारेको प्रभाव बारेमा योजना कार्यान्वयन समाप्तिको १ वर्ष पछि तेस्रो पक्षबाट मूल्याँकन गराईनेछ ।

सन्दर्भ सामाग्रीहरु

१. नेपालको संविधान
२. संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालयबाट तयार पारिएको स्थानीय तहहरुको क्षमता विकास योजना तर्जुमा सम्बन्धि दिग्दर्शन, २०७६
३. स्थानीय तह संचालन ऐन, २०७४ र स्थानीय तह संचालन कार्यविधि, २०७६
४. गाउँपालिकाको पार्श्वचित्र, २०७५
५. गाउँपालिकाबाट उपलब्ध विभिन्न दस्तावेजहरु जस्तै गाउँपालिकाको विगत ३ वर्षको नीति, कार्यक्रम तथा बजेट, आवधिक योजना, पार्श्वचित्र, गाउँपालिकाको कर्मचारी दरबन्दी तथा पदपूर्तिको अवस्था, गाउँपालिकाको भवन, मेसिन, उपकरण तथा भौतिक स्रोत साधनहरू, गाउँपालिकाले पारित गरेका ऐन, नियम, कार्यविधिहरू, गाउँपालिकाको प्रगति प्रतिवेदनहरू आदि ।
६. गाउँपालिकामा २०७९ चैत्र १७ गते क्षमता विकास योजना तर्जुमा अनुशिक्षण तथा कार्यशाला बाट प्राप्त सूचना

अनुसूचिहरु

अनुसूची १ स्थानीय सरकारको संस्थागत क्षमता (सञ्चालन व्यवस्थापन) लेखाजोखा संक्षिप्त विवरण (एकल तथा साझा आधिकारसँग सम्बन्धित अनुसूचि २ अनुसार)

क्षमता विकास क्षेत्र	भूमिका हुने महाशाखा, शाखा तथा इकाई र वडा नं. सहित	कार्य सम्पादनलाई प्रभाव पारेको विषय	क्षमता विकासका उपायहरु (शाखा तथा वडागत रुपमा)
(क) विकास व्यवस्थापन			
विषयक्षेत्रगत विकास आवधिक/गुरू योजना तथा नीति नियमहरू	योजना र प्रशासन शाखा	कर्मचारी र सीपको अभाव	योजना तर्जुमा बारे क्षमता विकास
समावेशी विकास नीति (लैङ्गिक, बालबालिका, सीमान्तीकृत वर्ग, गरीबमुखी विकास)	महिला बालबालिका तथा जेष्ठ नागरिक शाखा	लक्षित वर्गको विकासका लागि स्रोत साधन र जनशक्तिको अभावका कारण	आवश्यक बजेटको व्यवस्थापन र विभिन्न नीति नियमहरुको बारेमा अभिमुखीकरण गर्नुपर्ने ।
वातावरण, जलवायु परिवर्तन व्यवस्थापन नीति	प्राविधिक र योजना शाखा	मार्गदर्शक निर्देशिका र विज्ञ जनशक्ति र बजेट अभाव	मर्गदर्शक निर्देशिकाहरुको उपलब्धता र विज्ञहरुबाट तालिमको व्यवस्थापन र आवश्यक मात्रामा बजेट व्यवस्था
वार्षिक योजना तर्जुमा तथा कार्यान्वयन सम्दर्भमा	योजना शाखा , लेखा शाखा र पूर्वाधार विकास शाखा लगायत अन्य विषयगत शाखा	योजना तर्जुमा ज्ञानको कमी साथै साथै दिगो विकास लक्ष्यको स्थानीय कारण बारे ज्ञान अभाव	योजना तर्जुमा र दिगो विकास लक्ष्यको सथानीयकरणबारे तालीम
दिगो विकास लक्ष्यको स्थानीयकरण	योजना शाखा	दिगो विकास लक्ष्य कार्यान्वयन केन्द्रित ज्ञानको अभाव भएको	दिगो विकास लक्ष्यको सथानीयकरण बारे तालीम
वार्षिक योजना कार्यान्वयन	योजना शाखा, शहरी पूर्वाधार विकास शाखा, सूचना प्रविधि र अन्य सामाजिक, शिक्ष, स्वास्थ्य, आर्थिक विकास सबै र रोजगार प्रवर्द्धन सेवा केन्द्र	योजनाहरुको प्राथमिकिकरणमा समस्या, संघ र प्रदेशसँग समन्वयको अभाब, नीजि र सरकारी क्षेत्रको सहकार्यमा योजना निर्माणमा समस्या कर्मचारी र क्षमता अभाव, नतिजामुखी अनुगमन प्रणाली स्थापना नभएको ।ं	दुरदर्शी तथा धेरै लक्षित वर्ग समेट्ने योजनाहरुलाई प्राथमिकता दिने र संघ र प्रदेशसँग समन्वय गरी गौरवका योजनाहरु संचालन गर्ने र साझेदारीमा योजना निर्माण तथा कार्यान्वयन गर्ने विषयमा तालिम

मर्मत सम्भार व्यवस्थापन	योजना शाखा र प्राविधिक शाखा	योजना सम्पन्न पश्चात मर्मत संभार कोष स्थापना नभएको अभिलेख व्यवस्थापनमा समस्या	अधिलेख व्यवस्थापनमा आवश्यक तालिम
अनुगमन तथा मूल्यांकन प्रणाली तथा प्रतिवेदन प्रणाली	योजना शाखा /अनुगमन समिती र प्राविधिक शाखा	नतीजा मुखी अनुगमन प्रणाली स्थापना नभएको र प्रयोग गर्ने सीप नपुग्ने ।	नतीजामुखी अनुगमन प्रणाली स्थापना र सीप विकास
(ख) संस्थागत संगठन रसंरचना व्यवस्थापन			
कर्मचारी संगठन र संरचना तथा कार्यविभाजन	प्रशासन शाखा	संगठन संरचना सर्भे नभएको	संगठन संरचना सर्भे गर्नु पर्ने
आन्तरिक सञ्चार	प्रशासन शाखा र सूचना प्रबिध शाखा		
कर्मचारीहरूको आचार संहिता	प्रशासन शाखा		
कर्मचारीको कार्यविवरण र कार्यसम्पादन मूल्यांकन	प्रशासन शाखा		ONM Survey गर्नु पर्ने
(ग) वित्तीय व्यवस्थापन			
बजेट र आम्दानी तथा खर्च प्रणाली	आर्थिक प्रशासन शाखा	सफ्टवेयर बारे दक्षतामा कमी	कर्मचारीलाई लेखा सम्बन्धी सफ्टवेयरका तालिमहरु आवश्यक
खरिद प्रणाली	जिन्सी, योजना र प्रशासन	खरिद गुरुयोजना तयार गर्न नसकिएको	गुरुयोजना बनाउँन आवश्यक तालिम
सम्पत्ति व्यवस्थापन	जिन्सी /भण्डार शाखा		
आन्तरिक नियन्त्रण प्रणाली र लेखा परिक्षण	आर्थिक प्रशासन शाखा	आ.ले.प. नभएको	अलग्गै आ.ले.प. शाखा स्थापना गर्नु पर्ने
प्रतिवेदन प्रणाली	आर्थिक प्रशासन शाखा	एकै प्रकृतिको सूचना विभिन्न निकायबाट माग हुनु ।	SUTRA प्रणालीलाई Update गर्नु पर्ने
(घ) सूचना व्यवस्थापन			
अभिलेख व्यवस्थापन	सुचना प्रविधि शाखा र प्रशासन	पूर्ण विद्युतिय अभिलेख तया गर्न नसकिएको	अभिलेख व्यवस्थापन तालिम आवश्यक
सूचना प्रविधिको उपयोग	सुचना प्रविधि शाखाको सहयोगमा सबै शाखा र वडा कार्यालयहरु	सुचना प्रविधिको उपयोग गर्ने क्षमतामा कमी	सुचना प्रविधिको उपयोग बारे तालिम
(ङ) सुशासन			

जनसहभागिता (नितिगत तह र कार्यान्वयन तह) योजना चक्र, समावेशी, सरोकारवाला	योजना शाखा/वडा कार्यालय/उपभोक्ता समिति	योजना कार्यान्वयन तहमा जनसहभागिता राम्रो सँग जुटाउँन नसकिएको र टोल विकास संस्थालाई सक्रिय बनाउँन नसकिएको	योजना अपनत्वको लागि नागरिक चेतनाका साथै उपभोक्ता समिति र टोल विकास संस्थहरुलाई अभिमुखिकरण सञ्चालन गर्नुपर्ने
पालिकाका समग्र गतिविधि र आर्थिक कारोवारको पारदर्शिता तथा सूचना प्रवाह	योजना,आर्थिक प्रशासन र सूचना प्रविधि शाखा		
जवाफदेहिता र गुनासो व्यवस्थापन	कार्यालय प्रमुख, न्यायिक समिति, वडा कार्यालयहरु र गुनासो व्यवस्थापन ईकाई		
(च) समन्वय र सहकार्य			
संघीय निकायहरू तथा प्रदेश सरकार	अध्यक्ष्य उपाध्यक्ष्य र प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत	गा.पा.बाट गरिएको समन्वय तथा अनुरोधबारे प्रदेश र संघिय कार्यालहरुबाट त्यति वास्ता नभएको	संघ तथा प्रदेश कार्यालयहरु र स्थानीय तहको समन्वय र सहकार्यका लागि वेलाबेलामा गोष्ठि तथा सेमिनार र वार्षिक योजना समिक्षा जस्ता कार्यक्रमहरु सञ्चालन हुनु पर्ने
सम्बन्धित कार्यक्रम तथा परियोजनाहरू	योजना, विषयगत सबै शाखा र वडाहरु	कार्यक्रम तथा परियोजनाहरुका सरोकारवालाहरु समन्वय गर्दागर्दै पनि कार्यक्रम सञ्चालनमा ढिलो गर्ने	सरोकारवालाहरुका लागि वेलाबेलामा अन्तरक्रिया गर्नुपर्ने
गैसस तथा समुदायमा आधारित संस्थाहरू	योजना शाखा र प्रशासन शाखा		पालिकाबाट समन्वयकारी नीति निर्माण हुनुका साथै संघसस्थालाई गा.पा.मा समन्वयको आधार बनाउनु पर्ने
निजी क्षेत्र	अध्यक्ष्य	सबै नीजिसस्थासँग समन्वय गर्न गाह्रो,	नागरिक जागरुकताका साथै नीजि क्षेत्रसँग समन्वय गर्न आवश्यक नीति तथा नियमहरु र तालिमहरु आयेजना गर्नु पर्ने
अन्तर स्थानीय सरकार	गाउँपालिका/कार्यपालिका	प्रर्याप्त कानून र अन्तर पालिका व्यय सम्बन्धी कानून र नीतिगत समस्या	अन्तरपालिका तर्फका कानून तथा नीतिहरुको छाता कानूनबाट आवश्यक नीति निर्माण गनुपर्ने

अन्तर विभाग वा महाशाखा वा शाखा	प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत तथा प्रशासन शाखा		
५.संस्थागत विकास, सेवा प्रवाह तथा सुशासन			
क्षमता विकास क्षेत्र	**भूमिका हुने महाशाखा, शाखा तथा इकाई र वडा सहित**	**कार्य सम्पादनलाई प्रभाव पारेको विषय**	**क्षमता विकासका उपायहरु (शाखा तथा वडागत रुपमा)**
(क) मानव संशाधन विकास			
विषय क्षेत्रगत नीति नियमहरू	कार्यपालिका, प्र.प्र. अ., प्रशासन शाखा र विषयगत शाखाहरु		
समावेशी विकास नीति (लैङ्गिक, बालबालिका, सीमान्तीकृत वर्ग, गरीबमुखी विकास)	महिला तथा बालबालिका शाखा	जनप्रतिनिधीले चासो नदिनु, कर्मचारीको क्षमता नपुग्नु, खर्चको मापदण्ड प्रष्ट नहुनु । सबै वर्गका लागि पर्याप्त वजेट, स्रोत साधनको कमी	समावेशी विकास नीतिको संवेदनशिलता बारे जन प्रतिनिधी र कर्मचारीलाई तालिम दिनुपर्ने
वार्षिक योजना तर्जुमा तथा कार्यान्वयन	का.पा./गा.पा.पालिका/ वडा समिति, योजना, आ.प्र. शा. र प्रशासन	नागरिकहरुलाई योजना तर्जुमा बारे पुर्ण जानकारी नभएकाले योजना चक्र प्रभावित भएको, जनसहभागिता जुटाउन गाह्रो	वडा तहैसम्म योजना तर्जुमामा सहभागी हुने सरोकारवालाहरुलाई अभिमुखिकरण गरिनुपर्ने
अनुगमन तथा मूल्याङ्कन प्रणाली	योजना शाखा, प्राविधिक र प्रशासन शाखा	वजार अनुगमन तथा अन्य विभिन्न क्षेत्रको अनुगमनका लागि स्रोत र मानवीय साधनको समस्या भएको	योजनामा ज्ञान हुनका लागि तालिम / नागरिक सचेतनाको आवश्यकता
(ख) संस्थागत क्षमता विकास			
सेवा पहिचान र सेवा प्रवाहको लागि कर्मचारीको क्षमता विकास	प्रशासन शाखा	O & M Survey नभएको	O & M Survey गर्नु पर्ने
आन्तरिक सञ्चार	प्रशासन र सुचना प्रविधि शाखा		
कर्मचारीहरूको आचार संहिता	प्रशासन शाखा		
कर्मचारीको कार्यविवरण र कार्यसम्पादन मूल्याङ्कन	प्रशासन शाखा		
(ग) सेवा प्रवाह मापदण्ड निर्धारण			

कार्यक्रम, बजेट र खर्च प्रणाली	गाउँसभा/कार्यपालिका/लेखा र योजना शाखा	न्यून वजेटको आधारमा असिमित योजना तथा कार्यक्रम सञ्चालन गर्नुपर्दा पर्याप्त काम गर्न समस्या	
सार्वजनिक खरिद प्रणाली	खरिद ईकाई र भण्डार शाखा	घटिघटाउमा जाँदा गुणस्तरमा कमी हुने गरेको	
सम्पत्ति व्यवस्थापन	जिन्सी शाखा		
सेवाको गुणस्तर सुनिश्चितता	प्राविधिक/ प्रशासन शाखा		
आन्तरिक नियन्त्रण र लेखा परिक्षण	आ.प्र. शाखा	आ.ले.प. नभएको	आ.ले.प.को व्यवस्था गर्नु पर्ने
(घ) सूचना व्यवस्थापन			
अभिलेख व्यवस्थापन	सुचना प्रविधि शाखा र प्रशासन	पुरानो अभिलेखीकरण बाहेक फरक प्रविधि अनुसार वेभसाइटमा राखिने हुँदा सहज भएतापनी नेटको समस्याले खासै प्रभावकारी नभएको	
सूचना प्रविधिको उपयोग	सुचना प्रविधि शाखाको सहयोगमा सबै शाखा र वडाहरु	ज्ञान सिपको समस्या	क्षमता अभिवृदि गर्नुपर्ने
(ङ) राजश्व परिचालन र वित्तीय अनुशासन			
जनसहभागिता (नितिगत तह र कार्यान्वयन तह) योजना चक्र, समावेशी, सरोकारवाला	योजना शाखा/वडा कार्यालय/उपभोक्ता समिति	योजना कार्यान्वयन तहमा जनसहभागिता एकदमै न्युन भएको / नाम मात्रको जनसहभागीता भएको	योजना अपनत्वको लागि नागरिक चेतनाका साथै टेल विकास समिती र उपभोक्ता समितिहरुलाइ विकास सम्बन्धी तालिमा सञ्चालन गर्नुपर्ने
पारदर्शिता तथा सूचना प्रवाह	गाउँपालिका/वडा/सबै शाखा	सुचना प्रविधिको पुर्णतया प्रयोग हुन नसकेको /योजनाको सामाजिक परिक्षण गरिकाले पारदर्शिता कायम भएको	सुचना प्रविधिका बारेमा जनचेता तथा प्रयोग सम्वन्धमा अभिमुखिकरण गर्नुपर्ने /सुचनाको हक बारे नागरिक सचेतना गर्नुपर्ने
जवाफदेहिता र गुनासो व्यवस्थापन	गुनासो सुनुवाई अफिसर/कार्यालय प्रमुख,		गुनासो व्यवस्थापन बारे गुनासो सुनुवाई अधिकारीलाई अनुशिक्षण
१. आर्थिक विकासः कृषि, उद्योग तथा वाणिँज्य, पर्यटन, सहकारी, वित्तीय क्षेत्र (संघीय ऐनको थप व्यवस्थाः घरेलु तथा साना उद्योग समेत)			

२. सामाजिक विकासः शिक्षा, स्वास्थ्य, खानेपानी तथा सरसफाई, संस्कृति, लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण ।
३. भौतिक पूर्वाधारः सडक तथा पुल, झोलुङ्गे पुल, सिंचाई, भवन तथा शहरी विकास, ऊर्जा, लघु तथा साना जलविद्युत्, वैकल्पिक ऊर्जा, सञ्चार
४. वन, वातावरण तथा विपद् व्यवस्थापनःवन तथा भूसंरक्षण, जलाधार संरक्षण, वातावरण संरक्षण, जलवायु परिवर्तन, फोहरमैला व्यवस्थापन, जलउत्पन्न प्रकोप नियन्त्रण, विपद् व्यवस्थापन
५.संस्थागत विकास, सेवा प्रवाह तथा सुशासनः मानव संशाधन विकास, संस्थागत क्षमता विकास, सेवा प्रवाह मापदण्ड निर्धारण, सेवा प्रवाहमा विद्युतीय सूचना प्रणालीको प्रयोग, लेखाङ्कन, राजस्व परिचालन, वित्तीय अनुशासन, लेखा परीक्षण, बेरुजु फछ्र्यौट, आन्तरिक नियन्त्रण (**एकल तथा साझा आधिकार सँग सम्बन्धित**)
संघीय ऐनको थप व्यवस्थाः भूमि व्यवस्थापन, वडा समितिहरूको कार्य, साझेदारी वा संयुक्त व्यवस्थापनमा कार्य, बजेट तर्जुमा प्रक्रिया, स्थानीय सञ्चित कोष व्यवस्थापन अख्तियारी, लेखा, लेखा परीक्षण, आन्तरिक नियन्त्रण, सूचना प्रविधि), सार्वजनिक खरिद, स्थानीय सरकारको सम्पत्ति संरक्षण

अनुसूची २ स्थानीय सरकारको संस्थागत क्षमता (नेतृत्व तह) लेखाजोखा (नेतृत्व तहको क्षमता विकास आवश्यकताको लेखाजोखा अनुसूचि ३ मागमा आधारित)

क्षमता विकास क्षेत्र	**भूमिका हुने प्रमुख/उपप्रमुख समिति/उपसमिति**	**कार्यसम्पादनलाई प्रभाव पारेको विषय**	**क्षमता विकासका उपायहरु**
स्थानीय सभा व्यवस्थापन	सभाअध्यक्ष/ सभासचिव, समिति	सबै सदस्यलाई सभा सञ्चालन ज्ञानको अभाव	सभा सञ्चालन सम्बन्धी प्रशिक्षण
कार्यपालिका बैठक व्यवस्थापन र निर्णय प्रक्रिया	सभाअध्यक्ष/ सभासचिव र प्र.प्र. अ		नीति नियम निर्माण प्रकृया, बैठक सञ्चालन र निर्णय प्रक्रियाको चरणबद्ध तालिम
दूरदृष्टि र रणनीतिक (आवधिक वा गुरु वा एकीकृत) पालिका/गाउँ विकास योजना	गाउँसभा/कार्यपालिका	आवश्यक क्षमताको अभाव त	अन्तरकृया, अवलोकन र तालिम
आवश्यक ऐन कानून तर्जुमा र कार्यान्वयन	समिति, उप समिति गाउँसभा/कार्यपालिका	कानूनको दक्ष जनशक्तिको अभाव	कानूनको जनशक्तिको व्यवस्थापन गरी गाउँसभाका सदस्यहरुलाई कानूनका बारेमा प्रशिक्षण गर्नुपर्ने
संरचना तथा व्यवस्थापन विकास	प्रमुख, समिति र कार्यपालिका	सिमित वजेटका कारण पर्याप्त संरचनाको अभावमा सेवा प्रवाहमा समस्या	संरचना निर्माणका र पालिका व्यवस्थापनका लागि आवश्यक स्रोत साधनको व्यवस्थापन आवश्यक
वडा कार्यालय व्यवस्थापन	प्रमुख र वडा समिति	सिमित वजेटका कारण पर्याप्त संरचनाको अभावमा सेवा प्रवाहमा समस्या	संरचना निर्माणका र वडा व्यवस्थापनका लागि आवश्यक स्रोत साधनको व्यवस्थापन आवश्यक
न्यायिक समितिको कार्यप्रणाली तथा कार्य सम्पादन	उपाध्यक्ष्य/न्यायिक समिति संयोजक	गाउँपालिकामा कानून सम्बन्धी जनशक्ति वा कर्मचारीको अभाव	मेलमिलापकर्ता र, पदाधिकारीलाई न्याय सम्पादन सम्बन्धी आधारभुत तालिम र बेलाबेलामा कानूनी विषयमा अभिमुखिकरण गरिनुपर्ने
समिति, उपसमितिहरूको परिचालन	अध्यक्ष र उपाध्यक्ष	क्षेत्राधिकार भित्रको ज्ञानको कमी	समितिको संवेदनशिलता र जिम्मेवारी बारे प्रशिक्षणको आवश्यकता भएको
सामाजिक समावेशीकरण तथा निर्णय	कार्यपालिका र समिति, उप समिति	सकृय सहभागिता नभएको	कार्यपालिका सदस्यहरु तथा समिति

प्रक्रियामा सहभागिता			उप समितीहरु लाई GESI तालिमको व्यवस्थापन गरिनुपर्ने
सहकार्य, समन्वय र साझेदारिता	अध्यक्ष र उपाध्यक्ष, वडा समिति र प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत	समन्वय सहकार्य भएपनि सोहि अनुरुप कार्यसफलतामा कमी	नीजि क्षेत्रसँगको साझेदारीताका लागि लगानी सम्मेलन जस्ता कार्यक्रम बनाउनु पर्ने
पारदर्शिता तथा गुनासो सुन्ने प्रणाली	प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत/ गुनासो अधिकारी/उपाध्यक्ष्य, सभा	दक्षताको अभाव	गुनासो व्यवस्थापन सम्बन्धी तालिम आवश्यक
अनुगमन तथा मूल्यांकन	उपाध्यक्ष्य र प्राविधिक कर्मचारी	नतीजा मुखी अनुगमन प्रणालीको विकास गर्न बाँकी भएको हुँदा अनुगमन औपचारिक मात्र भयो	नतीजामुखी अनुगमन प्रणलिको विकास गर्नु पर्ने
संस्थागत मूल्य तथा मान्यता	कार्यपालिका/कर्मचारी सबै/गाउँ सभा सदस्य		संस्थागत मुल्य मान्यता सम्वन्धमा तालिम तथा प्रशिक्षणको आवश्यकता

(क) गाउँ/नगरपालिकाको अधिकारको उपयोगको अवस्था

गाउँ/नगरपालिकाको अधिकार	उपयोग भए/नभएको	जनशक्ति भए/नभएको
(क) एकल अधिकार क्षेत्र		
गाउँ प्रहरी	नभएको	नभएको
सहकारी संस्था	भएको	भएको
एफ.एम. संचालन	नभएको	नभएको
स्थानीय कर, सेवा शुल्क, दस्तुर	भएको	भएको
स्थानीय सेवा व्यवस्थापन	भएको	भएको
स्थानीय तथ्यांक र अभिलेख व्यवस्थापन	भएको	भएको
स्थानीय स्तरका विकास आयोजना तथा परियोजना	भएको	भएको
आधारभूत र माध्यमिक शिक्षा	भएको	भएको
आधारभूत स्वास्थ्य र सरसफाई	भएको	भएको
स्थानीय बजार व्यवस्थापन, वातावरण संरक्षण र जैविक विविधता	भएको	भएको
स्थानीय सडक, ग्रामिण सडक, कृषि सडक र सिँचाइ	भएको	भएको
गाउँसभा, मेलमिलाप र मध्यस्थताको व्यवस्थापन	भएको	भएको
स्थानीय अभिलेख व्यवस्थापन	भएको	भएको
जग्गाधनी दर्ता प्रमाणपुर्जा वितरण	नभएको	नभएको
कृषि तथा पशुपालन, कृषि उत्पादन व्यवस्थापन, पशु स्वास्थ्य, सहकारी	भएको	भएको
ज्येष्ठ नागरिक, अपाङ्गता भएका व्यक्ति र अशक्तहरूको व्यवस्थापन	भएको	भएको
बेरोजगारको तथ्यांक संकलन	नभएको	नभएको
कृषि प्रसारको व्यवस्थापन, सञ्चालन र नियन्त्रण	भएको	भएको
खानेपानी, साना जलविद्युत् आयोजना, वैकल्पिक ऊर्जा	भएको	भएको
विपद् व्यवस्थापन	भएको	भएको
जलाधार, वन्यजन्तु, खानी तथा खनिज पदार्थको संरक्षण	सामान्य निगरानी भएको	

भाषा, संस्कृति र ललितकलाको संरक्षण र विकास	हुँदै गरेको (खाम भाषाको)	भएको
(ख) साझा अधिकारबाट प्राप्त अधिकार		
खेलकुद र पत्रपत्रिका	खेलकुद भएको	भएको
स्वास्थ्य	भएको	भएको
विद्युत्, खानेपानी तथा सिंचाइ जस्ता सेवाहरू	भएको	भएको
वन, जंगल, वन्यजन्तु, चराचुरूङ्गी, जल उपयोग, वातावरण, पर्यावरण तथा जैविक विविधता	हुँदै गरेको	नभएको
सामाजिक सुरक्षा र गरीबी निवारण	भएको	नभएको
व्यक्तिगत घटना, जन्म, मृत्यु, विवाह र तथ्याङ्क	भएको	भएको
स्थानीय स्तरमा पुरातत्व, प्राचीन स्मारक र सँग्रहालय संरक्षण, संवर्द्धन र पुनर्निर्माण	प्रयास भैरहेको	भएको
सुकुम्वासी व्यवस्थापन	सुकुम्बासी नै नभएको	नभएको
प्राकृतिक स्रोतबाट प्राप्त रोयल्टी	पाएको	
सवारी साधन अनुमति	नभएको	नभएको
संघसंस्था दर्ता तथा नवीकरण	भएको	भएको
भूमि व्यवस्थापन	नभएको	नभएको
सञ्चार सेवा	स्थानीय स्तरको भएको	
यातायात सेवा	नभएको	
घरेलु तथा साना उद्योग	भएको	भएको

(ख) ऐन, नियम, विधि र प्रणालीको स्थापनाको अवस्था

क स	नाम	प्रकार	गाउँसभाले पारित गरेको मिति	गाउँ कार्यपालिकाले पारित गरेको मिति	संख्या
१.	सुनछहरी गाउँपालिका गाउँ कार्यपालिका कार्यसम्पादन नियमावली २०७४	नियमावली		२०७४-०४-२९	१
२.	सुनछहरी गाउँपालिका गाउँ कार्यपालिका कार्यविभाजन नियमावली २०७४	नियमावली		२०७४-०४-२९	२
३.	सुनछहरी गाउँ कार्यपालिकाको निर्णय वा आदेश र अधिकार पत्रको प्रमाणीकरण कार्यविधि नियमावली २०७४	नियमावली		२०७४-०४-२९	३
४.	सुनछहरी गाउँपालिका गाउँ कार्यपालिकाको बैठक संचालन सम्बन्धी कार्यविधि २०७४	कार्यविधि		२०७४-०४-२९	४
५.	सुनछहरी गाउँपालिका गाउँ सभा सञ्चालन कार्यविधि २०७४	कार्यविधि		२०७४-०४-२९	५
६.	सुनछहरी गाउँपालिका पदाधिकारीहरुको आचार संहित २०७४	अन्य		२०७४-०४-२९	६
७.	सुनछहरी गाउँपालिकाको एफ एम रेडियो सञ्चालन व्यवस्थापन सम्बन्धी कार्यविधि २०७४	कार्यविधि		२०७४-०४-२९	७
८.	सुनछहरी गाउँपालिकाको शिक्षा नियमावली २०७४	नियमावली		२०७४-०४-२९	८
९.	सुनछहरी गाउँपालिकाको आर्थिक कार्यविधि नियमित तथा व्यवस्थित गर्न बनेको ऐन २०७४	ऐन	२०७४-०४-२९	२०७४-०४-२९	९
१०.	सुनछहरी गाउँपालिकाको न्यायिक समितिले उजुरीको कारबाही किनारा गर्दा अपनाउनुपर्ने कार्यविधि २०७४	कार्यविधि		२०७४-०४-२९	१०
११.	सुनछहरी गाउँपालिकाको स्थानीय तहमा करार जनशक्ति व्यवस्थापन गर्ने कार्यविधि २०७४	कार्यविधि	२०७५-०२-०७	२०७४-०४-२९	११
१२.	सुनछहरी गाउँपालिकाको आर्थिक ऐन २०७४	ऐन	२०७४-०५-२८	२०७४-०५-२८	१२
१३.	सुनछहरी गाउँपालिकाको विनियोजन ऐन २०७४	ऐन	२०७४-०५-२८	२०७४-०५-२८	१३
१४.	सुनछहरी गाउँपालिकाको सहकारी ऐन २०७४	ऐन	२०७४-११-२३	२०७४-०५-२८	१४
१५.	सुनछहरी गाउँपालिकाको स्थानीय कृषि व्यवसाय प्रवर्द्धन ऐन २०७४	ऐन	२०७४-११-२३	२०७४-०५-२८	१५
१६.	उपभोक्ता समिति गठन परिचालन तथा व्यवस्थापन सम्बन्धि कार्यविधि २०७४	कार्यविधि		२०७४-०७-२६	१६
१७.	सुनछहरी गाउँपालिकाको घ वर्गको	कार्यविधि		२०७५-०१-०४	१

	निर्माण व्यावसायी इजाजत सम्बन्धी कार्यविधि २०७४				
१८.	फोहोरमैला व्यवस्थापन तथा वातावरण स्वास्थ्य सरसफाइ कार्यविधि २०७५	कार्यविधि		२०७५-०३-०३	२
१९.	सुनछहरी गाउँपालिकाको आर्थिक ऐन २०७५	ऐन	२०७५-०३-३०	२०७५-०३-३०	३
२०.	सुनछहरी गाउँपालिकाको विनियोजन ऐन २०७५	ऐन	२०७५-०३-३०	२०७५-०३-३०	४
२१.	जेष्ठ नागरिक परिचय पत्र निर्देशिका २०७५	निर्देशिका		२०७५-०६-०५	५
२२.	सुनछहरी गाउँपालिकाको अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरुको परिचय पत्र कार्यविधि २०७५	कार्यविधि		२०७५-०९-२४	६
२३.	सुनछहरी गाउँपालिकाको स्थानीय विपद् व्यवस्थापन ऐन २०७५	ऐन	२०७५-०९-२५	२०७५-०९-२५	७
२४.	सुनछहरी गाउँपालिकाको स्थानीय विपद् व्यवस्थापन कोष संचालन कार्यविधि २०७५	कार्यविधि		२०७५-१०-०९	८
२५.	सुनछहरी गाउँपालिकाको मदिरा नियन्त्रण तथा व्यवस्थापन कार्यविधि, २०७५	कार्यविधि		२०७५-११-२६	९
२६.	सुनछहरी गाउँपालिकाको आर्थिक ऐन २०७६	ऐन	२०७६-०३-२४	२०७६-०३-२४	१
२७.	सुनछहरी गाउँपालिकाको विनियोजन ऐन २०७६	ऐन	२०७६-०३-२४	२०७६-०३-२४	२
२८.	व्यवसाय दर्ता कार्यविधी २०७५	कार्यविधि		२०७६-०४-१९	३
२९.	सुनछहरी गाउँपालिकाको कन्टेजेन्सी रकम व्यवस्थापन र खर्च सम्बन्धि कार्यविधि २०७६	कार्यविधि		२०७६-०५-२७	४
३०.	सुनछहरी गाउँपालिकाको जलस्रोत तथा मुहान दर्ता सम्बन्धी कार्यविधि २०७६	कार्यविधि		२०७६-०५-२७	५
३१.	सुनछहरी गाउँपालिकाको बर्थिङ सेन्टरहरुमा आकस्मिक प्रेषण कोष निर्देशिका २०७६	निर्देशिका		२०७६-०५-२७	६
३२.	सुनछहरी गाउँपालिकाको शिक्षक अनुदान वितरण कार्यविधि २०७६	कार्यविधि		२०७६-०५-२७	७
३३.	सुनछहरी गाउँपालिकाबाट गरिने बजार अनुगमन निर्देशिका २०७६	कार्यविधि		२०७६-०६-११	८
३४.	सुनछहरी गाउँपालिकाको आर्थिक ऐन २०७७	ऐन	२०७७-०३-२९	२०७७-०३-२९	१
३५.	सुनछहरी गाउँपालिकाको विनियोजन ऐन २०७७	ऐन	२०७७-०३-२९	२०७७-०३-२९	२
३६.	सुनछहरी गाउँपालिकाको कृषक समूह गठन तथा परिचालन सम्बन्धी कार्यविधि २०७७	कार्यविधि		२०७७-०४-२६	३

३७.	पशु सेवा सम्बन्धी कार्कम हरु संचालन निर्देशिका २०७७	कार्यविधि		२०७७-०४-२६	४
३८.	सुनछहरी गाउँपालिकाको कृषि विकास कार्यक्रम संचालन कार्यविधि २०७७	कार्यविधि		२०७७-०५-३१	५
३९.	सुनछहरी गाउँपालिकाको यान्त्रिक उपकरण संचालन र व्यवस्थापन कार्यविधि २०७७	कार्यविधि		२०७७-०६-२०	६
४०.	बाल अधिकार समिति गठन कार्यविधि २०७७	कार्यविधि		२०७७-०९-२२	७
४१.	सुनछहरी गाउँपालिकाको टोल विकास संस्था (गठन तथा परिचालन) कार्यविधि २०७८	कार्यविधि		२०७८-०१-०४	१
४२.	सुनछहरी गाउँपालिकाको लैंगिक हिंसा निवारण कोष संचालन कार्यविधि २०७७	कार्यविधि		२०७८-०१-१३	२
४३.	सुनछहरी गाउँपालिकाको आर्थिक ऐन २०७८	ऐन	२०७८-०३-१०	२०७८-०३-१०	३
४४.	सुनछहरी गाउँपालिकाको विनियोजन ऐन २०७८	ऐन	२०७८-०३-१०	२०७८-०३-१०	४
४५.	सुनछहरी गाउँपालिकाको विभिन्न समूह गठन र संचालन सम्बन्धी कार्यविधि २०७८	कार्यविधि		२०७८-०४-२०	५
४६.	सुनछहरी गाउँपालिकाको महिला स्वास्थ्य स्वयमसेविका परिचालन सम्बन्धी कार्यविधि २०७८	कार्यविधि		२०७८-०७-१६	६
४७.	सुनछहरी गाउँपालिकाको बिपन्न नागरिक औषधी उपचार सहायता कार्यविधि २०७८	कार्यविधि		२०७८-०९-०६	७
४८.	नक्सा पास प्रक्रियामा नआई पहिले नै बनेका घरहरुको घर नक्सा अभिलेखीकरण सम्बन्धी मापदण्ड तथा कार्यविधि	कार्यविधि		२०७८-१०-०६	८
४९.	सुनछहरी गाउँपालिकाको अनुगमन तथा सुपरिवेक्षण समितिको कार्यसञ्चालन कार्यविधि २०७८	कार्यविधि		२०७८-११-२७	९
५०.	सुनछहरी गाउँपालिकाको आर्थिक ऐन २०७९	ऐन		२०७९-०३-२४	१
५१.	सुनछहरी गाउँपालिकाको विनियोजन ऐन २०७९	ऐन		२०७९-०३-२४	२
५२.	सुनछहरी गाउँपालिकाको एम्बुलेन्स संचालन कार्यविधि २०७९	कार्यविधि		२०७९-०४-२४	३
५३.	सुनछहरी गाउँपालिकाको सामुदायिक विद्यालयमा प्रधानाध्यापक नियुक्ति सम्बन्धी कार्यविधि २०७९	कार्यविधि		२०७९-०५-११	४
५४.	सुनछहरी गाउँपालिकाको साझेदारी कार्यक्रम संचालन सम्बन्धी कार्यविधि २०७९	कार्यविधि		२०७९-०५-२९	५

५५.	सुनछहरी गाउँपालिकाको स्थानीय राजपत्र प्रकाशन सम्बन्धी कार्यविधि २०७९	कार्यविधि		२०७९-०९-१३	६
५६.	सुनछहरी गाउँपालिकाको विषयगत समितिहरु संचालन कार्यविधि २०७९	कार्यविधि		२०७९-०९-२८	७
५७.	सुनछहरी गाउँपालिकाको मेलमिलाप केन्द्र संचालन सम्बन्धी कार्यविधि, २०७९	कार्यविधि		२०७९-१०-२३	८
५८.	सुनछहरी गाउँपालिकाको वन ऐन २०७९	ऐन		२०७९-१०-२४	९
५९.	सुनछहरी गाउँपालिकाको खानेपानी ऐन, २०७९	ऐन		२०७९-१०-२४	१०
६०.	सुनछहरी गाउँपालिका शिक्षा ऐन, २०७९	ऐन		२०७९-१०-२४	११
६१.	प्रोत्साहन तथा फिल्ड भत्ता सम्बन्धी कार्यविधि २०७९ अन्तिम	कार्यविधि		२०७९-११-२६	१२

(ग) कर्मचारी तथा पूर्वाधार अवस्थाको विश्लेषण (शाखाको नाम वा वडा नं सहित)

विद्यमान शाखा	कर्मचारीहरू (तह, सेवा र संख्या)		भवन/स्थान, फर्निचर तथा मुख्य उपकरणहरू (यन्त्र– machine), सवारी साधन, सूचना प्रविधि सफ्टवेयर समेत र अन्य)	
	विद्यमान	थप आवश्यक	विद्यमान	थप आवश्यक
१. प्रशासन शाखा	अधिकृत छैठौं तह १,	राजश्व शाखा पाचौं १ को जिम्मामा स्थपना गर्ने	मो.सा. १, ल्यापटप १, प्रिन्टर लगायत आवश्यक फर्निचर	१ प्रिन्टर र १ डेस्कटप
२. योजना शाखा	अधिकृत १	१	मो.सा. १, ल्यापटप १ कम्प्युटर १, प्रिन्टर ३ लगायत आवश्यक फर्निचर	ग्याक १ र एक क्यामेरा
३. आर्थिक प्रशासन शाखा	अधिकृत १ संघ बाट	पालिकाकै लागी एक जना व्यवस्था हुनु पर्ने	यन्त्र, उपकरण तथा फर्निचर	
४. प्रविधिक शाखा	२	१	मो.सा. १ कम्प्युटर १, प्रिन्टर १ र आवश्यक फर्निचर	हेडफोन
५. सूचना संचार तथा प्रविधि शाखा	IT Expert - १	का.स. एक आवश्यक	ल्यापटप , फर्निचर भएको	सबै वडामा प्रविधि पुऱ्याउँन आवश्यक उपकरण आवश्यक
६. शिक्षा, युवा तथा खेलकुद शाखा	२	१	मो.सा. १, कम्प्युटर २, प्रिन्टर २ लगायत आवश्यक फर्निचर	क्यामेरा १ र प्रिन्टर १
७. स्वास्थ्य शाखा	१	२	ल्यापटप , बाईक र फर्निचर आदि	मोटर साईकल १ क्यामेरा १ र बर्थिङ्ग बेड १
८. आ.ले.प शाखा	नभएको			स्थापना गर्ने
९. कृषि तथा पशु सेवा शाखा	१ पशु विज्ञ	२ कृषि र पशु	ल्यापटप २, फर्निचर, बाईक १	अफिस टेवल १
१०. पन्जीकरण शाखा	३	०	ल्यापटप १ र प्रिन्टर १, आवश्यक फर्निचर	
११. रोजगार सेवाकेन्द्र	३		ल्यापटप २, फर्निचर, बाईक १ , प्रिन्टर १ र क्यामेरा १	स्क्यानर १
१२. उद्यम शाखा	१		आवश्यक फर्निचर	
१३. महिला, बालबालिका तथा जेष्ठ नागरिक शाखा	१	१	ल्यापटप १ र आवश्यक फर्निचर	डेक्स्टप १ र प्रिन्टर १

१४. वडा १	१		ल्यापटप २ र प्रिन्टर १	एक डेक्स्टप र एक प्रिन्टर
१५. वडा २	१		ल्यापटप १, कम्प्युटर १ र आवश्यक फर्निचर	प्रिन्टर र फोटोकपी
१६. वडा ३	१		दराज, प्रिन्टर, फोटोकपी	एक ल्यापटप र एक कम्प्यटर १
१७. वडा ४	१		दराज २, ल्यापटप २, बाईक १ र प्रिन्टर १	एक ल्यापटप र एक प्रिन्टर
१८. वडा ५	१		२ ल्यापटप , ३ प्रिन्टर, २ बाईक, ३ दराज, ५० कुर्सी	०
१९. वडा ६	१		५० कुर्सी, २ दराज, २ बाईक, २ ल्यापटप	एक ल्यापटप र एक प्रिन्टर
२०. वडा ७	१		आवश्यक फर्निचर, ल्यापटप २, प्रिन्टर २ र बाईक १	ल्यापटप १

(घ) नयाँ अवधारणा, नीति तथा सूचना प्रविधिको उपयोगको अवस्था (प्र. प्र.अ. वा कुनै जिम्मेवार कर्मचारी बाट)

अवधारण, नीति तथा सुचना प्रणाली	**हालको अवस्था**	**अब के गर्ने**
राजस्व सुधार योजना तथा राजस्व प्रक्षेपण	तयार हुने क्रममा रहेको	
आवधिक रणनीतिक योजनाहरू	तयार भएको	
गुरु योजनाहरू	नबनेको	बनाउँनु पर्ने
मध्यावधि खर्च संरचना	छैन	बनाउँनु पर्ने
वार्षिक बजेट तर्जुमा प्रणाली	तयार भएको	
नतिजामुखी अनुगमन प्रणालीको स्थापना	हाल छैन	बनाउँनु पर्ने
लैङ्गिक तथा सामाजिक समावेशीकरण नीति	तयार छैन	बनाउँनु पर्ने
उत्थानशीलता (आर्थिक, विपद्, निर्माण, सामाजिक आदि)	छ	
जलवायु परिवर्तन तथा कार्वन उत्सर्जन न्यूनीकरण	छैन	बनाउँनु पर्ने
निर्माण मापदण्ड तथा भवन संहिता	छैन	बनाउँनु पर्ने
सूचना प्रविधि तथा सफ्टवेयरहरू (सुत्र, राजस्व, घटना दर्ता, इ–विडिङ्ग आदि)	सबै सुचना प्रविधिका सफ्टवयर सञ्चालन भएका	
उत्तरदायित्वका संयन्त्रहरू तथा उपयोग	छैन	उपयोग गर्नु पर्ने
फोहरमैला व्यवस्थापन	नभएको	
आर्थिक विकास र निजी क्षेत्रसँगको साझेदारी अपाङ्गमैत्री कार्यस्थानको यवस्था आदि ।	आवधिक योजनाले लक्षित गरेको	

अनुसूची ४ स्थानीय सरकारको विद्यमान मानव संशाधनको क्षमता लेखाजोखा फाराम (शाखागत रूपमा अनुसूचि ८) (सबै शाखा र वडा कार्यालय बाट)

शाखाको नाम तथा वडा नं	पदीय जिम्मेवारी	कार्यविवरण अनुसार गर्नुपर्ने मुख्य कार्यहरू	कार्यसम्पादनमा देखिएका कठिनाइहरू	विद्यमान ज्ञान, सीप र दक्षता (स्वमूल्याङ्कन)			ज्ञान, सीप र दक्षता वृद्धिका लागि अपेक्षा गरिएको क्षमता विकास कार्यक्रम (विषयवस्तु)
				उच्च	मध्यम	न्यून	
प्रशासन शाखा	प्रशासन शाखा प्रमुख	स्थानीय सेवाको व्यवस्थापन सम्बन्धी नीति, मापदण्ड सेवा, शर्त, योजना, कार्यान्वयन र नियमन। मानव संशाधन विकासका लागि अल्पकालीन तथा दिर्घकालिन योजना तर्जूमा , कर्मचारीको विवरण अद्यावधिक गर्ने, विभिन्न पत्राचार, सूचान संप्रेषण, सूचना अधिकारीका कार्य सभा तथा कार्यपालिका बैठा व्यवस्था आदि	कतिपय अभिलेखहरु दुरुस्त गर्न नसकिएको		✓		अभिलेख व्यवस्थापन तालिम
योजना शाखा	शाखा प्रमुख	विकास आयोजना तथा परियोजना सम्वन्धि नीति कानून मापदण्ड योजना र नियमन, उपभोक्ता समितिको विवरण र आवधिक प्रगति तथा प्रतिफलको समिक्षा	योजनहरुको अभिलेख व्यवस्थापनमा असहज भएको		✓		योजना तर्जुमा र नतीजामा आधारित अनुगमन प्रणाली स्थापना बारे तालिम
आर्थिक प्रशासन शाखा	लेखा शाखा प्रमुख	पारदर्शिता कायम गर्दे कारोबारको लेखा राख्ने, आर्थिक प्रतिवेदन तयार गर्ने, लेखा परिक्षण गराउने आर्थिक कार्यविधि निति कानून मापदण्ड कार्यान्वयन र नियमन, आर्थिक प्रशासन र व्यवस्थापन	विद्युतिय प्रणाली संचालनमा समस्या, सबै प्रतिवेदन शुत्र (SUTRA) बाट संभव नहुने र सार्वजनिक खरिद प्रणाली बारे कम ज्ञान		✓		सम्पूर्ण प्रणाली सम्बन्धमा अध्यावधिक हुने तालिम र खरिद प्रकृयाबारे तालिम
प्राविधिक शाखा	शाखा प्रमुख (इन्जिनीयर)	योजनाहरुको डिजाईन, स्टीमेट, डि.पि.आर निर्माण ठेक्का तथा उपभोक्ताहरु सँग संझौता लगायत निर्माणको रेखदेख तथा सुपरिवेक्षण, भुक्तानी सिपफारिस जल उत्पन्न प्रकोप नियन्त्रण वातावरण, प्रयावरण एवं जलाधारक्षेत्र संरक्षण तथा फोहोरमैला व्यवस्थापन	२०७२ देखिकै नियम लागु गर्नु पर्ने जसमा हालको नयाँ कठिनाईलाई समावेश नभएको खरिद प्रकृयामा अस्पष्टता। भवन संहितामा कम ज्ञान		✓		नतीजामूखि अनुगमन बारे तालिम भवन संहिताबारे तालिम
सुचना प्रविधि शाखा	सुचना प्रविधि प्रमुख	सूचना तथा सञ्चार प्रविधिमा आधारित तथ्यांक व्यवस्थापन अभिलेख तथा नियमन अभिलेख व्यवस्थापनमा नविनतम सूचना	स्थानीयमा विद्युतिय साक्षरताको कमी। विद्युतको अनियमितताले कतिपय समयमा अनलाईन प्रणाली स्थापनामा समस्या।		✓		स्थानीय करदातालाई विद्युतिय साक्षरताको तालिम तथा वडाहरुमा बैकल्पिक उर्जाको व्यवस्था

		प्रविधिको प्रयोग, अन्य शाखाका कर्मचारी लार्य सूचना प्रविधि बारे सहजिकरण गर्ने					
शिक्षा युवा तथा खेलकुद शाखा	शिक्षा अधिकृत	विद्यालयहरुको नियमन र अनुगमन, शिषकहरको सरुवा तथा बढुवा, शिक्षकहरुको क्षमता विकास, शिक्षक विद्यार्थी अनुपात अनुसार शैक्षिक व्यवस्था गर्ने, विद्यालयहरुको नक्साँकन गर्ने, शिक्षा विकासका योजना तर्जूमा, सञ्चालन, अनुमति र नियमन विद्यालय शिक्षक तथा कर्मचारी व्यवस्थापन विद्यार्थी प्रोत्साहन तथा छात्रवृतिको व्यवस्थापन खेलकुदको विकास र प्रर्वद्धन	समयानुकुल पाठ्यक्रम नहुन, विद्यार्थी प्रोत्साहनका लागि पर्याप्त छात्रवृतिको अभाव, शिक्षकहरुमा ICT ज्ञानको अभाव		✓		समय समयमा शिक्षा बारे तालिम, शिक्षकहरुलाई ICT तालिम
स्वास्थ्य शाखा	स्वास्थ्य संयोजक	आधारभुत स्वास्थ्य र सरसफाई सम्बन्धी नीति, कानून, मापदण्ड, योजनाको निर्माण, कार्यान्वयन तथा नियमन आधारभुत स्वास्थ्य सेवाको सञ्चालन र प्रर्वद्धन जनस्वास्थ्य निगरानी स्वास्थ्य सूचना प्रणालीको व्यवस्थापन	उच्च स्तरीय ल्याव नहुनु		✓		
कृषि तथा पशुसेवा शाखा	अधिकृत पशु	कृषिजन्य प्राकृतिक प्रकोप तथा महामारी रोगको नियन्त्रण उच्च मुल्ययुक्त कृषि जन्य वस्तुको प्रर्वद्धन, विकास तथा बजारीकरण कृषि विउविजन नश्ल, मलखाद र रसायनतथा औषधीहरुको आपूर्ति उपयोग र नियमन पशुपन्छीजन्य प्राकृतिक प्रकोप तथा महामारी रोगको नियन्त्रण पशु आहारको गुणस्तर नियमन पशुवधशाला र शितभण्डारको व्यवस्थापन र नियमन	उत्पादक र उत्पादनहरुको अभिलेख दुरुस्त नहनु		✓		विषयगत क्षमता विकास तालिम
पन्जीकरण शाखा	शाखा प्रमुख	व्यक्तिगत घटनाहरुको दर्ता र दर्ता विवरण केन्द्रमा पठाउँने			✓		सम्बन्धित विषयमा तालिम
रोजगार सेवा केन्द्र	रोजगार संयोजक	बेरोजगारको तथ्यांक संकलन र व्यवस्थापन	वास्तविक बेरोजगार पहिचान मा		✓		स्थानीय स्तरमा रोजगारी

		तथ्यांक अद्यावधि र प्रसारण, आनतरिक रोजगारी सर्जिना	समस्या,				सर्जिना बारे तालिम
उद्यम शाखा	उद्यम विकास कार्य	स्थानीय स्रोत र साधनमा आधारित लघु घरेलु तथा साना उद्यमहरु स्थापना र स्तरोन्नती तथा उत्पादनको बजारिकरणमा सहजिकरण	आर्थिक अभाव		✓		MIS System उपयोग बारे तालिम
महिला, बालबालिका तथा जेष्ठ नागरिक शार्खा	शाखा प्रमुख	लक्षित समूह विकास	अभिलेखिकरणमा समस्या				अभिलेख बारे तालिम
गाउँपालिको सबै ७ वार्ड	वडा सचिव र सहयोगी	वडा स्तरिय तथ्यांकन संकलन तथा अध्यावधिक गर्ने वडाका विकास निर्माणका योजना तर्जूमा, कार्यान्वयन, अनुगमन तथा आवधिक प्रगति समिक्षा गर्ने, अभिलेख व्यवस्थापन, सिफारिस तथा प्रमाणित गर्ने	कार्यालयलाई सूचना प्रविधिमैत्री बनाउन नसक्नु		✓		एकिकृत विकास तथा तथ्याँक व्यवस्थापन तालिम अन्य विकासका आयामहरु सँग सम्बन्धित विषयगत तालिमहरु

अनुसूची ५ स्थानीय सरकारको विद्यमान मानव संशाधनको क्षमता लेखाजोखा फाराम -बिषयक्षेत्रगत रूपमा अनुसूचि ९) (सबै शाखा र वडा कार्यालयबाट)

क्षमता विकासका क्षेत्र	प्रशिक्षण/ अभिमुखीकरण/ अन्तरक्रिया/ अन्य	कार्यक्रम किन आवश्यक परेको हो ?	कार्यक्रम कसका लागि (कृपया ठीक चिन्ह लगाउनु होला, एक भन्दा बढी पनि हुन सक्दछ)					अपेक्षित उपलब्धि	समय अवधि	कार्यक्रम सञ्चालन गर्न उपयुक्त महिना
			कार्यपालिका पदाधिकारी	वडा समितिका अध्यक्ष तथा सदस्यहरू	कर्मचारीहरू (कुन स्तरका कर्मचारी)	वडा कार्यालयका कर्मचारीहरू	अन्य (खुलाउने)			
स्थानीय शासनसम्बन्धी नीति, कानून र सार्वजनिक प्रशासन	प्रशिक्षण	सेवा प्रवाहमा सहजता	✓१६ जना	✓३९ जना	✓ छैठौं र पाचौं २० जना	✓ ७ जना		स्थानीय शासन सञ्चालनमा सहजता	७ दिन	भाद्र, असोज
स्थानीय न्यायिक तथा मध्यस्थता	प्रशिक्षण	न्यासम्पादनका लागि	✓ ७ जना	✓ ३९ जना	✓न्यायिक समिति हेर्ने २ जना		मेलमिलाप कार्यकर्ता ५०	स्थानीय भै झगडा मिलाउन सक्षम	४८ घन्टा	पुष, माघ
नतिजामा आधारित योजना तर्जुमा र अनुगमन तथा मूल्याङ्कन प्रणाली	तालिम	योजना तर्जूमा, अनुगमन तथा मुल्याङकनबारे ज्ञान हासिल गर्न	✓ १६ जना	✓ ३९ जना	✓ सबै शाखा प्रमुख समेत २५	✓ ७ जना		योजना चक्र तथा मुल्याङन प्रणालीमा सहजता	३ दिन	भाद्र, असोज
शहरी भू–उपयोग योजना तर्जुमा तथा कार्यान्वयन	तलिम	नीति निर्माण गर्न								
शहरी भवन संहिता	तलिम	भवन संहिता निर्माण गर्न	✓ १६ जना		✓ योजना र प्राविधिक शाखाका कर्मचारी १०			सहरी विकासको अवधारणाबारे ज्ञान	३ दिन	साउन
कार्यालय व्यवस्थापन तथा अभिलेख प्रणाली	प्रशिक्षण	सेवा प्रवाह			✓ प्रशासन र सूचना प्रविधि शाखाका कर्मचारी ६	✓ ७ जना		सेवा प्रवाह	५ दिन	कार्तिक, मंसिर
सार्वजनिक र सामाजिक उत्तरदायित्व जवाफदेहिताका अवधारणा,	तलिम	उत्तर दायित्व बहन हुने	✓ १६ जान	✓३९ जना	✓ गुनासो सुनुवाई अधिकृत/कार्यालय प्रमुख, २ जान	✓ ७ जना			३ दिन	जहिले पनि

औजारहरू र उपयोग सीप										
लैङ्गिक समानता र सामाजिक समावेशीकरण	प्रशिक्षण	GESI बारे जान्न	✓१६ जना	✓३९ जना	✓ महिला बालबालिका शाखाका कर्मचारी समेत ८ जना	✓ ७ जना			५ दिन	कार्तिक, मंसिर
सूचना तथा ज्ञान व्यवस्थापन (Information & Knowledge Management)	प्रशिक्षण	प्राविधिक ज्ञान हासिल गर्न			✓सुचना प्रविधि अधिकृत १ जना				५ दिन	साउन, भाद्र
नेतृत्व सीप, Team Building, द्वन्द व्यवस्थापन	अभिमुखिकरण	सिपविकास	✓१६ जना	✓ ३९ जना		✓ ७ जना			३ दिन	कार्तिक
स्थानीय परिप्रेक्ष्यसँग सम्बन्धित विषयहरू जस्तैः पूर्ण खोप, सरसफाई, साक्षर, बालविवाह, घटना दर्ता, र नियन्त्रणमुखी कार्य जस्तैः छुवाछुत, भेदभाव, दाइजो, छाउपडी, बोक्सी, आदि	प्रशिक्षण	विभिन्न सबालबारे जानकारी लिन	✓१६ जना	३९	✓सबै तहका गरी २५ जना		✓ टोल विकास संस्थाका ४५० जना पदाधिकारी		५ दिन	मंसिर, पुष
सकारात्मक सोच (appreciative Inquiry)	प्रशिक्षण		✓१६ जना	✓३९ जना	✓सबै तहका गरी २० जना	✓ ७ जना			५ दिन	मंसिर, पुष
लेखा व्यवस्थापन, आन्तरिक लेखापरीक्षण, बेरूजु फछ्र्यौट	प्रशिक्षण	लेखा सम्बन्धी दैनिक कार्यसञ्चालन तथा लेखापरीक्षण			✓लेखा शाखाका कर्मचारी, जिन्सी हेर्ने कर्मचारी र प्र.प्र.अ. ८ जना			लेखा व्यवस्थापनमा कुसलता र बेरुजु रकम घटाउने	३ दिन	मंसिर, पुष
सार्वजनिक खरीद व्यवस्थापन	अभिमुखिकरण	खरिदलाई व्यवस्थीत गर्न			✓योजना, जिन्सी हेर्ने, लेखा हेर्ने कर्मचारी र प्र.प्र.अ. १० जना			सरकारी सम्पत्तीको व्यवस्थापन र आर्थिक	३ दिन	साउन, भाद्र

								पारदर्शिता		
सार्वजनिक समारोह व्यवस्थापन अतिथी व्यवस्थापन, उद्घोषण)	प्रशिक्षण	सार्वजनिक कार्यक्रम सञ्चालनका लागि		✓ ३९ जना	✓ २० जना	✓ ७ जना		अतिथी सत्कार तथा उद्घोषण गर्न सक्षम	३ दिन	पुष,माघ
अनुगमन, मूल्यांकन, प्रतिवेदन	प्रशिक्षण	योजना लगायत विभिन्न क्षेत्रः जस्तै वजार, खानी अनुगमन मुल्याङकन बारे जान्न		✓ १०	✓ अनुगमनमा संलग्न कर्मचारी समेत गरी २० जना	✓ ७ जना		अनुगमनका चरणहरु, मुल्याङकनका विधिहरु र प्रतिवेदनका बुँदाहरुका बारेमा जानकार हुन	५ दिन	पुष, माघ
जनसम्पर्क तथा संवाद शैली (Community Relations & Negotiation Skills) सूचना प्रविधि (Computer Skills, Email, internet navigation, website)	अभिमुखिकरण	समन्वय तथा सहकार्यका लागि, सुचना प्रविधि तथा इमेल,इन्टरनेट बारे जान्न	✓१६ जना	✓ ३९ जना	✓ सबै तहका गरी १० जना	✓ ७ जना		आपसी समझदारी तथा समन्वय र पारस्पारिक सहअस्तीत्व, सुचना प्रविधिबारे ज्ञान हासिल	३ दिन	मंसिर
फोहोरमैला तथा वातावरण व्यवस्थापन			१६	२८	२०	७				

अनुसूची ६ योजना अनुशिक्षण तथा विभिन्न बैठकमा सहभागीको विवरण

मिति २०७९/१२/१४ मा प्रारम्भिक समन्वय, तथ्यांक संकलन, छलफल एवं पूर्वतयारी बैठक तपशिलका महानुभावको उपस्थितिमा सम्पन्न भएको थियो ।

क्र.सं.	नामथर	पद/संस्था
१.	श्री ननकला घर्ती	उपाध्यक्ष
२.	श्री लालसिंह खड्का	प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत
३.	श्री दयाबहादुर पुन मगर	प्रशासन/राजश्व शाखा प्रमुख
४.	डा. माधव अधिकारी	परामर्शदाता
५.	श्री सूर्य प्रसाद नेपाल	परामर्शदाता

मिति २०७९/१२/१७ मा गरिएको अनुशिक्षण कार्यक्रम तपशिलका महानुभावको उपस्थितिमा सम्पन्न भएको थियो ।

क्र.सं.	नामथर	पद/संस्था
६.	श्री धनबहादुर पुन मगर	गा.पा. अध्यक्ष
७.	श्री ननकला घर्ती	उपाध्यक्ष
८.	श्री लालसिंह खड्का	प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत
९.	श्री धनिमान रोका	वडा अध्यक्ष, वडा नं. १
१०.	श्री कृष्ण बहादुर बुढा	वडा अध्यक्ष, वडा नं. २
११.	श्री उडविर घर्ती	वडा अध्यक्ष, वडा नं. ३
१२.	श्री हर्कराम बुढामगर	वडा अध्यक्ष, वडा नं. ४
१३.	श्री देविलाल रोकामगर	वडा अध्यक्ष, वडा नं. ५
१४.	श्री अमरजित पुनमगर	वडा अध्यक्ष, वडा नं. ६
१५.	श्री राज बहादुर रोका मगर	वडा अध्यक्ष, वडा नं. ७
१६.	श्री डिला वि.क.	वडा सदस्य, वडा नं. ५
१७.	श्री वाना राना	का.पा. सदस्य
१८.	श्री निर्मला पुन	का.पा. सदस्य
१९.	श्री अनिशा विष्ट	का.पा. सदस्य
२०.	श्री पूर्ण गौतम	का.पा. सदस्य
२१.	श्री दिपा घर्ती	का.पा. सदस्य
२२.	श्री सुन बहादुर पुन	पशु शाखा प्रमुख
२३.	श्री रमेश गिरी	योजना अधिकृत
२४.	श्री घनश्याम हमाल	इन्जिनियर
२५.	श्री दया बहादुर बुढामगर	प्रशासन शाखा प्रमुख
२६.	श्री गुमानसिंह विष्ट	सूचना प्रविधि अधिकृत
२७.	श्री शिव कुमार झा	कृषि शाखा प्रमुख
२८.	श्री जगत बुढा	स्वास्थ्य शाखा प्रमुख
२९.	श्री सागर बुढा मगर	एम.आई.एस. अपरेटर, पन्जिकरण शाखा

३०.	श्री जेनिशा बुढामगर	महिला/पोषण शाखा प्रमुख
३१.	श्री तिलमान पुन	रोजगार शाखा प्रमुख
३२.	श्री रेशम पुन	शिक्षा शाखा प्रमुख
३३.	श्री हरी के.सी.	वडा सचिव वडा नं. १
३४.	श्री एकराज थापा	वडा सचिव वडा नं. २
३५.	श्री खड्क गाहा मगर	वडा सचिव वडा नं. ४
३६.	श्री नवराज रोका	वडा सचिव वडा नं. ५
३७.	श्री गंज बहादुर थापा	वडा सचिव वडा नं. ६
३८.	श्री छविलाल महरा	वडा सचिव वडा नं. ७
३९.	डा. माधव अधिकारी	परामर्शदाता
४०.	श्री सूर्य प्रसाद नेपाल	परामर्शदाता

अनुसूची ७ क्षमता विकास योजना तयारीको क्रममा लिइएका प्रतिनिधिमूलक तस्बीरहरु

प्रस्तुत
सुनछहरी गाउँपालिका
लुम्बिनी प्रदेश, रोल्पा

प्रस्तुतकर्ता
गोरखकाली मनकामना अध्ययन अनुसन्धान केन्द्र
सानोठिमी, भक्तपुर